

Годишен извештај
Здравствени и сексуални права на
припадниците на маргинализирани групи
(корисници на дрога, лица што живеат со
ХИВ, сексуални работници и ЛГБТИК)

Скопје
2013

 FOUNDATION ФОНДАЦИЈА
OPEN SOCIETY ОПОРНО
SOCIETY ОПОШТЕСТВО
MACEDONIA МАКЕДОНИЈА

СОДРЖИНА

I. Сексуални и здравствени права на ЛГБТИК во 2013 година 7

1. (Не)казнивоста на физичкото насилство врз ЛГБТИК.....	8
1.1. Минатогодишното насилство врз ЛГБТИК нема судска завршница	8
1.1.1. Минатогодишното насилство врз ЛГБТИК на „Маршот за толеранција“ ...	8
1.1.2. Нема судски постапки против напаѓачите на ЛГБТИ-центарот за поддршка во 2012 година	8
1.2. Неказнето насилство и закани врз активисти за човекови права во Битола	9
1.3. Неказнето насилство и говор на омраза што поттикнува насилство на „Неделата на гордоста“.....	10
1.3.1. Хомофобична бура по медиумски дезинформации во врска со „Неделата на гордоста“	10
1.3.2. Неуспешен обид да се превенира насилство на „Неделата на гордоста“	11
1.3.3. Неспречување и игнорирање на физичко насилство на „Контра геј-парада“.....	12
1.3.4. Неспречен напад врз ЛГБТИ-центарот на 22 јуни од страна на поголема група маскирани хулигани	13
1.3.5. Медиумите за насилството на „Недела на гордоста“.....	15
1.3.6. Јавен повик: „Запрете го насилството од омраза врз ЛГБТИ-луѓето“	16
1.3.7. Закани на социјалните мрежи по нападот.....	17
1.4. Каменување на домот на граѓански активист кој јавно ја обелоденува својата сексуална ориентација.....	18

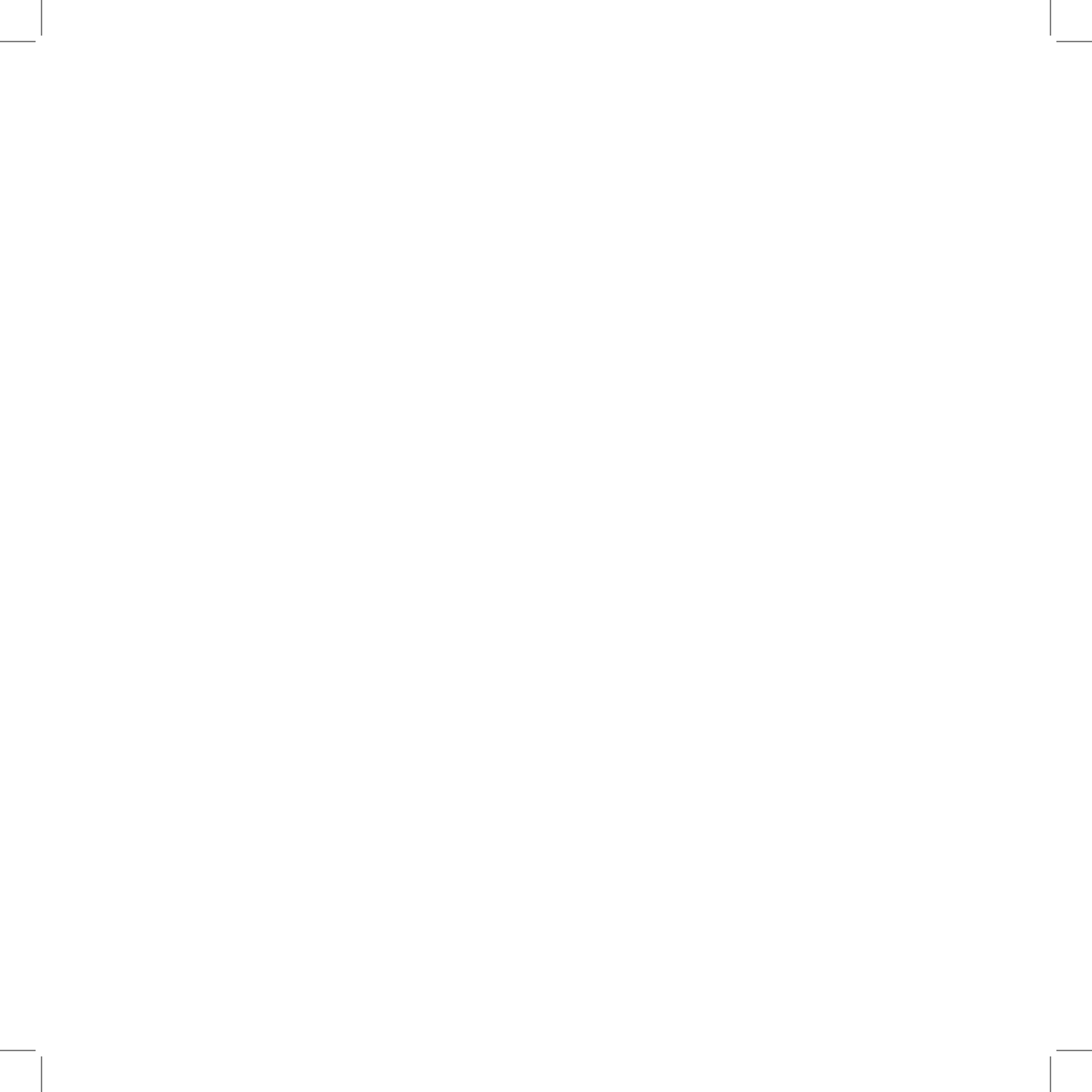
1.5. Продолжуваат нападите врз ЛГБТИ-центарот за поддршка и безуспешните апели на жртвите	19
1.6. Меѓународни и домашни реакции за насилството врз ЛГБТИ	20
1.7. Извештаите на Европската комисија за прогресот на Република Македонија	
22	
2. (Не)казнивоста на дискриминацијата врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет	23
2.1. Непостапување на Комисијата за заштита од дискриминација за претставки поднесени во 2012 година	23
2.2. Непостапување на Комисијата за заштита од дискриминација за претставки поднесени во 2013 година	24
2.2.1. Хомофобија во учебници по психологија	24
2.2.2. Хомофобија во учебници по психијатрија и медицинска психологија.....	25
3. Нова хомофобична кампања на владејачката партија: Неуспешен обид за уставно дефинирање на брачната заедница	27
3.1. Елементи на хомофобичен говор на омраза од страна на пратеници	28
3.2. Коалицијата јавно реагираше на говорот на омраза и дискриминација кон ЛГБТИ-луѓето во собраниската дебата за уставни измени.....	29
4. Патологизација на хомосексуалноста од страна на медицински професионалци.....	30
5. Измени во кривичен законик во кои се игнорира сексуалната ориентација како дискриминаторска основа	32
6. Здравствени права на транс-луѓето	33
7. Промоција на принципите на еднакви можности и недискриминација во високото образование.....	34

II Здравствени права на корисниците на дрога, сексуалните работници и лицата кои живеат со ХИВ

.....35

1. Криминализирање на лицата кои поседуваат и најмало количество дрога.. **35**
2. Индиции за незаконито приведување лица за „поседување опојни дроги“ .. **36**
3. Здравствена заштита на пациентите кои се лекуваат од зависност од дрога**37**
  - 3.1. Енигми и дилеми во врска со најавената „дислокација“ на Центарот за лекување на зависности – Кисела Вода; Општина Кисела Вода се иззема од одговорност и надлежност..... **38**
  - 3.2. Министерството за здравство не отвора нови центри за превенција и третман од злоупотреби на дроги..... **39**
  - 3.3. Министерска најава и партиско барање за „дислокација“ на Центарот за зависности во Куманово **40**
4. (Не)Достапност на лекови во случаи на предозирање од дроги **41**
5. Недостапност на бупренорфинскиот третман..... **43**
6. Нема заштита од дискриминација во случај на задолжително тестирање на пациенти кои се лекуваат од зависност (тестирање за ХИВ и други инфективни болести од страна на Универзитетскиот стоматолошки клинички центар)..... **44**
7. Дискриминација на пациенти кои се лекуваат од зависност при избор на матичен лекар **46**
8. Тужбите на сексуалните работници – жртви во акцијата „Улична проституција“ **47**
  - 8.1. Тужбата против МВР и Основен суд 1 – Скопје..... **47**
  - 8.2. Тужбата против медиумите е отфрлена и од Апелацискиот суд **48**

9. Одбележување на Светскиот ден против насилството врз сексуалните работници	49
10. Битно е да се разграничува сексуалната работа од трговијата со луѓе.....	50
11. Недостаток на лекови за пациенти кои се лекуваат од ХИВ.....	52
12. „Како до подобра грижа и третман за лицата што живеат со ХИВ во Република Македонија“.....	53
13. „Да ги симнеме предрасудите“ во однос на лицата што живеат со ХИВ.....	53
14. Ограничување на правото на прекинување на бременост	55
15. Декларација за сеопфатно сексуално образование	57

I. Сексуални и здравствени права на ЛГБТИК во 2013 година

Во текот на 2013 година ЛГБТИК-лугето во Република Македонија продолжија да се соочуваат со физичко и психолошко насилство, со говор на омраза, со дискриминација и хомофобија во образованието, во медиумите, во политичкиот живот и во другите општествени сфери на јавниот и приватниот живот. Како најзагрижувачки појави во врска со човековите права на ЛГБТИК-лицата можеме да ги истакнеме:

- Нефункционарање на постоечките механизми за заштита од насилство врз ЛГБТИК-лицата и препознавање на насилството врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет како сериозен општествен проблем.
- Неказнивост на говорот на омраза врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет и непостоење на политичка волја за јавна осуда на говорот на

омраза од страна на Собранието на Република Македонија (што уште еднаш беше искористено како форум за ширење на хомофобичен говор на омраза под закрила на иницијативата за уставни измени во насока на „прецизирање на бракот“).

- Нефункционарање на постоечките тела за заштита од дискриминација врз ЛГБТИК-лицата и непризнавање на дискриминацијата врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет како сериозен општествен проблем.

Сè уште опстојуваат хомофобичните содржини во учебниците за средно и високо образование, вклучително и во психијатриските учебници што ја претставуваат хомосексуалноста како болест.

- Сè уште се присутни медицински обиди за медиализација на хомосексуалноста (препорачување на психијатриски третмани и терапии за „хомосексуализам“ од страна на медицински професионалци).

Зголемување на стигматизација на ЛГБТИК во медиумите на интернет и содржини што поттикнуваат на насилство.

- Непостоење на основни медицин-

ски и правни предуслови за реализирање на здравствените права на транс-лицата кои започнуваат медицински постапки за потврдување на родот во други земји.

1. (Не)казнивоста на физичкото насилство врз ЛГБТИК

1.1. Минатогодишното насилство врз ЛГБТИК нема судска завршница

1.1.1. Минатогодишното насилство врз ЛГБТИК на „Маршот за толеранција“

Судската постапка против маскираниот напаѓач на двајца организатори на „Маршот на толеранција“ (2012) сè уште нема завршница. Една година по физичкиот напад сè уште не беше одржан главен претрес во врска со кривичното дело „Насилство“ (што го презеде Обвинителството, по службена должност), а се развлекува и кривичната постапка во врска со кривичните дела „Смеќавање на

јавен собир“ и „Повреда на рамноправноста на граѓаните“ (приватно гонење од страна на оштетените).

Коалицијата апелира до Обвинителството и до судските власти да ги забрзаат постапките и да овозможат ефикасна заштита од насилство, вклучително и заштита на правото на мирен собир и правото на еднаквост.

1.1.2. Нема судски постапки против напаѓачите на ЛГБТИ-центарот за поддршка во 2012 година

Нападите врз ЛГБТИ-центарот за поддршка во Старата чаршија почнаа неколку часови по официјалното отворање на 24.10.2012 година, кога Центарот беше каменуван од страна на неколку маскирани лица. Вечерта помеѓу 16 и 17 декември 2012 година, ЛГБТИ-центарот за поддршка беше уште еднаш нападнат и имаше неуспешен обид за негово палење.

Ако во текот на 2012 година изостана јавна политичка осуда на нападите, во

2013 година изостана институционален одговор на насилството: ниту напаѓачите беа фатени, ниту, пак, се поведе судска постапка, и покрај подигнатите кривични пријави.

Коалицијата апелира до надлежните институции да ги преземат сите неопходни мерки за пронаоѓање и казнување на напаѓачите на ЛГБТИ-центарот за поддршка.

1.2. Неказнето насилство и закани врз активисти за човекови права во Битола

На 20 април 2013 година, неколку активисти за човекови права на Коалицијата и на „ЛГБТ Јунајтед“ беа вербално и физички нападнати од страна на група лица во градот Битола при поставување постери за поддршка на човековите права на ЛГБТ. Активистите за човекови права се навредувани, плукани и удирани по лицето и главата од страна на четири непознати лица, на кои

подоцна им се придружиле уште тројца напаѓачи, во непосредна близина на центарот на Битола. Постерите им биле одземени, а кога еден од активистите се обидел да го искористи својот телефон да побара помош, телефонот му бил одземен и му било речено дека ќе биде убиен.

Непосредно по нападот, на профилот на „ЛГБТ Јунајтед“ на „Фејсбук“ се постирани заканувачки пораки со следната содржина: „Ако сте доволно глупави да дојдете повторно во Битола, ќе завршите со искршени коски во болница, а некои ќе завршат на гробишта“, „Убиј ги педерите“ и „Заслужувате да умрете“. На 22 април на страницата на една македонска навивачка група биле поставени фотографии од членовите на „ЛГБТ Јунајтед“, проследени со заканувачки пораки.

Иако нападот е уредно пријавен во полиција, до крајот на 2013 година немаме добиено никакви информации дека се преземени мерки за пронаоѓање на лицата кои извршија насилство во Битола и продолжија да ја загрозуваат сигурноста на активистите за човекови права на интернет. Нападот и повиците на насилство

не беа јавно осудени од страна на властите и покрај острите реакции на неколку странски ЛГБТ-организации¹ што побараа јавна осуда на насилството од страна на властите, брза и ефикасна истрага, казнување на сторителите и преземање на мерки со кои ќе се гарантира безбедноста на активистите за човекови права.

Коалицијата уште еднаш побара од МВР информации за преземените мерки за заштита на ЛГБТ-активистите од насилство и закани.

1 „Реакција на „Фронтлајн дефендерс“ по повод нападот врз ЛГБТ активистите во Битола“, <http://coalition.org.mk/2013/04/reakcija-na-front-lajn-defenders-po-povod-napadot-vrz-lgbt-aktivistite-vo-bitola/>; „Босанското здружение Оквир со поддршка за македонските активисти/ки“, <http://coalition.org.mk/2013/04/bosanskoto-zdruzenie-okvir-so-podrska-za-makedonskite-aktivisti-ki/>.

1.3. Неказнето насилство и говор на омраза што поттикнува насилство на „Неделата на гордоста“

1.3.1. Хомофобична бура по медиумски дезинформации во врска со „Неделата на гордоста“

Непроверената информација „Од утре геј-парада ќе маршира низ улиците на Скопје“ (17.06.2013) предизвика бура од говор на омраза и дискриминација врз основа на сексуална ориентација,² не само на социјалните мрежи туку и во објавените коментари на некои интернет-изданија.³ Иако дезинформацијата за одржување геј-парада

2 Непроверената информација прво беше објавена на еден портал, а подоцна беше повлечена, исто како и насловот „Утре почнува шестдневната геј-парада во Скопје“. Во меѓувреме, повикувајќи се на порталот, и други медиуми проширија дезинформација дека „геј-парада ќе се одржува во Скопје“. „Според непотврдени информации, деновите пристигнала официјална најава за организација на првата геј-парада во Македонија, почнувајќи од 18 до 23 јуни“, а „центар на парадата ќе биде Скопје“.

3 На пример, на интернет-порталот на ТВ „Сител“ беше објавена дезинформацијата: „Од утре почнува геј-парада во Скопје“, а под неа беше овозможено објавување коментари што директно повикуваа на насилство од омраза, врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет.

беше истиот ден демантирана од страна на организаторите на манифестацијата „Недела на гордоста“, некои медиуми продолжија да известуваат за „геј-парада“ и наредните денови.

На веб-портали на албански јазик исто така беше ширен говор на омраза проследен со отворени повици за насилство кон ЛГБТ-лицата и кон Центарот за поддршка на ЛГБТИ во Старата скопска чаршија. И овој настан беше пријавен во полиција. Непосредно пред почетокот на „Недела на гордоста“ на социјалните мрежи и на неколку интернет-портали се зголеми нивото на говор на омраза, проследено со повици на насилство. Подоцна во текот на денот, поголемиот дел од порталите ги повлекоа текстовите со говор на омраза и отворено повикување на насилство.

1.3.2. Неуспешен обид да се превенира насилство на „Неделата на гордоста“

На 22 јуни 2013 година, по сознанијата добиени од социјалните мрежи дека ќе се одржи „Контра геј-парада“, од пред Соборниот храм во Скопје, што ќе продолжи кон Собранието, а потоа кон плоштадот „Македонија“ – Скопје, Коалицијата и Хелсиншкиот комитет уште еднаш ја информираа јавноста дека

„на 22.06 не е организирано одржување на никаква геј-парада, туку почнува ‘Неделата на гордоста’, во чиишто рамки ќе бидат одржани повеќе настани, но ниту еден од нив не предвидува јавен марш“. Наспроти демантот, напоредно со информациите дека „На ‘Фејсбук’ се организира контра геј-парада во Скопје“, дел од медиумите продолжија да известуваат дека геј-парада сепак ќе се одржи.⁴

Коалицијата и Хелсиншкиот комитет ја информираа јавноста дека до МВР е поднесена пријава за поттикнување дискриминација и насилство, против неидентификуваните организатори на „Контра геј-парада“. Но, наспроти полициските стандарди за превентивно оперативни мерки, МВР не обезбеди дополнително обезбедување на настанот со цел да се превенира насилството на почетокот на „Неделата на гордоста“.

⁴ На пример, насловот „Парада на гордоста и антигеј-протест во Скопје“ (22.06.2013) информира за одржување „парада на гордоста“ во поднасловот: „За денеска во Скопје се најавени одржување парада на гордоста во која ќе учествуваат поддржувачи на интересите на ЛГБТ-лицата, како и антигеј-протести“.

1.3.3. Неспречување и игнорирање на физичко насилство на „Контра геј-парада“

Еден пред почетокот на „Недела на гордоста“ на социјалните мрежи беше формирана група „Контра геј-парада“ што поттикнуваше омраза, насилство и ограничување на правата на целата ЛГБТ-заедница. На 22.06.2013 година групата се собира во 14 часот пред Соборниот храм во Скопје. По планираната маршрута, групата се упатува кон плоштадот „Македонија“, каде што, според известувањата на медиумите и изјави на очевидци, насилно биле физички нападнати неколку момчиња на плоштадот.

Во дневните извештаи, МВР не објави никакви информации за насилството врз малолетници за кое новинари и очевидци известија дека е предизвикано од истата група хулигани што организираше т.н. „Контра геј-парада“. Не објави информации ниту за заканите по живот кон ЛГБТ-лицата што беа упатени од страна на организаторите на „Контра геј-парада“ на социјалните мрежи.

Само неколку критички настроени портали известија за насилството на плоштадот „Македонија“ – одредишното место најавено од организаторите на „Контра

геј-парада“. Само еден новинар обезбеди изјава од очевидец и снимки од „Групата од 20-ина тинејџери“ (додека стојат пред фонтаната „Воинот на коњ“ и во бегство) – кои „неуспешно се обидоа да протестираат против геј-парадата што и не беше никогаш закажана“ и „брутално претепаа малолетник пред споменикот на цар Самоил“.⁵

Најнапред, официјални лица од МВР преку медиумите негираа дека претепаниот малолетник бил нападна од демонстрантите кои беа присутни на плоштадот, информирајќи дека еден малолетник бил нападна од друго малолетно лице, но не од група тинејџери. Дури по неколку денови, откако во дел од медиумите беа објавени изјави на жртвите и на нивниот татко,⁶ МВР потврди дека на плоштадот „Македонија“, на 22 јуни во 15.10 часот имало напад од „повеќе непознати лица со физичка сила и предмети“ врз четири лица.⁷ И покрај признанието на МВР

5 [(ВИДЕО) Антигејовите претепаа малолетник, <http://a1on.mk/wordpress/archives/168454>). Истиот новинар извести оти од МВР „негираат дека претепаниот малолетник бил нападна од демонстрантите кои беа присутни на плоштадот“, а потоа укажа: „сепак, камерата на 'А1он' успеа да ги фати тинејџерите како бегаат кон сендвичарницата 'Чичко Стоилко', кои се скрија во Градскиот трговски центар“.

6 На 23 јуни, ТВ „Алсат-М“ извести дека: „група од 40 хулигани Македонци, што вчера протестираа против 'Неделата на гордоста' на ЛГБТ во Скопје, претепа без причина 4 млади во центарот на Скопје“. (Huliganët maqedonas rrahin 4 të rinj, pa asnjë arsye)

7 „На плоштадот 'Македонија', на 22 јуни во 15.10 часот,

и изјавите на жртвите на маскираните напаѓачи, провладините медиуми продолжија да го игнорираат насилството на плоштадот од страна на учесниците на „Контра геј-парада“.

Коалицијата упати писмо до МВР, искажувајќи загриженост зошто полицијата не препозна опасност во овие настани, па ја остави групата да се движи непридружувана од овластени службени лица, а по стореното насилство врз момчињата на плоштадот, настанот беше прикажан како изолиран напад на поединец. Коалицијата побара информации зошто по пријавата за организираниот настан „Контра геј-парада“, полицијата не воспостави зајакната оперативна контрола на лицата и објектите и не го спречи нападот врз момчињата на плоштадот. До подготвувањето на овој извештај, немаме добиено никаков одговор од страна на МВР во врска со (не)преземените мерки за спречување на физичко насилство на „Контра геј-парада“.

повеќе непознати лица со физичка сила и предмети ги нападнале И. Ш. (1993), Ш. Р. (1997), К. Р. (1995) и Н. Р. (1998). Работиме на утврдување на идентитетот на напаѓачите, по што ќе следи соодветен поднесок, изјави за Либертас Лиза Бендевска, портпаролката на СБР – Скопје.“ (И по четири дена од насилството на контра геј хулиганите МВР нема осомничени, <http://libertas.mk>)

1.3.4. Неспречен напад врз ЛГБТИ-центарот на 22 јуни од страна на поголема група маскирани хулигани

Н еколку часови пред почетокот на „Недела на гордоста“, претставници на Хелсиншкиот комитет и Коалицијата иницираа и одржаа средба со претставник на МВР, одговорен за обезбедување на ЛГБТИ-центарот во Старата чаршија.⁸ Претставникот на МВР нè убедуваше дека на поширокиот простор околу Старата чаршија ќе има зголемено присуство на припадници на МВР кои ќе ја гарантираат безбедноста на учесниците на „Недела на гордоста“.⁹ На 22.06.2013 година, во 18 часот официјално почна „Неделата на гордоста“ со промоција на прирачникот „Здравствени

⁸ На средбата, од наша страна, беше искажана загриженост за бурата од говор на омраза на социјалните мрежи и на некои интернет-портали, за отворените закани за насилство врз ЛГБТ-лицата (особено од групата „Контра геј-парада“), како и за дојавите од одредени новинари дека се подготвува попладневен напад врз ЛГБТИ-центарот.

⁹ Навистина, непосредно пред почетокот на „Недела на гордоста“ во околината на ЛГБТИ-центарот во Старата чаршија беше забележително присуство на униформирани лица.

права на транс лицата“, проследена со дебата и проекција на филм. Покрај работените во ЛГБТИ-центарот, на настанот беа присутни уште 35-40 учесници. Околу 18.25 часот, група од неколку десетици маскирани и вооружени лица, со камења, шипки, пиротехнички материјали и стаклени шишиња, во стампедо во трк од западната страна на чаршијата, го нападнаа ЛГБТИ-центарот за поддршка, фрлајќи ги камењата, шишињата и пиротехничкиот материјал кон Центарот, притоа загрозувајќи го животот на сите присутни. Еве како МВР извести за нападот, што се случи за време на промоцијата на прирачникот „Здравствени права на транс лицата“:

„На 22.06.2013 година, околу 18.40 часот, во Старата скопска чаршија, од страна на група млади лица бил нарушен ЈРМ, при што била каменувана канцеларијата на Хелсиншкиот комитет и е искршено излогно стакло од истата, а потоа истите се разбегале по околните улички. Воедно, од страна на лицата кои фрлале со камења, повреден во рамо е еден УПС и истиот заради укажување на лекарска

помош бил пренесен во Градската општа болница „Св. Наум Охридски“ во Скопје. Од страна на СВР Скопје во тек се мерки за пронаоѓање на сторителите и за расчистување на случајот.“¹⁰

Во известувањето на МВР воопшто не се споменува дека:

- Групата млади лица е организирана, дека сите се маскирани и дека брои над 30 лица.
- За време на нападот во ЛГБТИ-центарот за поддршка се наоѓаат околу 40 лица кои присуствуваат на настан во рамките на „Неделата на гордоста“, кои преживуваат трауми како сведоци на нападот од страна на толпа маскирани хулигани.
- Нападот не е само со камења туку и со пиротехнички материјали и стаклени шишиња, а како резултат на кршење на излогот доаѓа до загрозување на сигурноста на пет лица кои се наоѓаат во непосредна близина, при што две лица се здобиваат со полесни повреди во меатежот.

¹⁰ Дневен билтен на МВР, 23.06.2013 година, <http://www.mvr.gov.mk/ShowAnnouncements.aspx?ItemID=12424&mid=1846&tabId=209&tabIndex=0>.

- Единствено полицискиот службеник кој беше повреден се обиде да ги спречи напаѓачите, излегувајќи од просториите на ЛГБТИ-центарот. Од видеоснимките на влезната врата на ЛГБТИ-центарот јасно се гледа дека полициски службеници ја напуштаат позицијата непосредно пред нападот и дека не преземаат мерки ниту за спречување на напаѓачите, ниту за одбрана на нивниот нападнат колега.

- Иако во непосредна околина на ЛГБТИ-центарот за поддршка се наоѓаат повеќе полициски службеници, не е фактот ниту еден од маскираните хулигани кои извршија напад врз просториите каде што се одржуваше „Недела на гордоста“ и кои повредија еден полицаец, кој единствено совесно ги исполнуваше своите работни задачи.

Заради несоодветно постапување на полицијата поднесена е претставка до Секторот за внатрешна контрола и полициски стандарди при МВР кон која е поднесена снимката од видеонадзорот на Центарот на која јасно се гледа непостапувањето на полицајците распоредени пред Центарот, со исклучок на повредениот полицаец. Кон претставката е поднесен и примерок од писменото барање за зголемено

полициско присуство, претходно упатено до ПС „Бит-пазар“. До завршувањето на извештајот немаше информација дали е утврдена одговорност за полицајците кои во конкретниот случај не постапиле согласно полициските правила и стандарди, што многу јасно се гледа од снимката.

1.3.5. Медиумите за насилството на „Недела на гордоста“

Иако „Недела на гордоста“ и „Контра геј-парада“ беа „жешки“ новинарски теми на 22.06.2013 година, новинар(к)ите не го удостоија со своето присуство првиот јавен настан од „Недела на гордоста“ – промоција на видеофилмови и прирачник за здравствените права на транс-лицата. Следствено, немаше новинарско известување во прво лице за нападот врз ЛГБТИ-центарот во Старата чаршија. Немаше новинар(к)и кои би го посведочиле ниту нападот мотивиран од омраза од страна на поголемата група маскирани лица во центарот на Старата чаршија, ниту, пак, (не)дејствувањето на униформираните припадници на МВР кога беше загрозен животот на нивниот колега – физички нападнат од страна на дел од толпата хулигани.

Дел од провладините медиуми целосно го

игнорираа хомофобичното насилство.¹¹ Новинар(к)ите не беа посебно заинтересирани да истражуваат зошто МВР не успеа да го спречи бруталното насилство (што вклучуваше и напад врз полицаец) и зошто не успеа да фати барем еден од сторителите, иако повеќе припадници на полицијата беа во непосредна близина на ЛГБТИ-центарот за поддршка токму со задача да спречат насилство. Немаше посебни новинарски прашања до МВР за улогата и однесувањето на полицајците во близина на местото на злосторството. Најголем дел од медиумите продолжија да се однесуваат како да е сосема нормално тоа што се случило брутално насилство од неколку десетици маскирани лица во центарот на Старата чаршија во присуство на полицијата и што МВР нема утврдено идентитет на барем еден од сторителите. Само еден медиум имаше посебен интерес за обезбедување на официјални информации и критички пристап

¹¹ На пример, владината новинска агенција МИА воопшто не извести за нападот на ЛГБТИ-центарот во Старата чаршија на 22.06.2013 година, иако истиот ден објави фотовест: „Премиерот Груевски со семејството низ Старата скопска чаршија (МИА)“. И најпопуларниот портал, што се смета за близок до власта, извести дека премиерот и неговото семејство „по прошетката живеаа во кебапите во една од постарите кафеани во овој дел од градот“ („ФОТО: Премиерот со семејството во Скопската чаршија“). Истиот портал не објави ниту една фотографија или информација за нападот врз четириесетина граѓани во ЛГБТИ-центарот, што се случи неколку часови подоцна во непосредна близина на кафеаната во која премиерот уживал во кебапите.

кон неефикасноста на МВР.¹² Само неколку медиуми известија за осудата на насилството од страна на неколку помали политички партии и од страна на повеќе дипломати.

1.3.6. Јавен повик: „Запрете го насилството од омраза врз ЛГБТИ-луѓето“

Еден ден по нападот на почетокот на „Неделата на гордоста“, на 23.06.2013 година, Коалицијата, Хелсиншки комитет за човекови и „ЛГБТ Јунајтед“ – Тетово упатија заедничко јавно соопштение во кое најостро го осудија насилството од омраза пред споменикот на „Воинот на коњ“, хулиганското дивеење и демолирањето на ЛГБТ-центарот во Старата чаршија, и говорот на омраза што поттикнува на насилство и дискриминација. Во соопштението беше побарано од МВР најитно да ги открие и да ги уапси сторителите на кривичните дела сторени од омраза врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет. Јавното обви-

¹² „И девет дена од претепувањето на Р. Ш. на плоштадот Македонија и демолирањето на ЛГБТИ-центарот во Старата скопска чаршија од страна на група хулигани, учесници на контра геј-парадата, МВР тапкаат во место без никаква информација за сторителите.“ (И девет дена по дивеењето на контра геј-хулиганите МВР „во бунило“, „Либертас“, 1.07.2013)

нителство беше повикано конечно да ги препознае кривичните дела од омраза поради сексуалната ориентација и родовиот идентитет на луѓето.¹³ Од Владата и од пратениците беше побарано да подготват законски измени со кои кривично ќе се казнува говорот на омраза врз сексуална ориентација и родов идентитет и со кои ќе се предвидат поостри казни за делата сторени од омраза врз сексуална ориентација и родов идентитет.

Беше упатен апел до премиерот, претседателот на Република Македонија и до лидерите на политичките партии и верските заедници јавно да го осудат насилството кон ЛГБТ-лицата и активистите за човекови права и да се оградат од хулиганите и неонацистичките групи што јавно повикуваа на насилство и дискриминација.

Исто така, беше упатен и апел до медиумите и до новинар(к)ите да престанат со ширењето дезинформации, негативни стереотипи и предрасуди за ЛГБТ-лицата и со содржини што поттикнуваат насилство и дискриминација врз која и да е основа.

Апелот до граѓанската и интелектуалната јавност во Република Македонија најостро

¹³ „Бараме конечно да се применат одлуките на Европскиот суд за човекови права, во кои е јасно наведено дека 'сексуалната ориентација како фундаментална карактеристика на една личност, треба да се третира на ист начин како и категориите раса, етницитет и религија, што најчесто се покриени со закони за санкционирање на говор на омраза и насилство од омраза'.“

да го осуди насилството врз ЛГБТ-активистите, со ретки исклучоци, беше игнориран исто како и апелот до политичките партии и највисоките државни функционери.

1.3.7. Закани на социјалните мрежи по нападот

Непосредно по нападот на „Неделата на гордоста“ неколку медиуми на албански јазик објавија информација од профилот на „Фејсбук“ на еден активист за правата на ЛГБТ, без негова дозвола. Информацијата беше врамена како „СКАНДАЛ: Претседателот на ЛГБТ тешко ги навреди Албанците!“, иако стануваше збор за лична реакција од страна на жртва на нападот, што не беше упатена општо кон Албанците, туку кон „Албанците-хомофоби“. Кон истиот активист беа упатени неколку сериозни закани по живот, поради што тој мораше да се пресели на безбедно место.

Коалицијата е загрижена што истите медиуми што ги премолчеа стотиците вулгарни коментари на социјалните мрежи што повикуваа на насилство кон ЛГБТ објавија материјал (информација, фотографија, коментар) за кој постои голема веројатност дека ќе предизвика непријателство или омраза кон некого поради

неговата сексуална ориентација. Коалицијата апелира до медиумите да застанат во одбрана на жртвите на насилството и да не поттикнуваат говор на омраза и насилство врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет.

Коалицијата поднесе неколку кривични пријави поради сериозни закани на социјалните мрежи упатени кон ЛГБТ-лица. Но, Одделението за електронски криминал при МВР пропушти да одговори на сериозните закани и повици за насилство што на крајот и резултираа со насилство.

1.4. Каменување на домот на граѓански активист кој јавно ја обелоденува својата сексуална ориентација

На 20.06.2013 година, актерот, активист за човекови права, Петар Стојковиќ објави колумна во која ја обелодени својата сексуална ориентација. Во колумната посведочи и за случај на во немирување во неговиот дом, врз основа на сексуална ориентација, од страна на маскирано лице.¹⁴

¹⁴ „Пред неколку ноќи, во 2.20 часот по полноќ, седев со мојот партнер во дневната соба кога на прозорецот се

Ваквиот инцидент, според колумнистот, е резултат на „говорот на омраза што постојано го сеат корумпираните медиуми што работат надвор од секаква етика во новинарството“. Колумната предизвика говор на омраза на интернет-порталите и социјалните мрежи и закани по животот на актерот, што ги пријавува во МВР.

Неколку денови по објавувањето на колумната, на 25 јуни во 22.50 часот, се собира толпа околу неговата куќа, која употребува хомофобичен говор, упатува закани за неговиот физички интегритет и фрла камења кон неговата куќа. Случајот е пријавен во полиција, но полициските службеници пристигнуваат на местото на настанот дури откако толпата си заминува. Актерот пријавува уште едно каменување на домот на 12 јули 2013 година, непосредно пред полноќ, што исто така не е расчистено од страна на полицијата.

Коалицијата побара од МВР информации за преземените мерки за спречување насилство во случајот на каменување на до-

---

појави едно младо дете 'маскирано' со капа на главата, кое едвај имаше 18 години. Стоеше закопано во место, пушеше цигара и гледаше во нас. Го прашав што сака и му реков да замине. Ништо. Посегнав по телефонот да се јавам во полиција. 'Педери!' – извика и избега некаде со своите другари кои го чекаа надвор и му се восхитуваа на неговата храброст.“, „За педерите, лезбачите и транците“, <http://kolumni.sakam.info/2013/06/za-pederite-lezbachite-itrantzite/>

мот на актерот Петар Стојковиќ, што уследи откако актерот пријави во МВР случаи на закани по неговиот живот. Ниту овој случај на насилство не е расчистен од страна на МВР. Заканувачите и насилниците остануваат неказнети.

1.5. Продолжуваат нападите врз ЛГБТИ-центарот за поддршка и безуспешните апели на жртвите

На 05.07.2013 година е извршен уште еден напад на ЛГБТИ-центарот за поддршка со палење на објектот, при што Центарот претрпува поголема материјална штета и е привремено затворен. Осудата од страна на институциите изостана и по овој напад на Центарот, а во службениот дневен билтен на МВР немаше никакво известување.

Палењето на ЛГБТИ-центарот за поддршка уследи неколку часови по посетата на дипломатски претставници, кои јавно ја изразија својата поддршка на центарот и ги повикаа надлежните институции да го осудат насилството.¹⁵ Палењето уследи

¹⁵ „Многу е важно да ја следиме истрагата, видовме дека има снимки од нападот и искрено се надеваме дека сторителите ќе бидат санкционирани. Го поддржуваме ЛГБТИ-центарот и важно е тој да остане тука“, изјави (холандската амбасадорка) Шурман.

неколку часови откако Хелсиншкиот комитет апелираше Секторот за внатрешна контрола да преземе мерки во врска со непрофесионалноста на работењето на полициските службеници за време на нападот, а полицијата да ги идентификува сторителите од снимките.¹⁶

На 14.07.2013 година, Хелсиншкиот комитет за човекови на права и Коалицијата одржаа протестна прес-конференција пред МВР од каде што ги повикаа премиерот, министрите и сите релевантни политички чинители да застанат во одбрана на човековите права на ЛГБТИ-популацијата и да спроведат брза и ефективна истрага за пронаоѓање на насилниците и нивно изведување пред лицето на правдата. Портпаролката на МВР тогаш даде изјава за медиумите дека „МВР ги презема сите мерки, истрагата е во тек, разговарано е со повеќе лица и обезбедени се снимки кои во моментот се разгледуваат“.

Откако и еден месец по нападот на 22.06.2013 година полицијата не ги идентификуваше сторителите, Хелсиншкиот

¹⁶ „Како може да се формира група од 40 луѓе со фантомки на главата, да го нападнат ЛГБТИ-центарот, а полицијата да не ги најде кога постојат снимки од нив? Па, кога имате снимка, луѓето се пронаоѓаат за половина час. Насилството не може да биде неказнето, а сепак, со ваквиот однос на полицијата се добива впечаток дека насилството има легитимитет и дека секој што смета оти ЛГБТИ-луѓето треба да имаат права, може да биде нападнат.“ (Уранија Пировска, во „ВИДЕО Кочо Андоновски: Доста е да им личите на ЛГБТИ за да ве нападнат“, <http://www.plusinfo.mk/>, 22.07.2013)

комитет прикажа видеоснимка од нападот од која јасно се гледа како полицаец го напушта местото на злосторството кога надоаѓа толпата маскирани хулигани, против која дејствува само еден полицаец (кој за време на нападот се наоѓа во ЛГБТИ-центарот за поддршка). Меѓутоа, ниту јавното објавување на снимките не придонесе за побрзо идентификување и казнување на сторителите.

Како резултат на молкот на институциите во однос на нападите на ЛГБТИ-центарот за поддршка, Мрежата за заштита од дискриминација на 08.10.2013 година поднесе кривични пријави против непознати лица за сторен тек на кривични дела.

До крајот на 2013 година МВР не ја информираше јавноста дека презело конкретни мерки против напаѓачите на ЛГБТ-центарот за поддршка во јуни и јули 2013 година. Поради безбедносни причини, ЛГБТ-центарот за поддршка беше принуден да ја смени локацијата од Старата чаршија во 2014 година.

1.6. Меѓународни и домашни реакции за насилството врз ЛГБТИ

По овеќе странски амбасадори јавно реагираа по нападот од маскирани хулигани врз ЛГБТИ-центарот за поддршка за време на „Неделата на гордоста“. На пример, холандската амбасадорка јавно го осуди нападот и апелираше до властите да го осудат секој акт на насилство, да почнат истрага и да ги изведат сторителите пред правдата.¹⁷ Европарламентарецот Ричард Ховит изјави дека „овој напад насочен против ЛГБТ-заедницата во Скопје мора да биде најостро осуден од сите“ и ги охрабри организаторите на „Неделата на гордоста“ во Скопје.¹⁸

За жал, само неколку помали партии го осудија нападот. Партијата ДОМ го осуди нападот, укажувајќи и на говорот на омраза: „Говорот на омраза само ги заостру-

¹⁷ Press Statement on the Occasion of the Attack over the LGBTI Centre Skopje, <http://macedonia.nlembassy.org/news/2013/06/press-statement-on-the-occasion-of-the-attack-over-the-lgbti-centre-skopje.html>.

¹⁸ „Им оддавам признание на организаторите на Неделата на гордоста во Скопје, за кои сум сигурен дека цврсто ќе се спротистават на ова застрашување. Повторно денес велам дека ЛГБТ правата се човекови права, и мора да бидат почитувани.“ (MEPs condemn homophobic violence in Skopje, 25 June 2013, <http://www.lgbt-ep.eu/press-releases/meps-condemn-homophobic-violence-in-skopje/>)

ва проблемите и најостро го осудуваме агресивното и вандалското однесување како најпримитивен начин на изразување на хомофобијата¹⁹. Пратеничката Лилјана Поповска (лидерка на ДОМ) го осуди насилството на почетокот на „Неделата на гордоста“ и на дебатата „Говорот на омраза не се санкционира“, организирана од Коалицијата на 24.06.2013 година.

И Либерално-демократската партија (ЛДП) најостро ги осуди нападите²⁰ и „со загриженост констатира дека во Македонија сè повеќе се зголемува говорот на омраза кон сите оние кои размислуваат слободоумно и различно од матрицата која ја наметнува владејачката партија²¹. ЛДП изјави дека е шокирана од „недостатокот на општествена одговорност и државничка заштита на уставниот поредок од Владата и Претседателот на Република Македонија“, обвинувајќи ги дека „ос-

19 ДОМ го осудува вандалскиот напад врз ЛГБТ-центарот во Старата скопска чаршија, <http://dom.org.mk/156-aktuelno/434-osuda-za-napadot-na-lgbt-centarot>.

20 Односно, „насилното дивеење на мала група на млади луѓе во центарот на Скопје, при што се нанесени телесни повреди на малолетник-поминувач во близина на споменикот 'Воин на коњ' и се повредени приватни и службени лица кои се наоѓале во внатрешноста и пред Центарот за заштита на правата на ЛГБТИ-заедницата во Старата скопска чаршија“.

21 „Зачестените вербални напади врз малцинските заедници, особено на маргинализираните малцински заедници, имаат тенденција на трансформација од вербален конфликт во отворен линч и физички напад што станува секојдневије во нашата држава.“

тануваат неми и на тој начин индиректно и премолчено даваат поддршка на насилството“. ЛДП јавно ги повика премиерот и претседателот на Република Македонија „итно да ги осудат повиците на насилство и самиот напад на маргинализираните заедници“.

Дури по две седмици, во едно интервју, на премиерот му беше поставено прашањето: „Зошто не реагиравте на повикот на ЛДП за осуда на употребата на насилство на хомосексуалците?“ Во одговорот, премиерот изјави: „Ние, како партија, никогаш не поддржуваме насилство, независно кон кого е насочено“.²²

На 10.07.2013 година, организацијата „Хјуман рајтс вач“ (Human Right Watch) испрати „Писмо до премиерот на Македонија“²³ во кое од премиерот и неговите министри се бара да „преземат итна и ефективна акција за јавно да ги осудат актите на насилство и говорот на омраза кон ЛГБТ-луѓето во Македонија и вие треба да обезбедите дека инцидентите се наполно истражени, дека извршителите се изнесени пред правдата и дека се преземени сите неопходни мерки за

22 „Во секоја земја, па и во нашата, повремено се случуваат инциденти проследени со насилства. Работа на полицијата е нив да ги реши и преку судската власт да ги санкционира низ процедурите на системот.“ (Груевски: Знаењето, вештините и стандардите ќе донесат прогрес, <http://vlada.mk/node/6829>, 07.07.2013)

23 Letter to Prime Minister of Macedonia, JULY 10, 2013, <http://www.hrw.org/node/117037>.

да се спречат слични инциденти во иднина“. („Take prompt and effective action to publicly denounce the acts of violence and hate speech against LGBT people in Macedonia, and you should ensure that the incidents are thoroughly investigated, the perpetrators are brought to justice, and all necessary measures are taken to prevent similar incidents in the future.“)

На 12.07.2013 година, „Амнести интернешнел“ (Amnesty International) упати повик за ургентна акција поради „Ескалацијата на анти-ЛГБТ нападите во Македонија“.²⁴ „Амнести интернешнел“ ја повика министерката за внатрешни работи „да стави крај на климата на неказниност на хомофобичните насилства, признавајќи ги и јавно осудувајќи ги овие злосторства, да овозможи да бидат спроведени целосни, темелни и итни истраги на нападите што се случува во јуни и јули и на претходните напади врз животите и сопственоста на ЛГБТ-лицата и организациите, а оние што се одговорни да бидат изведени пред лицето на правдата“.

Исто така, „Амнести интернешнел“ го повика премиерот и другите министри „да додадат амандмани во законот за анти-дискриминација со кои сексуалната ориентација и родовиот идентитет ќе бидат

²⁴ “Urgent action, escalation in anti-lgbti attacks in Macedonia”, 12 July 2013, <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR65/004/2013/en/e7db8ae7-de75-4615-bc49-43b797ce4f29/eur650042013en.pdf>.

наведени како посебни основи за дискриминација“ и „во консултација со ЛГБТИ-организациите да воведат закон со кој ќе се забранат злосторствата мотивирани од омраза, посебно оние кои се основаат на сексуална ориентација и родов идентитет...“

За жал, и овие повици на меѓународните организации за човекови права не ги поттикнаа властите експлицитно да го осудат хомофобичното насилство, ниту, пак, да воведат неопходни законски измени со кои би се овозможило казнување на дискриминација врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет и забрана на злосторства мотивирани од омраза врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет.

1.7. Извештаите на Европската комисија за прогресот на Република Македонија

Во извештаите на Европската комисија од последните неколку години, забележливо е дека се зголемуваат критиките за растечката хомофобија во Република Македонија. Во последниот извештај, Европската комисија укажува на влошена ситуација во поглед на заштитата на правата на ЛГБТИ-лицата, на зголемена

нетолеранција кон ЛГБТИ-луѓето,²⁵ на хомофобични медиумски содржини,²⁶ на зголемено насилство врз ЛГБТИ-лицата и на потребата од јакнење на свеста и промоција на толеранција од страна на „властите на сите нивоа“.

Во 2013 година, Европскиот парламент изрази загриженост поради „актите на вандализам“ кон ЛГБТИ-центарот и упати „повици кон министрите и функционерите јавно да ја осудат дискриминацијата врз ЛГБТ-лицата, да ја обезбедат планираната поворка на гордоста или други активности на ЛГБТ-заедницата да бидат спроведени безбедно и успешно и да се посветат на недискриминација врз сите основи именувани во Договорот за ЕУ“. Исто така, беа упатени „повици до медиумите да се воздржат од анти-ЛГБТ реторика, вклучувајќи говор на омраза и поттикнување омраза“.

---

25 „Има знаци на зголемена нетолеранција кон ЛГБТИ-луѓето, како повторени физички напади врз ЛГБТИ-центарот за поддршка во Скопје и хомофобични медиумски содржини.“ (2013, стр. 12).

26 „Хомофобичните медиумски содржини опстојуваат и потребно е медиумските професионалци и сопственици да преземат поголема одговорност во борбата со незнаењето и нетолеранцијата.“ (2013, стр. 44).

2. (Не)казнивоста на дискриминацијата врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет

2.1. Непостапување на Комисијата за заштита од дискриминација за претставки поднесени во 2012 година

И покрај неколкуте ургенции за претставки поднесени против неколку новинари и против Спиро Ристовски (министер за труд и социјална политика во 2012 година), Комисијата за заштита од дискриминација воопшто не постапуваше во 2013 година.

Во јавното соопштение „Дискриминираните не добиваат навремена заштита“, Мрежата за заштита од дискриминација укажа на голем број нерешени предмети на кои им е истечен рокот, што „отвора дилеми во врска со ефикасноста на механизмите што би требало да ги штитат граѓаните кога тие се дискриминирани“.

Комисијата во 2013 година не се изјасни за два активни случаи против дневниот весник „Вечер“, за кој мрежата преку своите претставки укажа на водење

на хомофобична уредничка политика од страна на овој весник што резултира со вознемирување како форма на дискриминација. Исто така, Комисијата нема воопшто постапено и по претставка против ТВ „Сител“ за објавување прилог што ги дискриминира лицата со хомосексуална ориентација.

Апелите Комисијата за заштита од дискриминација навремено и ефикасно да постапува по претставките и со тоа да ја намали штетата од сторената дискриминација не вродија со плод во 2013 година.

Во својот Годишен извештај за 2012 година, во одделот „Дискриминација врз друга основа“, Комисијата за заштита од дискриминација само споменува дека има три претставки во кои „подносителите наведуваат дека се дискриминирани врз основа на сексуална ориентација“, без никаква напомена дали е одлучувано по тие претставки.

Мрежата за заштита од дискриминација реагираше со уште едно јавно соопштение („Собранието на Република Македонија да побара детални информации за посочените слабости во Годишниот извештај на Комисијата за заштита од дискриминација“) во кое потсети дека Комисијата сè уште нема одлучено во однос на трите претставки во кои преку дискриминаторски изјави, намерно и свесно се навреду-

ва достоинството на ЛГБТ-лицата.

2.2. Непостапување на Комисијата за заштита од дискриминација за претставки поднесени во 2013 година

2.2.1. Хомофобија во учебници по психологија

На 25.09.2013 година, во Комисијата за заштита од дискриминација е примена претставка од Коалицијата против проф. д-р Велимир Стојковски, ректор на Универзитетот „Свети Кирил и Методиј“, и проф. д-р Олга Мурцева-Шкариќ заради дискриминаторски содржини во неколку учебници.²⁷

Претставката е поднесена затоа што во учебниците на д-р Олга Мурцева-Шкариќ се среќаваат содржини што се дискриминирачки врз основа на сексуална ориентација. Авторката на учебниците ги опишува хомосексуалците како „најчести преносители на сида“, а според неа „хомосексуалноста го урива природно-

²⁷ „Психологија на детството и адолесценцијата: развојна психологија I“ (Мурцева-Шкариќ, 2009), „Психологија на возрастите и стареењето: развојна психологија II“ (Мурцева-Шкариќ, 2010), „Психологија на родот: родовиот идентитет и родовите улоги“ (Мурцева-Шкариќ, 2002).

то семејство, бидејќи му противречи на половиот диморфизам кај луѓето“. За хомосексуалните врски, препорачува „уште кај децата од 6-7 години, треба да се каже дека тие се погрешно насочување на еротската љубов бидејќи водат кон стерилност“ („Психологија на родот“, стр. 292).

Учебниците изобилуваат со уште многу изјави што ја патологизираат хомосексуалноста, ги обвинуваат и ги навредуваат хомосексуалците и поттикнуваат понатамошно маргинализирање, дискриминација и насилство кон хомосексуалците. Авторката ги претставува како митови тврдењата дека „хомосексуалноста е нормална“ и инсистира на својата „научна“ вистина: „Вистина е дека научните истражувања ги поддржуваат старите културни норми според кои хомосексуалноста не е здрава, природна алтернатива на хетеросексуалноста“ („Психологија на родот“, стр. 325).

Коалицијата поднесе ургенција затоа што Комисијата за заштита од дискриминација сè уште нема постапено по претставката, иако е истечен законскиот рок.

2.2.2. Хомофобија во учебници по психијатрија и медицинска психологија

На 21.10.2013 година, во Комисијата за заштита од дискриминација е примена претставка од Коалицијата и други здруженија²⁸ против проф. д-р Велимир Стојковски, ректор на Универзитетот „Свети Кирил и Методиј“, и група автори, заради дискриминаторски содржини во учебници.

Во учебникот „Медицинска психологија“, во делот „Растројства на нагоните“, авторите ја дефинираат нормалната сексуална активност како „сексуална активност што ја прават две лица што се во период на физичка сексуална зрелост, што припаѓаат на различни полови, каде што активноста е доброволна и се случува зад затворена врата и завршува со коитус на максимално задоволство...“ Со ваквата дефиниција авторите како нормална ја дефинираат само хетеросексуалната активност и експлицитно ставаат до знаење дека секоја друга сексуална активност (хомосексуалната и бисексуалната) не може да се смета за нормална. Ваквата

²⁸ Здружение за еманципација, солидарност и еднаквост на жените на Република Македонија, Хелсиншки комитет за човекови права на Република Македонија, ЛГБТИ-центар за поддршка, Асоцијација за здравствена едукација и истражување – ХЕРА и ХОПС – Опции за здрав живот.

дефиниција е спротивна на доминантниот професионален став и официјалниот став во ДСМ IV-ТР²⁹, каде што е наведено дека „хетеросексуалната, хомосексуалната и бисексуалната ориентација се нормални аспекти на хуманата сексуална ориентација“ и ставот изнесен во МКБ-10 ревизија³⁰ дека „сексуалната ориентација, сама по себе, не треба да се смета за растројство“.

Наспроти препораките на СЗО, авторите зборуваат за „...растројства што ја насочуваат сексуалноста кон лицата од ист пол“, со што вршат директна патологизација на хомосексуалноста затоа што хомосексуалноста е одамна отстранета како дијагностичка категорија. Во истиот учебник продолжува да се криминализира хомосексуалноста и покрај промените на Кривичниот закон од 1996 година: „Во Кривичниот закон на Македонија сè уште егзистира и е казнив противправниот блуд меѓу машките лица“. Штетното дејство на ваквите застарени и неточни податоци во учебникот е непроценливо.

И во учебникот „Психијатрија том 1“ се патологизира хомосексуалноста. Во делот на симптоми и синдроми што потекнуваат

од растројствата на нагонската сфера, во врска со сексуалниот нагон се набројани следните растројства: сатиријаза, нимфоманија, импотенција, фригидност, хомосексуалност (дефинирана како насочување на сексуалниот нагон кон сопствениот пол), трансвестизам (облекување во облека од спротивниот пол, при што се доживува еротско задоволство). Исто така, во главата „Класификација на менталните растројства“, под F66 „Психолошки растројства и растројства на обносните поврзани со сексуалниот развој и ориентација и други растројства“, набројани се: хетеросексуалност, хомосексуалност и бисексуалност – текст што не е во согласност со МКБ-10 ревизија, објаснета во учебникот.

Во учебникот „Психијатрија – том 2“, авторите речиси без исклучок не пропуштаат да ја споменат хомосексуалноста како дисфункција, настраност или растројство.

Сите три наведени учебници придонесуваат за продлабочување на стигмата, патологизацијата и маргинализацијата на лицата со нехетеросексуална ориентација.

Коалицијата поднесе ургенција затоа што Комисијата за заштита од дискриминација сè уште нема постапено по претставката, иако е истечен законскиот рок.

29 „Дијагностички и статистички прирачник на ментални растројства“ – текст-ревизија од 2000 година (ДСМ IV-ТР).

30 „Меѓународна статистичка класификација на болести и здравствени проблеми“ на Светската здравствена организација.

Коалицијата бара системска ревизија на сите учебници на сите нивоа, со цел да се елиминираат научно-незаснованите тврдења и стигматизирачките и вознемирувачките содржини кон ЛГБТ-лицата.

3. Нова хомофобична кампања на владејачката партија: Неуспешен обид за уставно дефинирање на брачната заедница

Игнорирајќи ги апелите за осуда на хомофобичните напади во јуни и јули 2013 година, владејачката партија подготви уставна иницијатива што почна нов бран на хомофобија во медиумите и во Собранието. На 01.08.2013 година, група пратеници од пратеничката група на ВМРО-ДПМНЕ поднесоа Предлог до пратениците и претседателот на Собранието за пристапување кон измена на Уставот на Република Македонија. Предлогот за промена на Уставот е во насока на прецизно дефинирање

не само на бракот туку и на вонбрачната заедница – како заедница, исклучиво, помеѓу еден маж и една жена.³¹

На 27.08.2013 година, Владата „го поддржува Предлогот за промена на Уставот на Република Македонија во делот на уставно дефинирање на бракот исклучиво како заедница помеѓу еден маж и една жена“.³² Иако во комисиската расправа ВМРО-ДПМНЕ не доби поддршка за уставната иницијатива дури ни од коалицискитот партнер ДУИ, хомофобичната кампања против истополови бракови продолжи на седница од Собранието.³³

Дел од пратениците на владејачката партија, во текот на собраниската расправа, креираа страв и паника од можноста за законско склучување на истополови бракови што ја има „во некои земји во Евро-

31 Предлагачите сакаат да го уредат и прашањето дека ниту една друга заедница на живот, освен уставно дефинираната брачна заедница помеѓу еден маж и една жена, не може да произведува правни дејства и последици во Република Македонија.

32 Мислењето е потпишано од премиерот Никола Груевски.

33 Иницијативата за уставно дефинирање на бракот се аргументираше како обид за запирање на „Агендата за истополови бракови“ на која наводно работат „одредени кругови на СДСМ, вклучително и невладини организации што се дел од СДСМ“ (Влатко Горчев).

па и некои држави на САД³⁴. Најисклучив речник од страна на пратениците беше користен токму во врска со прашањето за посвојување деца.³⁵ Според опозицискиот пратеник Ивон Величковски, ваквиот пристап бил во функција на „поттикнување на емоциите“ и „истовремено поттикнување на сето она што може да значи негативна проекција кон различните“.³⁶ Предлагачите на Иницијативата се обидоа да се претстават како бранители на бракот што е наводно нападнат од страна на одредени политички групации и некои граѓански здруженија. Во поголем дел од собраниската расправа, пратениците на ВМРО-ДПМНЕ тврдеа дека бракот бил на-

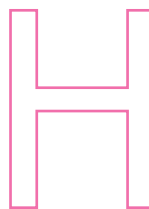
34 На пример, за пратеничката Надица Танчева Тулиева: „Уште пострашно од тоа во некои од тие држави пак и се дозволи, односно се озакони и посвојување на децата од ваквите истополови бракови“.

35 На пример, „децата без родители ќе можат да бидат посвојувани исклучиво во брачната заедница исклучиво на еден маж и една жена како и самохрани родители“; „децата без родители ќе бидат посвојувани исклучиво од заедница во којашто има маж и жена, мајка и татко, сопруг и сопруга или од самохрани родители“.

36 Пратеникот Ивон Величковски потсети на игнорирањето на Декларацијата за осуда на говорот на омраза поднесена од него, а изготвена во соработка со Коалицијата: „Во таа смисла сметам дека сте доследни на политиката на ВМРО-ДПМНЕ и на вашата собраниска координација, што седум месеци не става предлог-декларација за осуда на говорот на омраза на собраниска седница“.

паднат од страна на Хелсиншкиот комитет и се обидуваа да ја дискредитираат оваа невладина организација како блиска на опозицијата. Иако Иницијативата до Уставниот суд воопшто не се однесуваше на бракот, предлагачите манипулираа дека Иницијативата била за редефинирање на бракот, за да им се овозможи на хомосексуални двојки да склучуваат брак и да посвојуваат деца.³⁷

3.1. Елементи на хомофобичен говор на омраза од страна на пратеници

некои пратеници укажаа дека основната цел на предложениите уставни измени била спречување на некои „неприродни појави“, а пра-

теникот Драгиша Милетиќ од Српската

37 „Проверете ја иницијативата на Хелсиншкиот комитет на Република Македонија од 17 мај 2012 година, што вели дека треба да има редефинирање на бракот, дека треба да има хомосексуални двојки, да склучуваат брак и да посвојуваат деца.“ (Влатко Ѓорчев); „Хелсиншкиот комитет... пред повеќе од една година има поднесено иницијатива до Уставниот суд за редефинирање на бракот, каде што се бара директна легализација на хомосексуалните бракови.“ (Елена Павлова)

напредна странка експлицитно го промовираше како исправно казнувањето на „хомосексуализмот“.³⁸

Во повеќе наврати, пратеникот Драгиша Милетиќ акцентираше дека „хомосексуализмот“ бил болест³⁹ и дека тоа не било само негов личен став, туку став на неговата партија.⁴⁰ Во еден од своите „аргументи“ Милетиќ инсинуираше дека признавањето на хомосексуалноста како сексуална ориентација води кон признавање на педофилијата како сексуална ориентација.⁴¹

Како дел од арсеналот хомофобични манипулации, пратеникот Милетиќ сугерираше дека геј-парадите биле „нездрава работа“ што предизвикува судири и повредени лица.⁴² Пратеникот се обидува-

38 „За време на социјализмот, колку што се сеќавам јас, тоа беше казнива категорија... и тоа беше исправно за мене“ (Драгиша Милетиќ).

39 „За мене тоа е болест, а вие одите си во чекор со мода, а тогаш пазете кога одите мора да одите строго уз сид“ (Драгиша Милетиќ).

40 „Пред да дојде оваа тема одржав главен одбор и добив овластување да кажеме директно хомосексуализмот е болест за мене и за Српска напредна странка во Република Македонија.“

41 „Значи ли тоа дека за 20 години дека педофили ќе бидат исто посебна категорија, или сексуална ориентација. За 20 години значи можеме и тоа да дискутираме.“

42 „Еве каков проблем ќе има. Гледате секаде каде што се одржани тие геј паради каков судир има, колку

ше да ги убеди другите пратеници дека ако ја поддржат уставната иницијатива ќе превенираат конфликти и геј-парада во Македонија. Притоа, тој сугерираше и насилно спротиставување на „геј-парада“ од него и „нормалните граѓани“.⁴³

3.2. Коалицијата јавно реагираше на говорот на омраза и дискриминација кон ЛГБТИ-луѓето во собраниската дебата за уставни измени

Еден ден пред завршната дебата и гласањето, Коалицијата најостро го осуди говорот на омраза и дискриминацијата кон ЛГБТИ-луѓето искажан во

Собранието преку јавното соопштение „Запрете ја хомофобичната кампања што поттикнува омраза, дискриминација и

повредени има, колку мора да се ангажираат полициски сили за оваа нездрава работа.“

43 „Ама пак слушнав и по мене и по нормални граѓани да се супростават на таа геј парада. И што? Треба да избие конфликт. Ама тука нема да има партии, или си од оваа страна, или си од онаа страна. Тука нема што, кога ќе излезе народот нема тука партија. А со ова, се дава можност за да не дојде до такви конфликти.“ (Драгиша Милетиќ)

насилство!⁴⁴

Коалицијата апелираше до владејачката партија да ја запре перманентната пропагандна кампања против истополови бракови што поттикнува дискриминација и насилство врз основа на сексуална ориентација. Уставната иницијатива не доби двотретинско мнозинство. Од вкупно 85 пратеници кои гласаа, за уставната иницијатива гласаа 47 пратеници, 12 беа воздржани, а 26 против.

---

44 „Како да се сфати постојаното инсистирање на владејачката партија да се води јавна расправа на тема 'истополови бракови', кога ЛГБТИ луѓето се изложени на неказнето насилство и на постојани закани и дискриминација во сите општествени сфери, кога полицијата сè уште ги нема пронајдено силециите кои извршија дивјачки напади врз активисти и организации за човековите права на ЛГБТИ и кога ниту една невладина организација во Република Македонија не го покренува прашањето за редефинирање на бракот?“

4. Патологизација на хомосексуалноста од страна на медицински професионалци

Коалицијата испрати барање за информации во врска со написот „Животна крстосница“, објавен во рубриката „Психијатрија“ („Здравје 24 часа“ на 10.06.2013 година) од страна на д-р Александар Марцикиќ, психијатар. Во написот „Животна крстосница“ авторот сугерира дека хомосексуалноста е животен стил и личен избор.⁴⁵ Исто така, во написот психијатарот сугерира „психотераписки третман“ на женско лице кое отворено изјавува дека е наклонето кон женскиот пол: „Ако спроведете психотераписки третман, неопходно е да се направи детаљна анализа на Вашите преживевани рани детски стравови и одвоју-

---

45 „Сметам дека тоа што вие го нарекувате 'моето сакање за понежниот пол сè уште трае' го продлабочува конфликтот меѓу вашата совест и Вашата емоционална нагонска ориентираност, што можеби Ве става на една животна крстосница – во кој правец да ги насочите вашите избори, дали кон општествено прифатливи обрасци, барем за нашава средина или, пак, да се продолжи со својот стил на живеење.“

вања и како тоа влијае до денеска“. Во истиот напис психијатарот му сугерира на женското лице кое бара помош од него да ги преиспита ставовите во врска со нејзината наклоност кон женскиот пол (опишана како „Вашиот стил на живеење“), „бидејќи хомосексуалната ориентираност во нашава средина знае да предизвика судири со најблиската и со пошироката околина што веќе вам Ви се случува во односот во Вашата мајка“.

Коалицијата во писменото барање за информации му постави неколку прашања на психијатарот:

1. Врз основа на кои дијагностички прирачници ја определувате сексуалната ориентација како „стил на живеење“ што може да се промени со насочување на нечиј избор?
2. Врз основа на кои препораки на Светската здравствена организација, сугерираат „психотераписки третман“ на женско лице кое отворено изјавува дека е наклонето кон женскиот пол?
3. Врз основа на кои професионални и етички норми сметате дека хомосексуалната ориентираност предизвикува „суди-

ри со најблиската и со пошироката околина“?

Имајќи предвид дека психијатарот не даде одговор на поставените прашања, а со оглед на индициите дека хомосексуалната ориентација е третирана како растројство (наспроти насоките на СЗО), Коалицијата испрати писмо до Лекарската комора на Македонија, со барање да испита дали е прекршен Кодексот на медицинската деонтологија на Лекарската комора на Македонија, што наложува дека насоките на Светското здружение на лекарите и Светската здравствена организација се задолжителни за сите лекари на Македонија.

Коалицијата бара од Лекарската комора на Македонија да ги преведе и јавно да ги објави во посебно соопштение до сите медицински професионалци насоките на ДСМ IV-ТР⁴⁶, каде што е наведено дека „хетеросексуалната, хомосексуалната и бисексуалната ориентација се нормални аспекти на хуманата сексуална ориентација“ и ставот изнесен во МКБ-10 ре-

46 „Дијагностички и статистички прирачник на ментални растројства“ – текст-ревизија од 2000 година (ДСМ IV-ТР).

визија⁴⁷ дека „Сексуалната ориентација, сама по себе, не треба да се смета за расстројство“.

5. Измени во кривичен законик во кои се игнорира сексуалната ориентација како дискриминаторска основа

На 05.12.2013 година, Собранието го усвои владиниот предлог за измени на Кривичниот законик што, меѓу другото, предвидува измени во повеќе кривични дела каде што се споменуваат дискриминаторски основи. Секаде каде што се предвидени промени во КЗ, се вметнуваат следниве дискриминаторски основи: „пол, раса, боја на кожа, род, припадност на маргинализирана група, етничка припадност, јазик, државјанство, социјално потекло, религија или верско уверување, други видови уверувања, образование, политичка

припадност, личен или општествен статус, ментална или телесна попреченост, возраст, семејна или брачна состојба, имотен статус, здравствена состојба или на која било друга основа предвидена со закон или со ратификуван меѓународен договор“.

Во ниту еден случај не се предвидува внесување на сексуалната ориентација и родовиот идентитет како дискриминаторски основи, ниту кога се менува делото „Повреда на рамноправноста на граѓаните“ (член 137 став 1), ниту кога се менува делото „Загрозување на сигурноста“ (став 4 од член 144), ниту кога се менува делото „Ширење на расистички и ксенофобичен материјал по пат на компјутерски систем“ (член 394-г), ниту кога се менува делото „Расна и друга дискриминација“ (член 417 став 1). При промената на сите овие дела, се внесуваат 19 различни основи, но не и сексуалната ориентација и родовиот идентитет.

Со измените во КЗ се промени и се прошири досегашното дело „Предизвикување национална, расна и верска омраза, раз-

⁴⁷ „Меѓународна статистичка класификација на болести и здравствени проблеми“ на Светската здравствена организација.

дор и нетрпеливост“ (член 319)⁴⁸ во „Предизвикување омраза, раздор или нетрпеливост врз национална, расна, верска и друга дискриминаторска основа“.⁴⁹

Коалицијата ги поздравува промените на делови на КЗ, но изразува протест што како основа не е внесена „сексуална ориентација“ во сите членови каде што се предвидуваат промени со наведување на

48 „(1) Тој што со присилба, малтретирање, загрозување на сигурноста, излагање на подбив на националните, етничките или верските симболи, со оштетување туѓи предмети, со сквернавење споменици, гробови или на друг начин ќе предизвика или ќе разгори национална, расна или верска омраза, раздор или нетрпеливост, ќе се казни со затвор од една до пет години.“

(2) Тој што делото од став 1 го врши со злоупотреба на положбата или на овластувањето или ако поради тие дела дошло до безредие и насилства спрема луѓе или до имотна штета од големи размери, ќе се казни со затвор од една до десет години.“

49 „(1) Тој што со присилба, малтретирање, загрозување на сигурноста, излагање на подбив на националните, етничките, верските и други симболи, со палење, уништување или на друг начин оштетување на знаме на Република Македонија или знамиња на други држави, со оштетување туѓи предмети, со сквернавење споменици, гробови или на друг дискриминаторен начин, непосредно или посредно, ќе предизвика или ќе разгори омраза, раздор или нетрпеливост врз основа на пол, раса, боја на кожа, род, припадност на маргинализирана група, етничка припадност, јазик, државјанство, социјално потекло, религија или верско уверување, други видови уверувања, образование, политичка припадност, личен или општествен статус, ментална или телесна попреченост, возраст, семејна или брачна состојба, имотен статус, здравствена состојба или на која било друга основа предвидена со закон или со ратификуван меѓународен договор, ќе се казни со затвор од една до пет години.“

дискриминаторски основи, наспроти препораките на ЕК и препораките на телата на ОН и Советот на Европа.

6. Здравствени права на транс-луѓето

Во соработка со транс-активисти, Коалицијата подготви „Водич за здравствените права на транс луѓето“, што беше промовиран на почетокот на „Неделата на гордоста“.⁵⁰

Министерството за здравство сè уште нема подготвено и усвоено стандарди и протоколи за здравствена заштита на транссексуалците и интерсексуалците, со јасна распределба на здравствените ус-танови каде што овие лица ќе можат да се обратат за специфична здравствена заштита.

Во Македонија нема обучени хирурзи за операции за потврдување на родот, а др-

50 Публикувањето на „Прирачник за здравствени права на транс луѓето“ произлезе од ургентната потреба за промоција на здравствените права и стандарди не само за транс заедницата туку и за медицинската заедница и за граѓанското општество.

жавата не ги признава трошоците за интервенција во странство. За транссексуалците операцијата се смета за естетска и не се покрива од ФЗО, ниту хормонална терапија, импланти за дојки ниту уро- или вагино-пластика.⁵¹

Коалицијата бара од Министерството за здравство и Министерството за правда да изготват правна регулатива за здравствените и човековите права на транс-луѓето, во согласност со одлуките на Европскиот суд за човекови права.

⁵¹ „Транссексуалците во Македонија не постојат за државата. Единствена дефиниција за луѓето од еден пол, а со спротивен, односно различен родов идентитет, за Фондот за здравствено осигурување е хермафродит.“ „Транссексуалците во Македонија немаат здравствени права“, <http://aktiv.mk/index.php/mk/resursi/istravuvacki-storii/270-transseksualcite-vo-makedonija-nemaat-zdravstveni-prava?showall=&limitstart=>.

7. Промоција на принципите на еднакви можности и недискриминација во високото образование

На 29.11.2013 година, Коалицијата, во соработка со Младинскиот образовен форум (МОФ), организираше јавна трибина „Студентите и академската заедница против дискриминацијата – антидискриминациски политики на УКИМ“. На трибината беше промовирана заедничката публикација „Анализа на документи и на политики на Универзитетот ‘Св. Кирил и Методиј’ во Скопје за степенот на вклученост на принципот на еднакви можности и на недискриминација“.

Истражувањето презентирано во рамките на оваа анализа ја потврдува застапеноста на дискриминацијата врз основа на сексуалната ориентација на универзитетот.⁵² Единствениот документ каде што е наведена сексуалната ориентација како дискриминаторска основа во антидискриминаторски одредби е „Правилникот за условите, критериумите и за правилата за запишување и студирање на прв и на втор циклус универзитетски студии“.

⁵² Така, 36,9% од испитаниците слушнале дека некому му се има случено да биде дискриминиран врз основа на сексуалната определба.

Една од препораките на анализата е изготвување на посебни документи за борба против дискриминацијата, во соработка со определени факултети и институти, на пример, „Насоки за борба против дискриминацијата врз основа на попреченоста“, во соработка со Институтот за дефектологија, „Насоки за борба против дискриминацијата врз основа на полот, родот, сексуалната ориентација и на родовото изразување“, во соработка со Институтот за родови студии, „Насоки за борба против дискриминацијата на студентите со ХИВ и на студентите ранливи на ХИВ“, во соработка со Медицинскиот факултет итн.).

Коалицијата ќе продолжи да ги промовира принципите на еднакви можности и недискриминација во високото образование и на други универзитети.

II Здравствени права на корисниците на дрога, сексуалните работници и лицата кои живеат со ХИВ

1. Криминализирање на лицата кои поседуваат и најмало количество дрога

Луѓето кои употребуваат дроги се жртви на бројни прекршувања на нивните човекови и здравствени права. Луѓето кои употребуваат дроги се под постојана закана да бидат лишени од слобода од страна на полицијата што ги третира како криминалци, а не како лица на кои им е потребна здравствена заштита. Практиката на МВР покажува дека „Единиците за борба против криминалот“ лишуваат од слобода сè поголем број луѓе дури и за поседување на најмало количество на „непозната тревкаста материја“.

2. Индиции за незаконито приведување лица за „поседување опојни дроги“

Во извештаите на МВР за „Активности на Единиците за борба против криминалот...“ („алфите“) јавноста е информирана за бројот на приведени лица, вклучително и за „вкупно приведени лица за поседување опојни дроги“. Најголема бројка на приведени лица редовно се среќава во ставката „Вкупно приведени лица за поседување опојни дроги“.

На пример, во Годишниот извештај за активностите на полициските „алфи“ јавноста е информирана дека од вкупно приведени 3.582 лица (по разни основи), има 608 „вкупно приведени лица за поседување опојни дроги“.⁵³ Забележително е зголемување на бројката на „вкупно приведени лица за поседување опојни дроги“, во споредба со претходната година, кога се приведени 460 лица (од вкупно приведени 3.434 лица).⁵⁴ Така, во 2012

53 524 биле приведени за поседување „НН тревкаста материја“, 58 за „НН прашкаста материја“, 8 за „НН таблети“, 4 за „НН материја“ и 14 за „НН течност“. (Годишен извештај за активностите на полициските „алфи“, <http://www.mvr.gov.mk/ShowAnnouncements.aspx?ItemID=13042&mid=1094&tabId=201&tabindex=0>)

54 „Алфите“ во текот на минатата година по разни основи привеле вкупно 3.443 лица, <http://www.mvr.gov.mk/ShowAnnouncements.aspx?ItemID=11941&mid=1094&tabId=201&tabindex=0>.

година за поседување на „НН тревкаста материја“ биле лишени од слобода 387 лица, а во 2013 година биле приведени 524 лица.

Имајќи предвид дека „поседувањето на опојна дрога“ за сопствена употреба не е дефинирано како прекршок, ниту како кривично дело, според ниту еден закон во сила, Коалицијата испрати барање за слободен пристап до информации до МВР, со цел да добие одговор во врска со следниве прашања:

1. Колку од лицата се приведени „врз основа на писмена наредба издадена од надлежен суд или распишана потерница согласно закон“ (член 46 став 1⁵⁵ од Законот за полиција, пречистен текст од МВР)?
2. Колку од лицата се приведени без писмена наредба, врз основа на член 46-б⁵⁶ од Законот за полиција, пречистен текст од МВР?
3. Колку од приведените лица се задр-

55 „Лице може да се приведе врз основа на писмена наредба издадена од надлежен суд или распишана потерница согласно закон.“

56 „Полицискиот службеник може и без наредба на надлежен суд да приведе лице затечено при извршување на прекршок, ако не е можно да се утврди идентитетот на сторителот, или ако тој нема престојувалиште или ако со заминувањето во странство заради престој би можел да ја избегне одговорноста за прекршокот или ако постојат околности што ја прават основана оцената дека сторителот би продолжил со прекршокот или дека ќе го повтори.“

жани најдолго до 12 часа, врз основа на член 46-6⁵⁷ од Законот за полиција, пречистен текст од МВР?

4. Колку од приведените лица се задржани врз основа на член 50-а⁵⁸ од Законот за полиција, пречистен текст од МВР?

5. Против колку од приведените лица за поседување опојни дроги е поведена прекршочна постапка и врз основа на кои законски одредби?

6. Против колку од приведените лица за поседување опојни дроги е поведена кривична постапка и врз основа на кои законски одредби?

До пишувањето на овој извештај не добивме никаков одговор од страна на МВР на барањето за слободен пристап до информации.

Коалицијата бара од МВР да даде одговор

57 „Ако во случајот од ставот 1 на овој член сторителот е затечен при сторување прекршок во време кога судот не работи или ако постојат околности што укажуваат на опасност дека ќе побегне или ќе продолжи со прекршокот или прекршокот ќе го повтори, полицискиот службеник може да го задржи. Задржувањето трае додека не биде можно сторителот да се приведе пред надлежниот суд, но најдолго 12 часа.“

58 „Полицискиот службеник може да задржи лице лишено од слобода кое е под дејство на алкохол или други психотропни супстанции, под услови утврдени со посебен закон, при што задржувањето може да трае најмногу осум часа.“

врз основа на кои законски одредби приведува лица за „поседување опојни дроги“ и какви постапки води против нив.

Коалицијата бара од МВР да води јасно разделена статистика за повикани, приведени, задржани лица за прекршоци и кривични дела во врска со дрога.

3. Здравствена заштита на пациентите кои се лекуваат од зависност од дрога

Република Македонија сè уште ги нема исполнето минимум стандардите за лекување зависност, што подразбира обезбедување метадон и бупренорфин за сите лица што имаат потреба од лекување зависност. Најмногу недостиг на програми за третман има во Скопје, каде што се концентрирани над 50% од лицата кои користат дроги. Според процената на Институтот за јавно здравје во Скопје има од околу 3.600 лица кои инјектираат дрога, а „над 3.000 лица не се на третман и немаат можност да влезат на третман“.⁵⁹ Практично, огромен број лица зависни од дроги не можат да остварат едно од основните човекови права – правото на

59 Наташа Бошкова, „Достапност на третмани за лекување на зависност од дрога“, Дроги – Политики и практики, бр. 1, 2013, стр. 13.

лекување.

Наместо обезбедување на нови програми за третман од зависност од дрога, што би обезбедиле остварување на правото на лекување во сите општини, во 2013 година не беше отворена ниту една нова програма, а дел од постоечките програми беа соочени со барања за „дислокација“.

3.1. Енигми и дилеми во врска со најавената „дислокација“ на Центарот за лекување на зависности – Кисела Вода; Општина Кисела Вода се иззема од одговорност и надлежност

Радоначалничката на Општина Кисела Вода уште како кандидат на локалните избори имаше предизборно ветување во нејзината програма дека „се предвидува дислокација на Центарот за наркозависници на потегот на индустриската зона“. Коалицијата испрати барање за информации до Општина Кисела Вода (01.11.2013) година во врска со следниве прашања:

1. На кој потег на индустриската зона е предвидена дислокација?
2. Дали ќе се реализира, и кога, најавениот проект „за згрижување и рехабилитација на лицата кои се зависници од опојни дроги од територијата на Општина Кисела Вода“ (во соработка со Владата на Република Македонија)?

3. Во која фаза на реализација е најавениот проект за отворање на поликлинака на местото каде што се наоѓа Центарот за лекување на зависности и дали во рамките на таа поликлинака ќе можат да се лекуваат и зависници од дрога?

Од Општина Кисела Вода добивме одговор дека „Општина Кисела Вода, во соработка со Министерството за здравство, сè уште разгледува локации, што се подобни за пренамена во Дневен центар за третман на корисниците, придржувајќи се до законските и општите нормативи што предвидуваат ваквиот центар да биде оддалечен од урбаната средина, особено од јавни објекти, како што се училишта и градинки“. ⁶⁰ Исто така, Општина Кисела Вода негираше дека има каква било обврска и надлежност за носење одлука за дислокација. ⁶¹

⁶⁰ „Во изборот на локацијата, пред сè ќе се вклучи и мислењето на граѓаните кои се корисници на вакви услуги и кои практично ќе го користат овој дневен центар, но напоменуваме дека изборот на ваквата локација ќе биде ставен и на јавна расправа пред жителите на општината, односно граѓаните со свои сугестии директно ќе можат да придонесат во детерминирањето на најсоодветната локација за оваа намена.“

⁶¹ „Инаку, Општина Кисела Вода, односно Советот на општината нема обврска и надлежност да носи одлука за дислокација на Центарот за зависници имајќи предвид дека Центарот за зависници е во надлежност на Министерството за здравство. За сите подетални

Во врска со првиот одговор, Коалицијата испрати барање до Општината да ги достави „законските и општите нормативи кои предвидуваат ваквиот Центар да биде оддалечен од урбаната средина, особено од јавни објекти како што се училишта и градинки“.⁶² Во врска со информацијата дека Општина Кисела Вода нема обврска и надлежност да носи одлука за дислокација на Центарот за зависници, туку Министерството за здравство, побаравме дополнителни информации врз основа на кои законски надлежности Советот на Општина Кисела Вода донел „Заклучок за дислокација на Центарот за зависници од дрога и пренамена на постоечкиот објект за Поликлиника на Општината“ на Единаесетта пленарна седница одржана на 16.11.2009 година.⁶³

Коалицијата упатува апел до сите политички актери да престанат да ги искорис-

информации, заинтересираните треба да се обратат во Министерството за здравство.“

⁶² Исто така, побаравме информации на кој начин е предвидено да се вклучи „мислењето на граѓаните кои се корисници на вакви услуги и кои практично ќе го користат овој дневен центар“ и дали досега се практикувало отворање на јавни расправи со граѓаните на општината за локации на медицинските центри.

⁶³ Како што стои во информацијата „Верификувани документи Совет 2009-2013 година“ (<http://www.kiselavoda.gov.mk/index.php/2012-12-25-11-11-01/2012-11-09-12-03-34/2009-2013>). Коалицијата побара информации и за тоа кои други акти и постапки ги има преземено Општина Кисела Вода за реализација на „Заклучок за дислокација на Центарот за зависници од дрога и пренамена на постоечкиот објект за Поликлиника на Општината“ од 2009 година наваму.

туваат пациентите на третман и програмите за лекување на зависност од дроги за собирање на политички поени, особено пред и за време на изборите. Непромислените политички ветувања честопати создаваат страв и неизвесност кај пациентите за иднината на програмите за третман, а предизборните најави за „дислокација“ придонесуваат за зацврстување на стигмата и поттикнуваат на социјално исклучување на зависниците од дрога.

Коалицијата ќе продолжи да го истражува случајот со најавената „дислокација“ на Центарот за лекување на зависности во Кисела Вода.

3.2. Министерството за здравство не отвора нови центри за превенција и третман од злоупотреби на дроги

Коалицијата испрати барање за слободен пристап до информации и до Министерството за здравство, потсетувајќи на поддршката на министерот за здравство на предизборното ветување на

кандидатката за градоначалник на Кисела Вода за „дислокација на Центарот за наркозависници на потегот на индустриската зона“.

На 05.12.2013 година, Министерството за здравство испрати одговор дека „дислокацијата на Центарот за зависности Кисела Вода досега не е обезбедена, бидејќи, и покрај разгледаните неколку можни локации, истите немаа соодветни услови за дислокација на Центарот на зависници Кисела Вода, што во исто време значи дека проектот за отворање поликлинака во просториите на Центарот не е реализиран“.

Коалицијата, исто така, побара информации во кои градови (или општини) се отворени служби за превенција и третман од злоупотреба на дроги или се планира да се отворат во 2013 година и колку средства се реализирани од програмата за таа намена.⁶⁴ Министерството за здравство одговори дека „во 2013 година не се отворени нови центри за превенција и третман од злоупотреби на дроги“.

64 Во „Програмата за здравствена заштита на лица со болести на зависности за 2013 година“ (Службен весник на Република Македонија, бр. 4-9906/1-12, 3 јануари 2013 година, Скопје) пишува: „Доколку во 2013 година се отворат нови служби за превенција и третман од злоупотреба на дроги во Република Македонија (Велес, Прилеп или други градови) во рамките на јавното и приватното здравство, тие ќе се финансираат со Програмата за здравствена заштита на лица со болести на зависности за 2013 година“.

Коалицијата апелира до Министерството за здравство да се посвети на отворање на нови центри за лекување од зависност од дрога, наместо на „дислокација“ на постојните.

Коалицијата им препорачува на локалните власти да го поддржат процесот на отворање на нови програми за лекување зависност во нивните општини, преку отстапување на соодветен простор и кампањи за подигнување на свеста кај локалното население.

3.3. Министерска најава и партиско барање за „дислокација“ на Центарот за зависности во Куманово

Во екот на кампањата за локални избори, министерот Никола Тодоров, во придружба на кандидатот за градоначалник на Куманово, го посетуваат Центарот за зависности во населбата Гоце Делчев и најавуваат негова дислокација.⁶⁵ Имајќи

65 „Тодоров објасни дека се разгледуваат повеќе локации и додаде оти не е исклучена можноста Центарот да биде сместен во кругот на Општата болница. Центарот е сместен во близина на градинка и на училиште, а во близина се и станбени објекти. Ќе се обидеме да

ја предвид предизборна најава за дислокација на Центарот за лекување на зависности во Куманово, Коалицијата побара информации од министерот кога и каде е предвидена дислокацијата на Центарот. Во одговорот на Министерството за здравство (5.12.2013) се споменува дека „за дислокација на Центарот за зависности во Куманово предвид е земена една локација, за која треба да се разгледаат условите со кои располага за соодветната намена“.

Во меѓувреме, на 27.09.2013 година, и Општинската организација и млади сили на СДСМ од Куманово почна со петиција за дислокација на Центарот за метадонска терапија во населбата Гоце Делчев, бидејќи се наоѓал во близина на училиште и градинка. Најавата за петиција беше проследена со дискриминаторски говор што ги стигматизира пациентите што се лекуваат во Центарот.⁶⁶

најдеме друга локација, но во исто време Центарот за зависности мора да продолжи со работа, мора да се работи на унапредување на условите, бидејќи околу 100 пациенти примаат терапија во Центарот“, рече Тодоров.“ (Горѓиевски и Тодоров ги посетија населбите Гоце Делчев и Перо Чичо, Курир, понеделник, 18 март 2013, 17:59, <http://kurir.mk/makedonija/partii/108215-Gorgievski-i-Todorov-gi-posetija-naselbite-Goce-Delcev-i-Pero-Cico>)

66 „Како млад човек и жител во овој дел на градот, се плашам да живеам во моето маало. Секојдневно се среќавам со грозоморна слика, од шприцеви и игли кои се потенционален извор на заразни болести. Родителите се револтирани и се плашат да ги пуштат децата на училиште, додека, пак, луѓето од околните згради се жалат дека често се жртви на разбојнички банди“ (претседателот на млади на СДСМ од Куманово, Младен

Коалицијата апелира до министерот за здравство и до градоначалникот на Општина Куманово да ги преземат сите мерки за заштита од дискриминација и социјално исклучување на пациентите кои се лекуваат во Центарот за лекување на зависности во Куманово.

4. (Не)Достапност на лекови во случаи на предозирање од дроги

По повод 31 август, Меѓународен ден за подигнување на свеста за предозирање од дроги, ХОПС објави податоци дека службата за итна медицинска помош и домашна посета при Здравствениот дом Скопје и Клиниката за токсикологија од 2009 до 2012 година само во Скопје имале 865 интервенции при случаи со опијатно предозирање.⁶⁷ Притоа, ХОПС укажа дека „не постои широка достапност на лекови, како што е налоксонот што се користи

Давидовиќ, во „Куманово: СДСМ бара дислокација на Центарот за метадонска терапија“, <http://a1on.mk/wordpress/archives/211842>).

67 Податоци за целата земја не се достапни, затоа што не постои современ и ефикасен систем за евидентирање на случите на опијатно предозирање. Според најновото истражување на ХОПС, 198 (88,8%) од вкупно 223 испитаници изјавиле дека барем еднаш биле очевидци на опијатно предозирање на друго лице. Поголемиот дел од нив (6 = 158, 70,9%) повеќепати биле очевидци на опијатно предозирање.

во случаите на опијатно предозирање во земјава”.⁶⁸

Во друга пригода, ХОПС укажа на постојње случаи „кога луѓе умираше на улица во некои градови, бидејќи медицинската екипа немала налоксон” и препорача секоја здравствена установа да го има овој лек, „а доколку не се употреби подобро е да се фрли отколку да се изгуби млад живот”.⁶⁹ Според истражувањата на ХОПС, и стручните лица и луѓето што употребуваат опијати сведочат за смртни случаи предизвикани како резултат на задоцнета интервенција. И од Клиниката за токсикологија јавно потврдуваат дека се случувало од итната медицинска помош да им донесат пациент на кој не му дале налоксон.⁷⁰

Дополнителен проблем е тоа што и покрај големиот број искуства со предозирање, луѓето што употребуваат дроги

68 „Тој не е регистриран и истиот се набавува со постапка за интервентен увоз. Истиот е достапен само во мал број од здравствените институции.“ („Меѓународен ден за подигнување на свеста: на секои 40 часа се предозира по еден скопски зависник од дроги“, Дневник, 30.08.2013, <http://dnevnik.mk/?ItemID=3522C859E3D2EB4D8D8682E09BE94E77>)

69 Христијан Јанкуловски, извршен директор на ХОПС, во „Амбуланти немаат лек против предозирање“, НОВА, 23-11-2013, <http://novatv.mk/index.php?navig=12&writer=4&vest=9640>.

70 „Обично образложението беше дека брзале, па затоа не дале антидот-терапија или, пак, се правдаа дека не можат да му најдат вена за да го боцнат, иако се дава и мускулно, изјави за НОВА, Андон Чибишев, директор на Клиниката за токсикологија.“ (НОВА, 23-11-2013, <http://novatv.mk/index.php?navig=12&writer=4&vest=9640>)

пројавуваат недоверба во здравствените институции и ретко се одлучуваат да побараат стручна медицинска помош.⁷¹ Исто така, теренското истражување на ХОПС покажува дека „многу здравствени институции надлежни за итна медицинска помош и третман на лица предозирани со опијати не располагаат со налоксон, ниту знаат каде да го требаат, а дел од нив воопшто немаат познавања за овој лек”.

Коалицијата ги поддржува напорите на ХОПС за воспоставување на јасни процедури и протоколи за заемна координација при прием, препраќање, овозможување на медицинска нега и евидентирање на лицата предозирани со опијати во цела Македонија.

Исто така, Коалицијата апелира до Министерството за здравство да го регистрира налоксонот како лек и да го внесе во позитивната листа на лекови субвенционирани од Фондот за здравствено осигурување на Република Македонија.

71 Истражувачите од ХОПС како клучни причини за избегнување на стручна медицинска помош во случаите на опијатно предозирање ги наведуваат стравот од инкриминирање и стигматизација, стравот дека ќе бидат пријавени во полиција и поврзани со незаконски дејства и сомнежот дека здравствените работници избегнуваат да им укажуваат медицинска помош на луѓе што употребуваат опијати, особено при опијатно предозирање.

Коалицијата апелира до Министерството за здравство да спроведе соодветна обука за примена на налоксонот во сите наджелни здравствени институции.

5. Недостапност на бупренорфинскиот третман

Трошоците на бупренорфинската програма ги покрива државата единствено на Универзитетската клиника за токсикологија, каде што за 2013 година беа предвидени средства за обезбедување бупренорфин за 210 лица со болести на зависности.⁷²

Пациентите се жалат на достапност на бупренорфинската терапија што се одвива само на една клиника за цела Македо-

72 „Во пракса, лицата на третман со бупренорфин, хоспиталното лекување, што може да изнесува од пет до седум дена, го покриваат сами, како и терапијата препишана од Клиниката за токсикологија во следните еден до два месеца од приемот на третманот. Бесплатниот бупренорфин го добиваат само лицата кои успешно апстинираат во тој период по приемот на третманот што се докажува со контролни урина-тестови што се изведуваат секоја недела.“ (Вања Димитриевски, Наташа Бошкова, „Подобрување на квалитетот на програмите за лекување зависности од дроги во Скопје: Проценка на квалитетот на програмите за лекување зависности од дроги заснована на мониторингот спроведен од/во заедницата на лицата што се лекуваат од зависност од дроги“, ХОПС – Опции за здрав живот Скопје, Коалиција „Сексуални и здравствени права на маргинализираните заедници“, Скопје, 2012)

нија. Бупренорфинот сè уште не е ставен на листата на основни лекови во Македонија, што е спротивно на стандардите на СЗО за утврдување листа од основни лекови.⁷³

Коалицијата апелира до Министерството за здравство да го исполни минимум стандардот за лекување зависност, што подразбира и обезбедување бупренорфин за сите лица што имаат потреба за лекување зависност.

Коалицијата бара од Министерството за здравство да го објави протоколот за третман со бупренорфин.⁷⁴

Нема третмани за лекување на дрога наменети за деца

И во 2013 година ХОПС неколкупати алармираше за порастот на бројот на малолетни лица уживатели на дроги⁷⁵, зала-

73 „Многу пациенти веднаш по излегувањето од болница по првата недела прекинале со бупренорфинска терапија поради немање финансиски средства.“ „Лекување со бупренорфин во Македонија“, Дроги – Политики и практики, бр. 1, 2013, стр. 15.

74 Simonovska, N., Chibishev, A., Babulovska, A., Pereska, Z., Jurukov, I., Glasnovic, M. „Program of the University Clinic of Toxicology, Skopje, Republic of Macedonia in treatment of drug addiction (buprenorfin treatment protocol)“, University Clinic of Toxicology, Skopje, Republic of Macedonia, *Materia Socio-medica* [2011, 23(4): 232-234].

75 „Алармантно е што последниве години во Македонија и девет и десетгодишни деца, а има случаи и на осумгодишни деца, употребуваат дроги. Бројот на малолетни лица до 14 години само во Скопје е 40, а нивното лекување

гајќи се за усвојување и имплементирање програми за третман и рехабилитација на деца под 16 години.

ХОПС е во фаза на изготвување „Прирачник за прием и упатување на деца кои употребуваат дрога“, што ќе ги дефинира чекорите што секоја институција треба да ги преземе со намера да се обезбеди сигурен и навремен третман и рехабилитација на децата кои употребуваат дроги.

ХОПС во 2013 година организираше студиска посета во Виена во Центар за третман и рехабилитација на деца и адолесценти кои употребуваат дроги, на која беа претставници на Клиниката за детски болести, Клиниката за токсикологија, МТСП итн.

Коалицијата бара од Министерството за здравство да изготви и да објави протокол за третман и рехабилитација на децата-уживатели на дроги.

Коалицијата бара активно вклучување на останатите надлежни министерства за да се обезбеди целосна поддршка на децата кои употребуваат дроги, што не подразбира само обезбедување на медицински третман туку и рехабилитација и ресоцијализација, како и обучен кадар што ќе

е многу тешко.“ („Македонија: Наркомани помлади од десет години?!“, 26.06.2013, <http://www.dw.de>)

ги има потребните знаења и способности за третман на деца.

6. Нема заштита од дискриминација во случај на задолжително тестирање на пациенти кои се лекуваат од зависност (тестирање за ХИВ и други инфективни болести од страна на Универзитетскиот стоматолошки клинички центар)

Според Комисијата за заштита од дискриминација, нема дискриминација кога медицинскиот персонал при стоматолошката клиника бара од лицата кои се дијагностицирани како зависници од опијати да извршат испитување за хепатитис Ц и Б и ХИВ на Инфективна клиника, пред да почнат со какви било стоматолошки прегледи. Односно, нема дискриминација кога лицата кои имаат позитивен резултат се издвојуваат во посебна просторија, каде што не се лекуваат други пациенти, а стоматологот и останатиот медицински персонал при вршењето на медицинската интервенција користат посебна заштита (два пара ракавици, специјални костуми со маски и обложување на столот и сите апарати со посебна просирна фолија).

Во август 2013 година, Комисијата за заштита од дискриминација донесува мислење со кое „не се утврдува дискриминација врз основа на здравствената состојба во однос на обезбедување на стоматолошки услуги помеѓу пациентите со дијагностициран Хепатит Б, Ц, и ХИВ вирусот и останатите пациенти со инфективни заболувања и пациентите кои имаат негативен резултат од инфективните заболувања од страна на ЈЗУ Универзитетски стоматолошки клинички центар ‘Свети Пантелејмон – Скопје’“.

Во истото мислење, Комисијата за заштита од дискриминација утврди „директна дискриминација врз основа на здравствената состојба во однос на различните финансиски постапки и критериуми во користењето на истите стоматолошки услуги помеѓу пациентите со дијагностициран Хепатит Б, Ц, и ХИВ вирусот и останатите пациенти со инфективни заболувања и пациентите кои имаат негативен резултат од инфективните заболувања од страна на ЈЗУ Универзитетски стоматолошки клинички центар „Свети Пантелејмон“ – Скопје. Имено, Комисијата за заштита од дискриминација утврди дека наплаќањето на посебната заштита што медицинскиот персонал ја користи при интервенцијата се смета за дискриминаторско постапување, што овие лица ги става во нееднаква положба.⁷⁶

⁷⁶ Комисијата за заштита од дискриминација усвои препорака до ЈЗУ Универзитетски стоматолошки клинички центар „Свети Пантелејмон“ – Скопје „да обезбеди

Мрежата за заштита од дискриминација укажа дека Комисијата за заштита од дискриминација треба да ја промени својата практика, затоа што не ја препознава дискриминацијата кон лицата кои се лекуваат од опијатна зависност.⁷⁷

Коалицијата изразува жалење што Комисијата за заштита од дискриминација, со преземање мерки за заштита од дискриминација врз зависниците од дрога, станува соучесник во прекршувањето на нивните здравствени права. Задолжителното барање за дополнително испитување за хепатитис Ц и Б и ХИВ само за зависниците од дрога, не само што го отежнува нивниот пристап до здравствени услуги (што е форма на дискриминација), туку е во директна спротивност со препораките на Светската здравствена организација (СЗО). Имено, според СЗО, „задолжителното или принудното (при-

---

пошироко спроведување на забраната на дискриминација во остварувањето пристап на пациентите во согласност со важечките антидискриминаторски прописи на Република Македонија и да создаде еднаков и соодветен третман за уживање на правата од здравствените стоматолошки услуги и да не постојат различни финансиски постапки и критериуми помеѓу пациентите кои ја користат истата услуга“.

⁷⁷ „Во мислењето што го донесе по претставката од организацијата ХОПС – Опции за здрав живот, Комисијата смета дека не е вознемирувачки или дискриминаторски тоа што овие лица се третираат со понижувачки третман при добивањето на здравствени услуги во ЈЗУ Универзитетска стоматолошка клиника.“ (<http://coalition.org.mk/2013/11/plusinfo-godina-i-tri-meseci-cekaat-postapkite-protiv-ministerot-ristovski-i-latas-vo-komisijata-za-zastita-od-diskriminacija/>)

силно) тестирање никогаш не е соодветно, независно од каде доаѓа присилата: од обезбедувачите на здравствена заштита, од партнерите, членовите на семејството, вработените, или други“.

СЗО експлицитно укажува дека не треба да има задолжително тестирање на ризични групи за ХИВ: „Не треба да има принудно или задолжително тестирање на припадници на клучни популации со повисок ризик за ХИВ-инфекција и други ранливи популации, вклучувајќи бремени жени, луѓе кои инјектираат дроги и нивните сексуални партнери, мажи што имаат секс со мажи, сексуални работници, затвореници, мигранти, бегалци и внатрешно раселени лица и трансродови луѓе“.⁷⁸

Коалицијата потсетува дека „СЗО и UNAIDS не поддржуваат задолжително или принудно тестирање на индивидуи врз основа на јавно-здравствени причини“.⁷⁹

78 “Statement on HIV testing and counseling: WHO, UNAIDS re-affirm opposition to mandatory HIV testing”, http://www.who.int/hiv/events/2012/world_aids_day/hiv_testing_counselling/en/index.html.

79 „Единствените задолжителни тестирања кои СЗО и UNAIDS ги поддржуваат се: проверка за ХИВ и други крвни инфекции на сета крв наменета за трансфузија или за производство на крвни производи; проверка на донори пред сите процедури кои вклучуваат пренос на телесни течности или телесни делови, како вештачко оплодување, пресадување на рожница и трансплантација на органи.“ (Statement on HIV testing and counseling: WHO, UNAIDS re-affirm opposition to mandatory HIV testing, http://www.who.int/hiv/events/2012/world_aids_day/hiv_testing_counselling/

7. Дискриминација на пациенти кои се лекуваат од зависност при избор на матичен лекар

ХОПС – Опции за здрав живот Скопје има поднесено претставка до Комисијата за заштита од дискриминација на Република Македонија против приватна Здравствена установа во Шуто Оризари – Скопје. Во првичниот контакт и разговор со пациентот и социјалниот работник со кој бил придружуван, лекарката прифатила да биде матичен лекар. Но, во моментот кога дошла до сознание дека тој е зависник од опијати и итно му е потребен упат за лекување од опијатна зависност, таа одбила да му биде матичен лекар, со образложение дека не сака да биде матичен лекар на лице кое е зависник од дрога.

При одбивањето на изборот (што уследило откако пациентот дал вистински податоци за својата здравствена состојба), лекарката го повредила достоинството на пациентот и на социјалниот работник со следниве изјави: „Не сакам јас да си имам работа со наркомани, постојано ќе ми доаѓаш да ми бараш лекови“; „Не сакам тука да ми носиш полиција“; „Ги знам јас организациите кои работат со зависници, демек им помагаат, а у ствари им продаваат дрога“.

[en/index.html](http://www.who.int/hiv/events/2012/world_aids_day/hiv_testing_counselling/en/index.html)

Имајќи предвид дека законскиот рок од 90 дена за одлучување е изминат, како и во други случаи,⁸⁰ Коалицијата апелира до Комисијата за заштита од дискриминација што побргу да даде мислење во врска со претставката за директна дискриминација врз основа на припадност на маргинализирана група и за вознемирување и понижувачко постапување.

Коалицијата бара од Комисијата за заштита од дискриминација при одлучувањето да ги применува меѓународните стандарди во врска со секој случај одделно.

---

80 Мрежата за заштита од дискриминација потсети дека роковите за утврдување дискриминација се истечени и во случаите што мрежата ги повела против четири здравствени институции. На четири лица им бил отежнат и оневозможен патот до остварување на здравствените права, при што лицата претрпеле повреда на личниот интегритет, поради својата етничка припадност, зависност од опијати и поради здравствената состојба – носител на вирусот ХИВ.

8. Тужбите на сексуалните работници – жртви во акцијата „Улична проституција“

8.1. Тужбата против МВР и Основен суд 1 – Скопје

Веќе петта година сексуалните работници кои ја тужеа Република Македонија (МВР и Основен суд 1 – Скопје) не можат да добијат правосилна пресуда. По жалбите на првостепената пресуда од 25.07.2011 година (со која беше утврдена повреда на нивните права и надоместок за нематеријална штета), Апелациониот суд донесе решение дури на 24.10.2013 година. Апелациониот суд во решението ја укинува првостепената пресуда и предметот го враќа на првостепениот суд на повторно судење.

Коалицијата ќе објави детална анализа на овој судски случај, кога постапката пред домашните судови ќе биде завршена.

8.2. Тужбата против медиумите е отфрлена и од Апелациониот суд

На 06.11.2013 година, Апелациониот суд Скопје ја одби како неоснована жалбата на сексуалните работници кои тужеа неколку медиуми, барајќи надоместок за нематеријална штета за претрпени душевни болки поради повреда на правото на приватност и личниот и семејниот живот, при медиумското покривање на акцијата „Улична проституција“ (21.11.2008). И покрај тоа што Дирекцијата за заштита на личните податоци има донесено решение во 2009 година во кое е констатирана повредата на заштитата на личните податоци на тужителките, Судот утврдува дека „наведеното решение на кое тужителките се повикуваат не може да биде основ од кој тие би го црпеле правото на надомест на нематеријална штета“.⁸¹

⁸¹ Од причина што „решението не се однесува на фактот дека на тужителките им бил откриен идентитетот, истото се однесува само на личните податоци, дотолку повеќе што нема доказ дека решението 09-272/37 од 8.06.2009 година е правосилно“.

При утврдувањето на фактичката состојба, првостепениот суд воопшто не дозволил прикажување видеоматеријали (иако првично донел таква одлука), туку се потпираше единствено врз резултати од вештачење, што како метод било оспорено од застапниците на тужителките. Апелациониот суд смета дека тужителите „можеле да предложат друго вештачење заради утврдување на спорниот факт“ (а не го сториле тоа), иако тужителите го спореле вештачењето како такво, односно како метод на утврдување факти во конкретниот случај.

Незадоволни од пресудата, тужителките имаат поднесено барање за ревизија до Врховниот суд.

Коалицијата ќе објави детална анализа на овој судски случај кога постапката пред домашните судови ќе биде завршена.

9. Одбележување на Светскиот ден против насилството врз сексуалните работници

Светскиот ден против насилството врз сексуалните работници беше одбележан во Скопје со традиционалниот протестен „Марш на црвените чадори“.⁸² Протесниот марш доби голем медиумски публицитет и беше главна вест во медиумите.

Најголем дел од медиумите ги поддржаа аргументите на организаторите на маршот, а дел од нив изразија отворена поддршка за барањата на сексуалните работници или ја потенцираа поддршката од граѓаните.⁸³ Дел од новинарите обезбедија и изјави од сексуални работници,

82 Покрај Скопје, акции по повод Меѓународниот ден против насилството врз сексуалните работници се одржуваа и во Тетово, Охрид и Струмица.

83 На пример, во написот „Протест со црвени чадори во Скопје: Сексуалните работници побараа да запре насилството врз нив“ има поднаслов „Поддршка од граѓаните“ во кој се акцентира следната изјава: „Првпат имам можност да видам некој јавно да каже дека е проститутка. Искрено, ги разбираам. Јас сум за тоа да се легализира проституцијата“, вели пензионерката Милка Стојановиќ од Скопје. (Дневник, 18.12.2013, <http://www.dnevnik.mk/default.asp?ItemID=8A3F346A13CD6542BE18C81507067132>)

кои беа претставени без негативно стереотипизирање.⁸⁴ Голем дел од медиумите овозможија да се чуе и гласот на претставниците на „СТАР-СТАР“ Скопје,⁸⁵ како и пораките од страна на Коалицијата.⁸⁶

84 На пример, во написот „Марш за подигање на јавната свест за постоењето на сексуалните работнички“: „Си ја сакам работата. Заработувам доволно. Порано сум работела и други работи, но поради начинот на кој ме третираа работодавачите се одлучив за оваа работа. Пријателите ме почитуваат, но потребно и подигање на свеста кај останатите за нашата работа, вели една жена од учесничките на денешниот марш.“ („Нова Македонија“, 17.12.2013) Исто така, и во текстот „Марш на продавачите на сексуални услуги: продавам секс зашто е единствената работа во која уживам“: „Секојдневно трпам различно насилство – психичко, физичко, сексуално и економско, но поради криминализацијата, не можам да ги пријавам случаите на насилство, јас сум од другата страна на законот. Шлаканиците што ги примам не ја болат државата, ме болат мене.“ (Дневник, 17.12.2013, <http://www.dnevnik.mk/default.asp?ItemID=FDBBDEE2D3F64A4A874690F7D4822E5E>)

85 „Македонија како земја има репресивни мерки што ги таргетираат сексуалните работници, таквите мерки дополнително ги отфрлуваат сексуалните работници на маргините на општеството што се изложени на тортура, дискриминација и стигма не само од страна на лоши клиенти и макроа туку и од државни институции, центри за социјални работи и здравствени институции“, рече Борче Божинов од Граѓанската иницијатива за унапредување и промоција на правата на сексуалните работници „СТАР-СТАР“ Скопје, што е организатор на настанот. [(ВИДЕО) Марш на црвените чадори: Сексуалните работници рекоа стоп на насилството, <http://a1on.mk/wordpress/archives/254036>]

86 Ирена Цветковиќ од „Коалицијата на сексуални и здравствени права на маргинализираните заедници“ рече дека со ова обраќање до општата јавност и до релевантните институции се надеваат дека ќе се преземат сите можни мерки за заштита и безбедност на сексуалните работници и работнички и дека институциите

Коалицијата им се заблагодарува на сите медиуми што овозможува „да се чуе гласот на безгласните“ и да се зголеми свеста за проблемот со насилството врз сексуалните работници.

10. Битно е да се разграничува сексуалната работа од трговијата со луѓе

Организаторите на „Маршот на црвените чадори“ укажуваат и на поврзаноста помеѓу насилството врз сексуалните работници и „хистеријата поврзана со трговијата со луѓе“.⁸⁷ Во овој контекст, битно е да се спомене

ќе го променат својот став и ќе ги почитуваат нивните човекови права и нивното достоинство. [(ВИДЕО) Марш на црвените чадори: Сексуалните работници рекоа стоп на насилството, <http://a1on.mk/wordpress/archives/254036>]

⁸⁷ „Во последните неколку години, најлошите и најраспространетите насилства врз сексуалните работници произлегуваат од хистеријата поврзана со трговијата со луѓе, пропаганда што предизвикува морална паника и од која стравуваат и самите сексуални работници, изјави Борче Божинов од Граѓанската иницијатива за унапредување и промоција на правата на сексуалните работници „СТАР-СТАР“. (Марш на сексуалните работници во центарот на Скопје, <http://www.radiomof.mk/marsh-na-seksualnite-rabotnitsi-vo-tsentarot-na-skopje/>)

и поддршката на здружението на граѓани „Отворена порта“ – Македонија, кое е потписник на изјавата по повод 17 декември на „LSI NGO Platform – United against human trafficking in Europe“. Според оваа изјава, „криминализацијата не ги решава проблемите“ на жртвите на трговијата со луѓе, „ниту ја превенира или запира трговијата со луѓе“.

Според потписниците на оваа изјава, „запирањето на насилството врз сексуалните работници е тешко да се практикува ако самата сексуална работа се смета за насилство врз жените“ („to end violence against sex workers is hard to put into practise if sex work itself is considered as violence against women“). Исто така, како последица на изедначувањето на сексуалната работа со насилство врз жените, „сексуалните работници не се признаени како носители на права и се лишени од средства да се заштитат себеси од наислство и да бараат надомест“.

Потписниците на оваа изјава укажуваат на штетните последици од криминализацијата на сексуалната работа по нивни-

те здравствени и човекови права.⁸⁸ Меѓу другото, тие потсетија и на декларацијата на UN Women дека неправедното разлика помеѓу консензуална сексуална работа и трговија со луѓе „води кон несоодветни реакции што не успеваат да им помогнат на сексуалните работници и тргувачките жени во остварување на нивните права“.⁸⁹

Коалицијата апелира до сите женски невладини организации да дејствуваат согласно насоката дека „сексуалните работници се носители на права како и сите

---

88 „Криминализацијата ги лишува нив од нивниот приход без да им понуди алтернатива и ги стигматизира и маргинализира и домашните сексуални работници и мигрантите.“ (“Criminalisation deprives them of their income without offering an alternative and it stigmatises and marginalises both domestic and migrant sex workers. It drives the sex industry even more underground, which results in less access to health, social and legal assistance for sex workers, and significantly lower chances to identify individuals who have been trafficked.”)

89 Како што UN Women декларираа во нивната ‘Note on sex work, sexual exploitation and trafficking (9 October 2013): „неуспехот да се прави разлика помеѓу овие групи го нарушува правото на сексуалните работници на здравје и на самоопределување и може да ги попречи напорите за превенција и гонење на трговијата со луѓе“ („...failing to distinguish between these groups infringes on sex workers’ right to health and self- determination and can impede efforts to prevent and prosecute trafficking.” - UN Women, Note on sex work, sexual exploitation and trafficking, 9 October 2013, <http://www.nswp.org/sites/nswp.org/files/UN%20Women's%20note%20on%20sex%20work%20sexual%20exploitation%20and%20trafficking.pdf>)

други жени и мажи и треба да бидат признаени како такви“.⁹⁰

Коалицијата „ја поддржува декриминализацијата на сексуалната работа за да им се обезбеди пристап на сексуалните работници до сите услуги, вклучувајќи здравствена заштита и третман за ХИВ“.⁹¹

Коалицијата апелира до Владата да подготви законски измени со кои ќе се депенализира оддавањето на проституција.

Коалицијата апелира до Владата да преземе чекори во насока на „регулирање на сексуалната работа за да се заштита сексуалните работници од злоупотреба и насилство“.⁹²

---

90 As UN Women declared in their ‘Note on sex work, sexual exploitation and trafficking (9 October 2013).

91 Исто како и UNAIDS и UN Women, ‘Note on sex work, sexual exploitation and trafficking (9 October 2013).

92 “UN Women, Note on sex work, sexual exploitation and trafficking”, 9 October 2013.

11. Недостаток на лекови за пациенти кои се лекуваат од ХИВ

И во 2013 година групата „Заедно посилни“⁹³ предупреди на сериозноста на проблемот со недостаток на одредени лекови за пациенти кои се на антиретровирусна терапија.⁹⁴ Исто така, предупреди дека најголем дел од неопходните лекови не се регистрирани во Република Македонија и дека тие се обезбедуваат со интервентни увози, што не е долгорочно решение.

Групата „Заедно посилни“ ја пофали првата „делумно успешна јавна набавка на антиретровирусни лекови спроведена на локално ниво, со учество на локални веледрогери, а без помошта на механизмот на УНИЦЕФ“, на која се постигнати многу поволни цени.⁹⁵ Исто така, „Заедно

93 Сега, „Здружение за поддршка на луѓето што живеат со ХИВ – ЗАЕДНО ПОСИЛНИ Скопје“.

94 Претставникот на „Заедно посилни“ на собраниска комисија истакна дека во првата половина на 2013 година двапати се случило да има недостиг на одредени лекови „во траење од речиси два месеца во периодот од декември минатата година до февруари 2013 година и во период од околу еден месец во јуни оваа година“.

95 Делумната успешност се должи на тоа што

„посилни“ со големо задоволство го поздравиле предвиденото зголемување на буџетот на Програмата за ХИВ за 2014 година за набавка на лекови.

Коалицијата го поздравува значителното зголемување на буџетски и други средства за реализација на Програмата за заштита на населението од ХИВ/СИДА во Република Македонија за 2014 година.⁹⁶

„спроведената јавна набавка сепак не успеа да ги обезбеди сите лекови, бидејќи шест производи воопшто не биле ниту понудени на тендерот, ниту, пак, преостанала средства за нивно обезбедување.

96 Имено, за реализација на Програмата за 2014 година се предвидени 128.485.000 денари (20.000.000 од основниот буџет, 2.000.000 од буџетот на самофинансирачки активности и 106.485.000 од страна на Глобалниот фонд за ХИВ/СИДА, туберкулоза и маларија). Значително е зголемувањето на буџетски средства од 8.000.000 денари (2013) на 20.000.000 денари (2014), од кои 16.000.000 се наменети за набавка на антиретровирусна терапија, за разлика од 2013 година, кога за оваа ставка беа предвидени 5.000.000 денари.

12. „Како до подобра грижа и третман за лицата што живеат со ХИВ во Република Македонија“

На 14 ноември 2013 година, во Собранието на Република Македонија беше одржана уште една јавна расправа на тема: „Како до подобра грижа и третман за лицата што живеат со ХИВ во Република Македонија“.⁹⁷ Во дел од заклучоците им се препорачува на надлежните институции да посветат „повеќе внимание на доброто планирање на потребите и да се подобри системот за следење на резервите на лекови, со цел на време да се спречи јавување на недостатоци и можен прекин во континуираната терапија“. Исто така, се предлага „Владата, Министерството за здравство и Фондот за здравствено осигурување да ја разгледаат можноста за решавање на

⁹⁷ Од страна на Комисијата за здравство, Комисијата за еднакви можности на жените и мажите, на Собранието на Република Македонија и Меѓупартиската парламентарна група за ХИВ во соработка со Асоцијацијата за здравствена едукација и истражување ХЕРА, работната група на лица што живеат со ХИВ „Заедно посилни“ и Националниот демократски институт.

прашањето на третманот на ХИВ-инфекцијата со ставање на лековите на позитивна листа.“

Коалицијата го поддржува барањето на „Заедно посилни“ за вклучување на антиретровирусните лекови на Листата лекови на товар на Фондот, со воведување на наменски буџет за ХИВ.

Коалицијата бара од Министерството за здравство што поскоро да го објави новиот протокол за третман на ХИВ и да дефинира конкретни механизми за вклучување на здруженијата на граѓани во консултативниот процес за програмите за превенција на ХИВ.

13. „Да ги симнеме предрасудите“ во однос на лицата што живеат со ХИВ

По повод 1 декември, Светскиот ден за борба против СИДА, „Заедно посилни“ – групата за поддршка на луѓето што живеат со ХИВ во Македонија, во соработка со јавни

личности, организираа дебата со виде-опроеција насловена „Позитивни разговори“. Претходно беше лансирана национална кампања за борба против ХИВ, „Да ги симнеме предрасудите“⁹⁸ И по третпат беше организиран добротворен концерт, преку кој се обезбедија дополнителни средства за финансирање на потребите на лицата кои живеат со ХИВ во Македонија, во неповолни социјални услови.

Во јавните настапи, координаторот на „Заедно посилни“ укажа дека лицата што живеат со ХИВ во Македонија многу ретко одлучуваат некому да му го откријат својот ХИВ-статус, поради стравот од стигма и социјално исклучување. Лицата што живеат со ХИВ се соочуваат со бројни предрасуди: сожалување од страна на здравствените работници, избегнување од колегите, навредлив однос во јавни институции, исклучување од семејството итн. Координаторот на „Заедно посилни“ укажа и дека често се преземаат „мерки

---

98 Кампањата настојуваше да ги пренесе пораките дека денес, благодарение на терапијата, луѓето со ХИВ можат да планираат семејство и потомство без значителен ризик од ХИВ, дека можат да живеат долг, здрав и квалитетен живот и дека не претставуваат закана за својата околина.

на заштита“ во случај кога луѓето го споделуваат својот ХИВ-статус: „проветрување на просторот, дезинфицирање на предметите што ги допреле и слично“.⁹⁹

На 12.02.2013 година, Коалицијата и „Американско катче“ – Скопје, заедно со „Заедно посилни“ – групата за поддршка на лицата кои живеат со ХИВ и ХОПС – Опции за здрав живот Скопје, организираа јавна трибина „ХИВ: состојби и политики“ на која беше прикажан краток документарен филм што ја прикажува борбата на „Заедно посилни“ во изминатите две години за континуирана достапност на квалитетна терапија и беше промовирана националната кампања за ХИВ 2013 под мотото „Да ги симнеме предрасудите“.

---

99 „Дискриминација: Ги дезинфицираат предметите што ги допреле лицата со ХИВ“, Телеграф, 01.12.2013, <http://www.telegraf.mk/aktuelno/71750-diskriminacija-gi-dezinficiraat-predmetite-sto-gi-doprele-lica-so-hiv>.

14. Ограничување на правото на прекинување на бременост

На 10.06.2013 година, Собранието на Република Македонија го усвои Законот за прекин на бременоста, што беше донесен во брза постапка, за време од две седмици, со што беше оневозможена каква било консултација и јавна дебата со медицинските експерти, женските организации и граѓанското општество.

Со новиот закон јавноста беше запознаена на 29.05.2013 година, кога по скратена постапка во Собранието влезе владиниот предлог-закон за прекин на бременост, бранет од страна на министерот за здравство како закон со „идентични одредби“ како и претходниот,¹⁰⁰ во кој „само ќе се направат идеолошки промени“.¹⁰¹

100 „Станува збор за речиси идентични одредби со законот што од 1976 година егзистирал во нашиот правен систем, рече Тодоров.“ („За правото на абортус на жената ќе решава министерот за здравство!“, Телма, 29.05.2013, <http://www.telma.com.mk/index.php?task=content&cat=1&ub=15&item=27467>)

101 „Тодоров: Абортусот не се забранува, само се менуваат некои идеолошки одредби“, Сител, 29 мај 2013, <http://sitel.com.mk/mk/todorov-abortusot-ne-se-zabranuva>

На 02.06.2013 година, ХЕРА објави детален приказ колку новиот закон ги ограничува правата на жената и во кои делови е порестриктивен.¹⁰² Откако голем број на домашни и странски организации побараа повлекување на законот, министерот за здравство се обиде на Собраниската комисија за здравство да ги дисквалификува, нарекувајќи ги ЛГБТ-организации што немаат легитимитет да расправаат за оваа прашање.¹⁰³ ХЕРА јавно реагираше по повод говорот на министерот Тодоров на Собраниската комисија за здравство за законот за прекинување на бременоста.¹⁰⁴ Министерот за здравство продолжи

---

samo-se-menuvat-nekoi-ideoloski-odredbi.

102 „[инфографик] Зошто новиот закон за абортус ги ограничува правата на жената?“, <http://www.radiomof.mk/infografik-zoshto-noviot-zakon-za-abortus-gi-ogranichuvavavata-na-zhenata/>.

103 „За абортусот не може да одлучува организација која ги штити правата на ЛГБТ заедницата.“ (Тодоров: Не прифаќам ставови за абортус на ЛГБТ заедницата, <http://zdravstvo24.mk/2013/06/06/todorov-ne-prifakam-stavovi-za-abortus-na-lgbt-zaednicata/>)

104 „Министерот во немоќ се обидува топката, од полето на женските права за слобода и избор за абортус, да ја префрли на ЛГБТ прашањата, за што е убеден дека е победнички чин, меѓутоа не сфаќа дека единствено што ќе предизвика е само продолжение на веќе востановениот хомофобичен говор на оваа власт.“ („ХЕРА: Тодоров е немоќен во битката за законот за абортус“, 07.06.2013, <http://www.plusinfo.mk/vest/94887/HERA-Todorov-e-nemokjen-vo-bitkata-za-zakonot-za-abortus/>)

да манипулира со јавноста, изнесувајќи лични предрасуди.¹⁰⁵

И покрај барањата за повлекување на законот, што беа проследени со протести, законот беше изгласан на 10.06.2013 година од 62 пратеници.¹⁰⁶ ХЕРА непосредно по изгласување на законот побара и испрати писмо до Претседателот на Република Македонија со барање да не го ратификува законот заради ограничувањата на правата на жените при донесување на одлуката за прекин на бременоста.¹⁰⁷ Дваесет пратеници од Парламентот на Советот на Европа потпишаа декларација, укажувајќи дека „новиот закон за абортус

---

105 „Не почитувам да се бориме за хомосексуални бракови, за дозвола на промена на пол, тоа се работи кои се косат со мојот начин на размислување и не гледам тука ништо спорно. Тие нека продолжат да се борат за своите права.“ („Низа измени во предлог-законот за абортус“, Курир, 07.06.2013, <http://www.kurir.mk/makedonija/vesti/118844-Niza-izmeni-vo-predlog--zakonot-za-abortus>)

106 На гласањето немаше воздржани пратеници, а против гласаше единствено пратеникот Ивон Величковски од опозициската Либерална партија. Другите опозициски пратеници не учествуваа во гласањето.

107 ХЕРА организираше и средба со кабинетот на Претседателот од каде доби одговор дека нема ништо спорно во овој закон и дека по нивна консултација со Министерството за здравство добиле уверување дека новата законска рамка е само про-форма и дека нема да направи суштински промени кон остварување на правото на абортус.

на Република Македонија ги повредува меѓународните стандарди“.¹⁰⁸ Исто така, барање од страна на 109 граѓански организации ширум светот беа испратени до претседателот и премиерот на Република Македонија да не се усвои законот и да се обезбеди поширока и транспарентна консултација со сите засегнати страни при подготовка на новото законско решение.

Коалицијата учествуваше во постапката на преиспитување на повеќе одредби од Законот за прекинување на бременоста пред Уставниот суд¹⁰⁹ и ќе излезе со детална анализа по образложувањето на одлуката.

---

108 „Задолжителниот ултрасонограф, времето на чекање и пишаното барање се омаловажување и деградирање за жената, спротивни на човечкото достоинство и основните права на приватност и доверливост кои се потенцирани во Уставот на Република Македонија.“

109 На 27.09.2013 година, Хелсиншкиот комитет за човекови права, во соработка со доц. д-р Каролина Ристова-Астеруд, ХЕРА – Асоцијацијата за здравствена едукација и истражување, Коалицијата „Сексуални и здравствени права на маргинализирани заедници“ и Реактор – Истражување во акција, поднесе Иницијатива до Уставниот суд на Република Македонија за поведување постапка за оценување на уставноста на Законот за прекинување на бременоста (Службен весник на Република Македонија, бр. 87/2013).

15. Декларација за сеопфатно сексуално образование

Коалицијата ја потпиша „НВО декларација за сеопфатно сексуално образование“ (26.06.2013)¹¹⁰ во која се бараше Министерството за образование до крајот на 2013 година да изработи национален акциски план за системско воведување на сеопфатно сексуално образование, а Бирото за развој на образованието до крајот на 2013 година да обезбеди обука и да го усвои подготвениот прирачник,¹¹¹ како и да ја осигури примената на овој предмет во сите основни и средни училишта во Македонија. Петицијата на ХЕРА¹¹² во врска со овие барања не вроди со плод, откако министе-

110 „НВО-декларација за сеопфатно сексуално образование“, потпишана од 48 организации, http://hera.org.mk/wp-content/uploads/2012/02/deklaracija_sso.pdf.

111 Прирачник за наставниот кадар (одговорен за предметот образование за животни вештини) на теми од областа на сексуалното и репродуктивното здравје и правата.

112 2.801 граѓани на Македонија ја потпишаа петицијата за сеопфатно сексуално образование што ја спроведуваше ХЕРА. Освен тоа, до министерот за образование и наука биле испратени и 1.862 поштенски картички со барање за преземање на конкретни мерки во врска со петицијата.

рот за образование ги отфрли барањата со образложение дека делот посветен на сексуалното образование во рамките на предметот за животни вештини е сосема доволен за соодветно сексуално образование на младата популација.¹¹³ Притоа, министерот за образование нагласи дека ниту една иницијатива ниту притисок нема да ги мотивира или да ги присили да прифатат „учебници или прирачници во кои се поистоветуваат односите меѓу мажот и жената со истополовите релации“. Коалицијата го потсетува министерот дека во постоечкиот Прирачник за образование за животни вештини за VII-IX одделение „под сексуален однос не се подразбира само однос помеѓу две лица од спротивен пол, односно хетеросексуални односи, тука спаѓаат и хомосексуални, лезбиски, бисексуални односи, како и секс со повеќе лица“.¹¹⁴

113 „Ристовски: Образовниот систем содржи доволно за соодветно сексуално образование“, „Дневник“, 03.10.2013, <http://www.dnevnik.mk/default.asp?ItemID=45E184594EAE0248B86241DDD552A63E>.

114 „Прирачник за образование за животни вештини за VII-IX одделение“ (уредници Митко Чешларов, Жанета Чонтева), Скопје: Биро за развој на образованието, 2009, стр. 242, <http://umd.gov.mk/wp-content/uploads/2013/10/Priracnik-za-obrazovanie-za-zivotni-vestini-od-VII-do-IX-oddelenie.pdf>.

Коалицијата потсетува дека во „Акционен план за намалување на матернална, перинатална и доенечка смртност за 2013-2014 година“ е предвидена „ревизија на постоечката наставна програма ‘Животни вештини’ со теми од областа на сексуално и репродуктивно здравје за основно и средно училиште“, поради „подобрување на наставните програми за сексуално и репродуктивно здравје (СРЗ), во формалниот систем на образование“.

Коалицијата бара од Министерството за образование да го преведе и да го објави „International Technical Guidance on Sexuality Education“ на УНЕСКО и да изготви темелна ревизија на постоечките образовни содржини, во согласност со насоките на УНЕСКО.

Коалицијата бара од Министерството за образование да ги преведе и да ги објави Standards for sexuality education in Europe (2010) и Guidance for implementation (2013) на Светската здравствена организација.

Коалицијата бара од Министерството за образование да ги примени насоките на Рамка за сеопфатно сексуално обра-

зование (2011) во чија изработка учествуваше, како и препораките на неколку национални стратегии за подобрување на здравјето на граѓаните на Република Македонија.

Annual Report 2013

**Health and Sexual Rights of Marginalized
Communities**

**(Drug Users, People Living with HIV, Sex
Workers and LGBTIQ People)**

S kopje
2013

 **OPEN SOCIETY
FOUNDATIONS**

CONTENTS

I Sexual and health rights of LGBTIQ in 2013 64

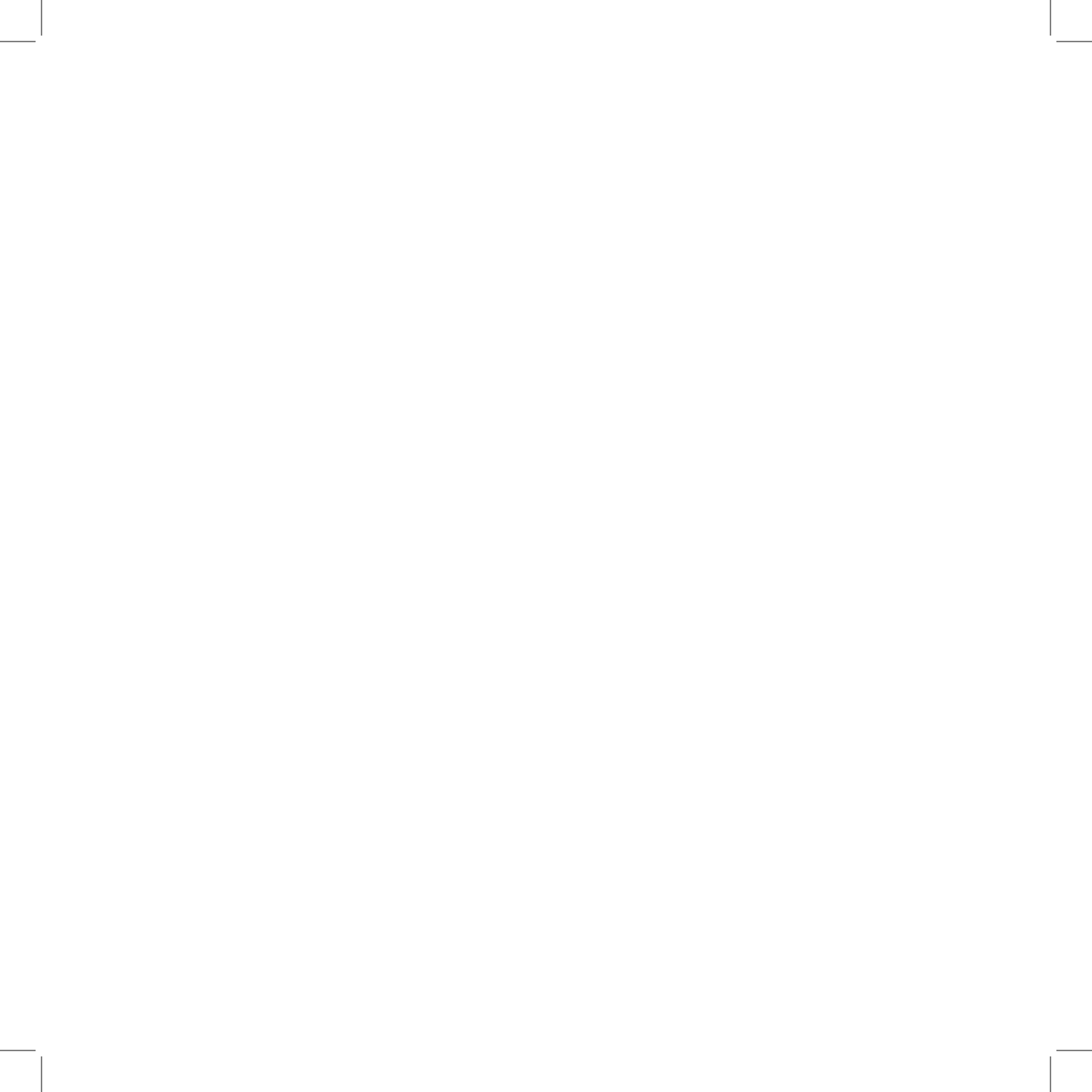
1. (Not)prosecuting the physical violence against LGBTIQ	65
1.1.1. Violence against LGBTIQ at the "Tolerance March" last year	65
1.1.2 No court procedures against the attackers of the LGBTI Support Centre in 2012	65
1.2. The violence and threats against human rights activists in Bitola unpunished	66
1.3. Unpunished violence and hate speech calling for violence at the "Pride Week" ..	67
1.3.1. Homophobic storm of media misinformation regarding the "Pride Week".....	67
1.3.2. Unsuccessful attempt to prevent violence at the "Pride Week".....	67
1.3.3. Failure to prevent and ignoring the physical violence on the "Counter Gay Parade"	68
1.3.4. An attack on the LGBTI Support Centre on 22 June by a larger group of masked hooligans not prevented	69
1.3.5. The media on the violence at the "Pride Week"	71
1.3.6. A Public Call: "Stop the Violence against LGBTIQ People"	72
1.3.7. Threats on the social networks after the attack	73
1.4. The home of a human right activist who publically revealed his sexual orientation stoned	74
1.5. Attacks against the LGBTI Support Centre continue and so do the futile appeals of the victims	75
1.6. International and domestic reactions regarding the violence against LGBTI people	77
1.7. Progress Report of the European Commission on the Republic of Macedonia	79
2. (Non)prosecution of discrimination on the basis of sexual orientation and gender identity.....	80

2.1. Inaction of the Commission for Protection against Discrimination regarding petitions submitted in 2012	80
2.2. Inaction of the Commission for Protection against Discrimination regarding the petition submitted in 2013	81
2.2.1. Homophobia in psychology textbooks.....	81
2.2.2. Homophobia in psychiatry and medical psychology textbooks	82
3. New homophobic campaign of the ruling party: Unsuccessful attempt for constitutional definition of the marriage community	83
3.1. Elements of homophobic hate speech by MP's	85
3.2. The Coalition publicly reacted at the hate speech and discrimination of LGBTI people during the Assembly discussion for constitutional changes.....	86
4. Pathologization of homosexuality by medical professionals	86
5. Amendments of the Criminal Code to ignore sexual orientation as a discriminatory basis	88
6. Health Rights of Trans People.....	89
7. Promotion of principles for equal opportunities and non-discrimination in higher education	90

II. Health Rights of Drug Users, Sex Workers and People Living with HIV 91

1. Criminalization of individuals possessing even the smallest amount of drugs.....	91
2. Indications for illegal apprehension of individuals for "possession of narcotics" ...	91
3. Health protection of patients treated from drug dependency	93
3.1. Enigmas and dilemmas regarding the introduced "relocation" of the Centre for Drug Addiction Prevention and Treatment in Kisela Voda; Municipality Kisela Voda takes no	

responsibility and competence	93
3.2. The Ministry of Health is not opening new Centres for Drug Addiction Prevention and Treatment.....	95
3.3. An announcement from the Minister and a request from a party for “relocation” of the Centre for Drug Addiction Prevention and Treatment in Kumanovo	96
4. (Un)Availability of medicaments in cases of drug overdose	97
5. Unavailability of buprenorphine treatment	98
6. No protection from discrimination in cases of mandatory testing of patients who are being treated from addictions (HIV tests and other infective diseases by the University Dental Clinical Centre)	99
7. Discrimination of patients treated from addictions when choosing a family doctor	101
8. Lawsuits submitted by sex workers – victims of the action “Street Prostitution”..	102
8.1. A lawsuit against MOI and Primary Court Skopje 1 Skopje	102
8.2. The lawsuit against the media rejected by the Court of Appeals as well	102
9. Marking the International Day to End Violence against Sex Workers.....	103
10. It is important to make a difference between sex work and human trafficking..	104
11. Insufficiency of medicine for patients treated from HIV	106
12. “How to achieve better care and treatment for people living with HIV in the Republic of Macedonia”	106
13. “Let’s change prejudices” towards people living with HIV.....	107
14. Limitation of the right to termination of pregnancy.....	108
15. Declaration for comprehensive sexual education	110

I Sexual and health rights of LGBTIQ in 2013

Throughout 2013, LGBTIQ people in the Republic of Macedonia continued to face physical and psychological violence, hate speech, discrimination and homophobia in education, the media, politics and other social spheres of the public and private life. The most troubling occurrences regarding human rights of LGBTIQ people are:

- Non-functioning of the existing mechanisms for protection against violence on LGBTIQ people and non-recognition of violence on the basis of sexual orientation and gender identity as a serious social problem;
- Not prosecuting/punishing hate speech on the basis of sexual orientation and gender identity and lack of political will to publically condemn hate speech in the Assembly of the Republic of Macedonia (which was once again used as a forum for spreading homophobic hate speech during the initiative for constitutional changes towards “specifying marriage”);
- Non-functioning of the existing bodies for protection against discrimination for LGBTIQ people and non-recognition of discrimination on the basis of sexual orientation and gender identity as a serious social problem;
- Homophobic contents still present in high school and higher education textbooks, including psychiatric textbooks where homosexuality is defined as a disease;
- Medical attempts for medicalization of homosexuality (recommendation of psychiatric treatments and therapies for “homosexuality” by medical professionals);
- Increasing stigmatization of LGBTIQ on the internet media and content that instigates violence ;
- Lack of elementary medical and legal requisites for application of health rights of trans people who turn to medical procedures for gender confirmation (gender confirmation surgery) in other countries.

1. (Not)prosecuting the physical violence against LGBTIQ

1.1. No court conclusion for the last-year violence against LGBTIQ

1.1.1. Violence against LGBTIQ at the "Tolerance March" last year

The court procedure against the masked person who attacked two organizers of the last-year "March for Tolerance" is still not concluded. A year after the assault, a main hearing has still not been held regarding the criminal act "Violence" (prosecuted ex officio). The criminal procedure regarding the criminal acts "Disturbance during public gathering" and "Violation of the citizens' equality" is also being postponed (private prosecution by the damaged parties).

The Coalition appeals to the prosecution and the court authorities to expedite the procedures and provide efficient protection against violence, including protection of the

right to peaceful assembly and the right to equality.

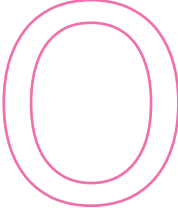
1.1.2 No court procedures against the attackers of the LGBTI Support Centre in 2012

The attacks on the LGBTI Support Centre in the Old Bazaar occurred few hours after the official opening on 24 October 2012, when the Centre was stoned by few masked persons. The night between 16th and 17th December 2012, the LGBTI Support Centre was once again attacked with an unsuccessful attempt for arson.

Public political condemn of the attacks was missing in 2012, furthermore, in 2013 there was no institutional response to the violence: the attackers were not caught, no criminal procedure was initiated despite the pressed charges.

The Coalition appeals to the competent institutions to undertake the necessary measures to find and punish the attackers of the LGBTI Support Centre.

1.2. The violence and threats against human rights activists in Bitola unpunished

 On 20th April 2013, few human rights activists of the Coalition and LGBT United were verbally and physically attacked by a group of people in Bitola while placing posters for support of LGBTIQ human rights. The human rights activists were insulted, spit on and hit on the faces and heads by four unknown attackers who were later joined by three more, in the vicinity of the centre in Bitola. The posters were seized and when one of the activists made an attempt to ask help from his mobile phone, the telephone was taken away from him and he was told that they were going to kill him.

Just before the attack, threatening messages with the following content were posted on the Facebook profile of LGBT United: “If you are stupid enough to return to Bitola again, you will end up with broken bones in hospital, and some of you in the ceme-

tery;” “Kill the faggots,” and “You deserve to die.” On 22nd of April, the website of a Macedonian sports fan group posted pictures of the members of LGBT United, followed by threatening messages.

Although the attack was properly reported to the police, to the end of 2013 we did not receive any information on measures undertaken for finding the attackers who attacked in Bitola and who continued to endanger the safety of human rights activists on the internet. The attack and the calls for violence were not publically condemned by the authorities, despite the strong reactions from several foreign LGBTIQ organizations¹ which insisted that the authorities publically condemn the violence, asked for quick and efficient investigation, punishment for the perpetrators and undertaking measures to guarantee the safety of the human rights activists.

The Coalition once again asked the Ministry of Interior (MOI) for information regarding the

¹ <http://coalition.org.mk/2013/04/reakcija-na-front-lajn-defenders-po-povod-napadot-vrz-lgbt-aktivistite-vo-bitola/>, <http://coalition.org.mk/2013/04/crnogorskiot-lgbt-forum-progres-gi-osuduva-napadite-vrz-lgb-aktivistite-vo-makedonija/>, <http://coalition.org.mk/2013/04/bosanskoto-zdruzenie-okvir-so-podrska-za-makedonskite-aktivisti-ki/>

measures undertaken for protection against violence and threats of LGBTI activists.

1.3. Unpunished violence and hate speech calling for violence at the “Pride Week”

1.3.1. Homophobic storm of media misinformation regarding the “Pride Week”

The unverified information “A gay parade to march on the streets of Skopje tomorrow” (17.06.2013) caused a storm of hate speech and discrimination on the ground of sexual orientation,² not only on the social networks, but also in the comments posted on some of the internet issues.³ Although the misinformation about the gay parade was denied by the organizers of the manifestation “Pride Week” the same day, some

2 Unverified information was first published on a web portal, only to be withdrawn later, as well as the title “A six-day gay parade to start tomorrow in Skopje.” In the meantime, quoting the web portal, other media disseminated the misinformation that a “Gay parade is being held in Skopje.” “According to unconfirmed information, we received an official announcement for the organization of the first gay parade in Macedonia, from 18 to 23 June, with the centre of the parade being Skopje.”

3 For instance, the internet portal of TV Sitel published a misinformation “A Gay Parade to Start Tomorrow in Skopje,” with the possibility to post comments below it, however ones which directly called to hate violence on the ground of sexual orientation and gender identity .

media continued to report on the “gay parade” in the following days.

The Albanian web-portals also spread hate speech and open calls to violence towards LGBTIQ people and the LGBTI Support Centre in the Skopje Old Bazaar. This event was reported to the police as well.

Immediately before the start of the “Pride Week” the level of hate speech, followed by calls to violence increased on the social networks and few internet portals. Later that day, most of the web portals withdrew the hate speech texts and the open call to violence.

1.3.2. Unsuccessful attempt to prevent violence at the “Pride Week”

On June 22, 2013, after information posted on the social networks that a “Counter Gay Parade” is being organized to march from the Holy Orthodox Temple in Skopje, to the “Assembly and will finish at the Square Macedonia,” the Coalition and the Helsinki Committee informed the public once again that “A gay parade has not been scheduled for June 22, but the “Pride Week”, within which few events are going to be held, none of which included a public march.” Despite this, simultaneously with the information that “A counter gay

pride is being organized in Skopje on Facebook,” some of the media continued to report that a gay pride will take place.⁴

The Coalition and the Helsinki Committee informed the public that they submitted a report to MOI for inciting discrimination and violence, against unidentified organizers of the “Counter Gay Parade.” However, contrary to the police standards for preventive operational measures, MOI failed to provide additional protection at the event in order to prevent the violence at the start of the “Pride Week.”

1.3.3. Failure to prevent and ignoring the physical violence on the “Counter Gay Parade”

A day before the start of the “Pride Week” the group “Counter Gay Parade” was formed on the social networks, a group which called to hate, violence and limitation of the rights of the entire LGBTIQ community. On 22 June 2013, at 2.00 p.m., the group gathered in front of the Holy Orthodox Temple in Skopje. After the projected march, the group arrived at the Square Macedonia,

where according to the reports from the media and statements from witnesses they assaulted a group of boys at the Square.

In its daily reports, MOI did not report any information about violence on minors, which, as reported by the journalists and the witnesses, was caused by the same group of hooligans that organized the so-called “Counter Gay Parade.” It also failed to issue information regarding the life threats against LGBTIQ people from the organizers of the “Counter Gay Parade” on the social networks.

Only a few critically disposed web portals reported on the violence at the Square Macedonia – the meeting point designated by the organizers of the “Counter Gay Parade.” Only one journalist provided an eye-witness statement and a video from “The group of around 20 teenagers” (while standing in front of the fountain “Warrior on a Horse” and while escaping from the scene) – who “protested unsuccessfully against the gay parade which in reality was never scheduled” and who “brutally assaulted a minor in front of the monument of Tsar Samoil.” ((VIDEO) Anti – gays severely assaulted a minor).⁵

At first, MOI officials denied to the media

4 For instance, the title, “Pride Parade and anti-gay protest in Skopje” (22.06.2013) informed on a “pride parade” in the subtitle: “A Pride Parade announced to be held today in Skopje supported by LGBT supporters, as well as anti-gay protests.”

5 The journalist reported that MOI “denied that the assaulted minor was attacked by the protesters who were present at the Square,” to indicate then: “However, A1 camera managed to film the teenagers running towards the fast food restaurant “Cicko Stoilko” who then hid in the City Trade Centre.”

that a minor had been assaulted by the protesters present at the Square, informing that a minor was attacked by another minor, however not by a group of teenagers. After a few days, once some of the media issued the statements of the victims and their father,⁶ MOI confirmed that on 22 June, at 3.10 p.m. at the Square Macedonia “a number of unidentified individuals using force and objects” attacked four other individuals.⁷ Despite MOI’s confession and the statements from the victims of the masked attackers, the pro-government media chose to further ignore the violence at the Square on the part of the participants in the “Counter Gay Parade.”

The Coalition addressed a letter to MOI expressing concern that the police failed to recognize danger in these events, and allowed the group to move unaccompanied by authorized officials, while choosing to present the assault against the boys on the square after it was committed as an isolated

6 On 23 June, TV Alsat-M reported that: “A group of 40 Macedonian hooligans, protesting yesterday against Pride Week of LGBTI in Skopje, assaulted without a reason 4 young boys in the centre of Skopje.” (Huliganët maqedonas rrahin 4 të rinj, pa asnjë arsye).

7 “On the Square Macedonia, on 22 June, at 3.10 p.m., few unidentified individuals using physical force and objects attacked I.S. (1993), S.R. (1997), K.R. (1995) and N.R. (1998). We are working to establish the identity of the attackers, after what the appropriate submissions are going to be issued – for Libertas stated Liza Bendevska, a spokesperson of SOI – Skopje.” (Four days after the violence of the hooligans during the counter gay parade, MOI has still no suspects, <http://libertas.mk>)

attack by an individual. The Coalition demanded explanation why the police failed to place fortified operational control over the individuals and the objects in order to prevent the attack against the boys on the Square, even though the organized event “Counter Gay Parade” was reported to them. We have yet to receive an answer from MOI regarding the (not)undertaken measures to prevent the physical violence at the “Counter Gay Parade.”

1.3.4. An attack on the LGBTI Support Centre on 22 June by a larger group of masked hooligans not prevented

Few hours before the “Pride Week” was opened, representatives from the Helsinki Committee and the Coalition initiated and held a meeting with MOI’s representative responsible for securing the LGBTI Support Centre in the Old Bazaar.⁸ The MOI representative attempted to convince us that there are plans for increased police presence around the greater area of the Old Bazaar, who shall guarantee the safety of the participants at

8 On the meeting we expressed our concern regarding the storm of hate speech on the social networks and some internet portals, the open threats for violence against LGBTIQ people (particularly from the “Counter Gay Parade”), as well as the reports from certain journalists that an afternoon attack of the LGBTI Support Centre was being expected.

the "Pride Week."⁹

On 22 June 2013, at 6.00 p.m., the "Pride Week" was officially opened with the promotion of the guidebook "Health Rights of Trans People," followed by a debate and projection of a film. Apart from the LGBTI Support Centre employees, the event was followed by 35-40 participants. Around 6.25 p.m., a group of dozens of masked individuals armed with stones, bars, pyrotechnical materials and glass bottles, attacked the LGBTI Support Centre, running in a stampede from the west side of the Old Bazaar, throwing the stones, bottles and pyrotechnical material towards the Centre, thereto endangering the life of all present there. This is the report of MOI regarding the attack during the promotion of the guidebook "Health Rights of Transgender People:"

"On 22 June 2013, around 6.40 p.m., in the Old Bazaar, a group of young individuals interrupted the peace and order, whereupon the Helsinki Committee Office was stoned and the windows were broken, after which the group escaped to the surrounding streets. The group which threw stones also wounded a police officer who was transferred to the City Hospital "St. Naum Ohridski" in Skopje for medical assistance. SOI Skopje is undertaking measures to find the

perpetrators and solve the case."¹⁰

In its report, MOI nowhere mentions that:

- The group of young people was organized, masked and counting over 30 people.
- During the attack, 40 people-participants at the events within the "Pride Week," were present at the LGBTI Support Centre, and experienced trauma being witnesses to the attack by the masked hooligans.
- Apart from stones, the attackers used pyrotechnical material and glass bottles, while as a result of the window being shattered to pieces the safety of 5 individuals in its vicinity was endangered, whereupon two individuals suffered minor injuries in the chaos;
- Only the wounded police officer attempted to stop the attackers by going out of the premises of the LGBTI Support Centre. The video recordings from the cameras at the front door of the LGBTI Support Centre clearly show police officers leaving their positions immediately before the attack and not undertaking measures to prevent the

---

9 Indeed, immediately before the start of the "Pride Week" uniformed people were noticed near the LGBTI Support Centre at the Old Bazaar.

---

10 Daily Bulten of MOI, 23.06.2013, <http://www.mvr.gov.mk/ShowAnnouncements.aspx?ItemID=12424&mid=1846&tabid=209&tabindex=0>.

attackers, nor defend the assaulted colleague.

- Although in the vicinity of the LGBTI Support Centre a number of police officers were present, none of the masked hooligans who attacked the premises where “Pride Week” was being held and who wounded the police officer who was scrupulously carrying out his duties was captured.

A petition on account of the unbecoming actions of the police officers was submitted to the Sector for Internal Control and Professional Standards within MOI along with a video recording of the Centre’s surveillance cameras, which clearly shows the police officers lined up in front of the Centre refusing to act, with the exception of the wounded police officer. A copy of the written request for increased police presence, previously addressed to the Police Station Bit Pazar, was attached to the petition. We have yet to receive information regarding whether there was responsibility on part of the police officers who in this specific case failed to act in accordance with the police rules and standards, clearly obvious from the video recording.

1.3.5. The media on the violence at the “Pride Week”

Although the “Pride Week” and the “Counter Gay Pride” were discussed topics among the journalists on 22 June 2013, the journalists themselves did not honour us with their presence at the first public event within the “Pride Week” – promotion of video documentaries and a guidebook for health rights of trans people. Consequently, there was no first hand media report on the attack against the LGBTI Support Centre in the Old Bazaar. No journalists were present to witness the hate motivated attack by a larger group of masked individuals in the centre of the Old Bazaar or the (in)action of the uniformed members of MOI when the life of their colleague was endangered – he was assaulted by the crowd of hooligans.

Some of the pro-government media completely ignored the homophobic violence.¹¹ The

---

¹¹ For instance, the government press agency MIA did not report on the attack of the LGBTI Support Centre in the Old Bazaar on 22.06.2013, although the same day it published the photo news Prime Minister Gruevski with the family

journalists were not particularly interested in researching why MOI failed to prevent the brutal violence (including an assault of a police officer) and why none of the perpetrators were captured, even though a number of police officers were in the vicinity of the LGBTI Support Centre with a duty to protect from violence. No specific questions regarding the role and the police officers' behaviour in the vicinity of the crime scene were addressed to MOI.

Most of the media continued to act as if the brutal violence from dozens masked individuals in the centre of the Old Bazaar and in the presence of the police, with MOI having failed to determine the identity of at least one of the attackers, was something quite normal. Only one medium expressed special interest in providing official information and a critical approach towards MOI's inefficiency.¹² Only few of the media reported

in the Skopje Old Bazaar (MIA). The most popular portal, considered as close to the Government, reported that the Prime Minister and his family "enjoyed the kebabs in one of the older parts of this part of the city, after the walk" (PHOTO: the Prime Minister with the family in the Old Bazaar). The same portal did not publish photographs or information regarding the attack on 40 citizens in the LGBTI Support Centre, which occurred few hours later, near the restaurant where the Prime Minister enjoyed the kebabs.

12

"Nine days after R.S. was assaulted

that some of the smaller political parties and a number of diplomats condemned the violence.

1.3.6. A Public Call: "Stop the Violence against LGBTIQ People"

A day after the attack during the official opening of the "Pride Week", on 23 June 2013, the Coalition, the Helsinki Committee for Human Rights and LGBT United – Tetovo addressed a public announcement and condemned the hate violence in front of the monument "Warrior on a Horse", the hooligan rampage and the demolition of the LGBTI Support Centre in the Old Bazaar and the hate speech calling for violence and discrimination.

The Announcement demanded that MOI immediately find the perpetrators of the hate crimes on the basis of sexual orientation and gender identity. The public prosecution was

on Square Macedonia and the demolition of the LGBTI Support Centre in the Old Bazaar by a group of hooligans, participants in the counter gay parade, MOI have not made progress and have no information on the perpetrators. "(Nine days after the ravaging of the counter gay hooligans, MOI is riddled," 1.07.2013).

called to finally recognize the criminal hate acts on the basis of sexual orientation and gender identity.¹³ The Government and the Members of Parliament were asked to prepare amendments to the law and criminally penalize hate speech on the basis of sexual orientation and gender identity and to prescribe more severe punishments for the perpetrators of hate crimes on the basis of sexual orientation and gender identity.

We sent an appeal to the Prime Minister, the President of the Republic of Macedonia and the leaders of the political parties and the religious communities to publically condemn violence against LGBTIQ people and human rights activists and to denounce the hooligans and neo-Nazi groups who publically called to violence and discrimination.

Another appeal was sent to the media and the journalists asking them to stop spreading misinformation, negative stereotypes and prejudices towards LGBTIQ people, as

---

13 "We demand implementation of the decisions of the European Court for Human Rights, which clearly state that sexual orientation as a fundamental characteristic of an individual should be treated in the same manner as the categories race, ethnicity and religion, which are most often regulated with laws by sanctioning hate speech and hate violence."

well as to stop producing contents which call to violence and discrimination on any ground.

The appeal to the civil and intellectual public in the Republic of Macedonia to condemn the attack of the LGBTIQ activists, with very few exceptions, was ignored, just like the appeal to the political parties and the highest state officials.

1.3.7. Threats on the social networks after the attack

Immediately after the attack during the "Pride Week", some of the media which report in Albanian language published information from a Facebook profile of an LGBTIQ activist, without his permission. The information was entitled "SCANDAL: The President of LGBT severely offends Albanians!," despite the fact that this was a personal reaction by a victim of the attack which was not directed towards the Albanians in general, but the "Albanian homophobes." The same activist was a victim of serious life threats and was forced to move to a safer location.

The Coalition is concerned that the same media that kept silent over the hundreds vulgar comments on the social networks calling to violence against the LGBTIQ published material (information, image, comment), which is probably to provoke hatred or antagonism towards a person on the basis of his sexual orientation. The Coalition appeals to the media to defend the victims of violence and not to provoke hate speech and violence on the basis of sexual orientation and gender identity.

The Coalition submitted few criminal charges for serious threats on the social networks directed towards LGBTIQ people. However, the Department for Cyber Criminal within MOI has failed to respond to the serious threats and calls to violence which at the end did result in violence.

1.4. The home of a human right activist who publically revealed his sexual orientation stoned

On 20 June 2013, the actor and a human rights activist, Petar Stojkovic wrote an article entitled “On the faggots, lesbians and drags” in which he revealed his sexual orientation. The article disclosed a case of disturbance in his home, on the ground of sexual orientation, by a masked person.¹⁴

This incident, according to the writer, is a result of the “hate speech constantly spread by corrupted media working beyond any ethics in journalism.” The article caused hate speech on the web portals and social networks and life threats against the actor, all of which were reported to MOI.

Few days after the article was published, on

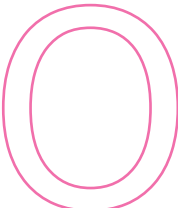
---

¹⁴ “Few nights ago, at 2.20 p.m., I was sitting with my partner in the living room when a masked boy, barely 18 years old, appeared on the window. He stood there without moving, smoking a cigarette and looking at us. I asked him what he wanted and told him to leave. Nothing. I reached for the phone to call the police. “Faggots!” – he yelled and run away with his friends who were waiting for him, admiring his courage.”

25 June, at 10.50 p.m., a crowd gathered in front of his house used homophobic speech, directed threats against his physical integrity and threw stones at this house. The case was reported to the police, however the police officers arrived at the place after the crowd had left. The actor reported another stoning of his house on 12 July 2013, just before midnight, another case not solved by the police.

The Coalition asked for information from MOI regarding the measures undertaken to prevent violence in the case of the stoning of Petar Stojkovic's home, after the actor reported to MOI the life threats against him. This case of violence was also not solved by MOI. The individuals who threatened and violated remain unpunished.

1.5. Attacks against the LGBTI Support Centre continue and so do the futile appeals of the victims

 On 5 July 2013 there was another attack of the LGBTI Support Centre during which there was an attempt to set the centre on fire, whereupon the Centre suffered severe material damage and was temporarily closed. The institutions failed to condemn this attack as well, while MOI's official daily bulletin did not report on it as well.

This attempt to set on fire the LGBTI Support Centre occurred few hours after the visit of the diplomatic representatives, who publicly expressed their support and called the competent institutions to condemn the violence.¹⁵ This incident occurred several hours after the Helsinki Committee appealed to the Sector for Internal Control to undertake measures regarding the non-professional

---

¹⁵ "It is very important to follow the investigation; we have a video from the attackers and sincerely hope that the perpetrators will be sanctioned. We support the LGBTI Support Centre and it is of great importance that it remains here," stated the Dutch ambassador Shuurman.

behaviour of the police officers during the attack, and to the police to identify the perpetrators from the video recordings.¹⁶

On 14 June 2013, the Helsinki Committee for Human Rights and the Coalition held a protest press conference in front of MOI, inviting the Prime Minister, the ministers and all the relevant political actors to stand up for human rights of LGBTIQ population and carry out a quick and efficient investigation in order to capture and prosecute the perpetrators. MOI's spokesperson then gave a statement to the media that "MOI is undertaking all necessary measures, the investigation is taking place, people are being questioned and video recordings have been found and are being inspected at the moment."

Since a month after the attack on 22 June 2013 the police had still not identified the perpetrators, the Helsinki Committee issued

¹⁶ "How is it possible that a group of 40 people wearing masks on their heads attacked the LGBTI Centre and the police cannot find them despite the video we have of them? When a video exists people are found in half an hour. Violence cannot remain unpunished, still, the police's attitude gives the impression that violence has legitimacy and anyone who thinks that LGBTIQ people should have rights can be attacked." (Uranija Pirovska, in "VIDEO Kocho Andonovski: It is sufficient to look as LGBT to be attacked," <http://www.plusinfo.mk/>, 22.07.2013).

a video recording from the attack which clearly shows a police officer leaving the crime scene when the crowd of masked hooligans arrived, which was to be held by only one remaining police officer (who at the time of the attack was in the Centre). However, the public release of the video recording did not contribute to a quicker identification and sentencing of the perpetrators.

As a result of the institutions' silence regarding the attacks of the LGBTI Support Centre, on 8 October 2013, the Anti-Discrimination Network pressed charges against unknown persons for conducting criminal acts.

Until the end of 2013 MOI did not inform the public whether it undertook specific measures against the attackers of the LGBTI Support Centre in June and July 2013. For safety reasons, the LGBTI Support Centre was forced to change the location from the Old Bazaar in 2014.

1.6. International and domestic reactions regarding the violence against LGBTI people

Numerous foreign ambassadors reacted after the attack of the masked hooligans on the LGBTI Support Centre during the “Pride Week”. For instance, the Dutch ambassador publicly condemned the attack and appealed to the authorities to condemn every act of violence, to investigate it and prosecute the perpetrators.¹⁷ The Member of the European Parliament, Richard Hovitt stated: “This targeted attack against the LGBT community in Skopje must be condemned in the strongest possible terms by all” and encouraged the “Pride Week-Skopje” organizers.¹⁸

Unfortunately only few of the smallest par-

¹⁷ Press statement on the occasion of the attack over the LGBTI Support Centre Skopje, <http://macedonia.nlembassy.org/news/2013/06/press-statement-on-the-occasion-of-the-attack-over-the-lgbti-centre-skopje.html>

¹⁸ “I pay credit to the organizers of Skopje’s Pride Week, who I’m sure will stand strong against this intimidation. I say again today that LGBT rights are human rights, and must be respected.” MEPs condemn homophobic violence in Skopje, 25 June 2013, <http://www.lgbt-ep.eu/press-releases/meps-condemn-homophobic-violence-in-skopje/>

ties condemned the attack. The DOM party condemned the attack indicating to the hate speech as well: “Hate speech only aggravates the problems and we condemn the aggressive and vandal behaviour as a most primitive manner of expressing homophobia in the strongest possible terms.”¹⁹ The Member of Parliament, Liljana Popovska (leader of DOM) condemned the violence at the opening of the “Pride Week” and during the debate “Hate speech is not sanctioned,” organized by the Coalition on 24 June 2013. The Liberal Democratic Party (LDP) also strongly condemned the attacks²⁰ and “is concerned to conclude that hate speech in Macedonia towards people with liberal thinking and opinions different from the matrix imposed by the ruling party is increasing.”²¹ LDP stated that it was shocked from the “lack

¹⁹ DOM condemns the vandal attacks against LGBTI Support Centre in the Old Bazaar <http://dom.org.mk/156-aktuelno/434-osuda-za-napadot-na-lgbt-centarot>

²⁰ i.e. “violent rampage of a small group of young people in the centre of Skopje, during which a minor passer-by received bodily injuries near the monument “Warrior on a Horse”. Physical entities and officials in the LGBTI Support Centre and in front of it were also injured.”

²¹ “Frequent verbal attacks against minorities, particularly marginalized minorities have a tendency to transform from a verbal conflict to an open lynch and assault which becomes a daily routine in our state.”

of social responsibility of and protection on the part of state and the constitutional order expressed by the Government and the President of the Republic of Macedonia," criticizing them for "remaining silent, thus indirectly and silently supporting violence." LDP publicly called the Prime Minister and the President of the Republic of Macedonia to "immediately condemn the calls to violence and the attack against the marginalized communities."

Two weeks later, when asked in an interview "Why there was no reaction to LDP's call to condemn the violence against homosexuals?" The Prime Minister simply answered "Our party has never supported violence, regardless the subjects of violence."²²

On 10 July 2013, the organization Human Right Watch send a "Letter to the Prime Minister of Macedonia"²³ which demanded that he and his ministers "take prompt and effective action to publicly denounce the acts

---

22 "In every country, in ours as well, from time to time occur incidents followed by violence. The police's duty is to solve and sanction them in court by way of the system's procedures." (Gruevski: Knowledge, skills and standards will bring progress, <http://vlada.mk/node/6829>, 07.07.2013)

23 Letter to Prime Minister of Macedonia, **JULY 10, 2013**, <http://www.hrw.org/node/117037>

of violence and hate speech against LGBTIQ people in Macedonia, and you should ensure that the incidents are thoroughly investigated, the perpetrators are brought to justice, and all necessary measures are taken to prevent similar incidents in the future.")

On 12 July 2013, Amnesty International sent a call for urgent action regarding the "Escalation in anti-LGBTI attacks in Macedonia."²⁴ Amnesty International urged the Minister of Interior to "put an end to the climate of impunity for homophobic attacks by acknowledging and condemning publicly these crimes, and ensure that impartial, through and prompt investigations are conducted into the June and July attacks, and into all previous attacks on the lives or property of LGBTI people or organizations, with those found responsible brought to justice."

Furthermore, Amnesty International urged the Prime Minister and other ministers "to introduce amendments to the anti-discrimination legislation to include sexual orientation and gender identity as specific grounds for

---

24 "Urgent action, escalation in anti-lgbti attacks in Macedonia", 12 July 2013, <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR65/004/2013/en/e7db8ae7-de75-4615-bc49-43b797ce4f29/eur650042013en.pdf>

discrimination” and “in consultation with the LGBTI organizations, to introduce legislation prohibiting hate crime, specifically including hate crimes based on sexual orientation and gender identity...”

Unfortunately, these urges of the international organizations for human rights did not prompt the authorities to explicitly condemn homophobic violence, nor to introduce the necessary legislation changes in order to allow punishment of discrimination on the ground of sexual orientation and gender identity and to prohibit hate motivated crimes on the ground of sexual orientation and gender identity.

1.7. Progress Report of the European Commission on the Republic of Macedonia

riticism regarding the growing homophobia in the Republic of Macedonia has been increasingly present in the past several reports of the European Commission. In the last report, the Europe-

an Commission pointed to the deteriorated situation regarding protection of LGBTIQ rights, increased intolerance towards LGBTIQ people,²⁵ homophobic media content,²⁶ increased violence towards LGBTIQ people, and the need to strengthen the awareness and promotion of tolerance by “the authorities on all levels.”

In 2013, the European Parliament expressed concerns over “the acts of vandalism” towards LGBTI Support Centre and “urged the ministers and officials to publicly condemn discrimination towards LGBTIQ people, to see that the organized Pride Parade and other activities of the LGBTIQ community are safely and successfully held and to dedicate themselves to non-discrimination on all grounds listed in the EU Agreement.” Furthermore, “the media are urged to refrain from anti-LGBTI rhetoric, including hate speech and instigating hate.”

---

25 “There have been signs of increased intolerance towards LGBTIQ people, such as the repeated physical attacks on the LGBTI Support Centre in Skopje and the homophobic media content.” (2013, p. 12)

26 “Homophobic media content persists and media professionals and owners need to take greater responsibility in combating ignorance and intolerance.” (2013, p. 44)

2. (Non)prosecution of discrimination on the basis of sexual orientation and gender identity

2.1. Inaction of the Commission for Protection against Discrimination regarding petitions submitted in 2012

Despite the several pleas regarding the petitions submitted against few journalists and Spiro Ristovski (Minister of Labour and Social Politics in 2012), the Commission for Protection against Discrimination did not act at all in 2013.

In a public announcement "The discriminated do not receive timely protection," the Anti-Discrimination Network pointed to a number of unsolved cases past their expiration date, which in its term, "creates dilemmas regarding the efficiency of the mechanisms for protection of citizens in cases of discrimination."

In 2013, the Commission did not make a decision regarding two active cases against the daily newspaper "Vecer", regarding which, in its petitions, the Network pointed to a homophobic editorial politics of the newspaper, which resulted with harassment as a form of discrimination. Furthermore, the Commission did not act upon the petition against TV Sitel for broadcasting a TV report which discriminated against people with homosexual orientation.

The appeals to the Commission for Protection against Discrimination for prompt and efficient actions regarding the petitions and thus decrease the damage caused by the discrimination failed to produce a result in 2013.

In its Annual Report for 2012, in the chapter "Discrimination on other grounds", the Commission merely mentions the three petitions wherein the "submitters claim to be discriminated on the basis of sexual orientation," without any mention as regards the Commission's decisions.

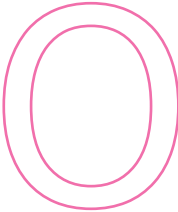
The Anti-Discrimination Network reacted with yet another public announcement ("the Assembly of the Republic of Macedonia

should ask for detailed information regarding the indicated weaknesses in the Annual Report of the Commission for Protection against Discrimination”) and reminded that the Commission has still to decide regarding the three petitions on the cases in which by way of discriminatory statements, on purpose and consciously insults the dignity of LGBTI people.

2.2. Inaction of the Commission for Protection against Discrimination regarding the petition submitted in 2013

2.2.1. Homophobia in psychology textbooks

 On 25 September 2013, the Commission for Protection against Discrimination received a petition from the Coalition against prof. d-r Velimir Stojkovski, rector of the St. Cyril and Methodius University and prof. d-r Olga Murgeva-Shkaric on account of discrimina-

tory content in several textbooks.²⁷

The petition was submitted once it was perceived that d-r Olga Murgeva Shkaric’s textbooks contain content discriminating on the basis of sexual orientation. The textbooks’ author describes homosexuals as “the most common transmitters of AIDS,” while according to her “Homosexuality destroys natural family, since it contradicts the sexual dimorphism of people.” Her recommendation regarding homosexual relationships is “at the early age of 6-7 years old to indicate that this is an improper direction of the erotic love since it leads to sterility.” (“Gender Psychology,” p. 292)

The textbooks abound in many more statements which pathologize homosexuality, blame and offend homosexuals and instigate further marginalization, discrimination and violence against homosexuals. According to the author the claims that “homosexuality is normal” are myths and insists on her own “scientific” truth: “It is true that scientific re-

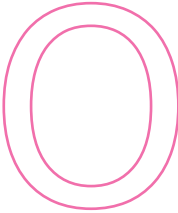
---

27 “Psychology of Childhood and Adolescence: developmental psychology I (Murgeva-Shkaric, 2009) “Psychology of Adults and Growing Old: developmental psychology II (Murgeva-Shkaric, 2010), “Psychology of gender: gender identity and gender roles (Murgeva-Shkaric, 2002).”

search supports the ancient cultural norms according to which homosexuality is not health, alternative in its nature to heterosexuality" ("Gender Psychology," p. 325).

The Coalition submitted a complaint on account of the Commission's inaction regarding the petition despite the expired deadline prescribed by law.

2.2.2. Homophobia in psychiatry and medical psychology textbooks

n 21 November 2013, the Commission for Protection against Discrimination received a petition submitted by the Coalition and other organizations²⁸ against prof. d-r Velimir Stojkovski, Rector of the St. Cyril and Methodius University and a group of authors, on account of discriminatory textbook contents. The authors of the textbook "Medical Psychology", chapter "Disorders of drives," de-

28 Association for Emancipation, Solidarity and Equality of Women in the Republic of Macedonia, the Helsinki Committee for Human Rights of the Republic of Macedonia, LGBTI Support Centre, Association for Health Research and Education HERA, and HOPS Healthy Options Project.

fine normal sexual activity as "sexual activity between two people at the age of physical sexual maturity, of two different sexes, wherein the activity is voluntary and occurs behind closed doors and climaxes with coitus of maximum pleasure..." By employing such definition, the authors define solely the heterosexual activity and explicitly emphasize that any other sexual activity (homosexual and bisexual) cannot be considered as normal. Such a definition is contrary to the prevailing professional and official opinion of DSM IV-TR²⁹ which states that "heterosexual, homosexual and bisexual orientation is a normal aspect of the human sexual orientation" and the opinion expressed in ICD-10 revision³⁰ that "Sexual orientation in itself should not be considered as disorder."

Contrary to the WHO's recommendations, the authors discuss "...disorders that orient sexuality towards people from the same sex," thus directly pathologizing homosexuality for it was removed as a diagnostic category long ago. The same textbook further crimi-

29 "Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders"-revision text from 2000. (DSM IV- TR)

30 "International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems" of the WHO

nalizes homosexuality despite the changes in the Criminal Code from 1996: "The Criminal Code of the Republic of Macedonia still penalizes illegal fornication between men." The harmful effect of such old and inaccurate information in the textbook is infinite.

The textbook "Psychiatry, volume 1" pathologizes homosexuality as well. The chapter on symptoms and syndromes deriving from disorders of drives, among the sexual drives disorders lists: satyriasis, nymphomania, impotence, frigidity, homosexuality (defined as orienting the sexual drive towards the same sex), transvestism ("wearing clothes from the opposite sex, whereupon erotic pleasure is achieved"). Furthermore, the chapter "Mental Disorder Classifications," F66 "Psychological disorders and disorders of attitudes related to sexual development and orientation and other disorders" lists: heterosexuality, homosexuality and bisexuality – a text not in line with ICD-10 revision, presented in the textbook.

In the textbook "Psychiatry, volume 2", the authors, almost without exception, do not fail to mention homosexuality as a dysfunction, deviation or disorder.

All three abovementioned textbooks contribute to deepen the stigma, pathologization and marginalization of people with non-heterosexual orientation.

The Coalition submitted an intervention (complaint) due to the inaction of the Commission for Protection against Discrimination regarding the petition, despite the expired deadline prescribed by law.

The Coalition demands systematic revision of all textbooks on all levels, with the purpose to eliminate scientifically unfounded claims and stigmatizing and alarming contents towards LGBTIQ people.

3. New homophobic campaign of the ruling party: Unsuccessful attempt for constitutional definition of the marriage community

I gnoring the appeals to condemn the homophobic attacks in June and July 2013, the ruling party prepared a constitutional initiative which caused a new wave of homophobia

in the media and the Assembly. On 1 August 2013, a group of MP's belonging to VMRO-DPMNE submitted to the Members of Parliament and the President of the Assembly a Proposal for changes in the Constitution of the Republic of Macedonia. The Proposal aimed for precise definition of not only marriage, rather the extramarital community – as a community exclusively between a man and a woman.³¹

On 27 August 2013, the Government "supported the Proposal for changes in the Constitution of the Republic of Macedonia in the part of constitutionally defining marriage as an exclusive community between a man and a woman."³² Although during the committee discussion, VMRO-DPMNE did not receive support for the constitutional initiative even from its coalition partner DUI, the homophobic campaign against same sex marriages continued during the session in the Assembly.³³

31 The proposers wanted to regulate the issue in a way that no other living community, apart from the constitutionally defined marriage community between a man and a woman, can produce legal actions and consequences in the Republic of Macedonia.

32 The opinion is signed by the Prime Minister Nikola Gruevski.

33 The argument for the initiative for constitutional definition

Some of the Members of Parliament from the ruling party, during the Assembly session created fear and panic from the possibility of legal same-sex marriage like in "some European countries and some states in USA."³⁴ The strictest language on the part of the MP's was used regarding adoption.³⁵ According to the MP from the opposition, Ivon Velickovski, such approach would be in the function of "prompting emotions" and "simultaneously prompting a negative projection towards those who are different."³⁶

The Initiative proposers strove to present themselves as defenders of marriage which was allegedly attacked by certain political

---

of marriage was that it was an attempt to stop the "agenda for same-sex marriages" allegedly in plan by "certain levels of SDSM and non-governmental organizations affiliated with SDSM" (Vlatko Gorcev).

34 For instance, the MP Nadica Tanceva Tulieva "Even more terrifying, in some states the adoption of children from same-sex partners is allowed, i.e. legal."

35 For instance, "children without parents to be adopted strictly by marriage communities comprised of a man and a woman or single-parents;" "children without parents to be adopted strictly from a marriage community comprised of a man and a woman, a mother and a father, a wife and a husband or single-parents."

36 The MP Velickovski reminded that the declaration to condemn hate speech submitted by him, prepared in cooperation with the Coalition was ignored: "Therefore it is my opinion that you are consistent to VMRO DPMNE politics and your assembly coordination, which for 7 months have not proposed a declaration to condemn hate speech at an Assembly Session" (Ivon Velickovski)

groups and some citizens' associations. In the most part of the Assembly discussion, the MP's from VMRO-DPMNE claimed that marriage was attacked by the Helsinki Committee and they attempted to discredit this non-governmental organization as an organization close to the opposition. Although the Initiative submitted to the Constitutional Court did not refer to marriage at all, the proposers manipulated that the initiative was in fact to redefine marriage, in order to allow homosexual couples to get married and adopt children.³⁷

3.1. Elements of homophobic hate speech by MP's

Some MP's pointed that the main goal of the proposed constitutional changes was to prevent certain "abnormal occurrences," while MP Dragisha Miletic

³⁷ "examine the initiative of the Helsinki Committee of the Republic of Macedonia from 17 May 2012, according to which marriage should be redefined, homosexual couples should be allowed to get married and adopt children." (Vlatko Gjorcev); "the Helsinki Committee... more than a year ago submitted an initiative to the Constitutional Court for redefining marriage, whereupon they ask for direct legalization of homosexual marriages."(Elena Popova)

from the Serbian Progressive Party explicitly promoted as proper the penalization of "homosexuality."³⁸

On few occasions, MP Dragisha Miletic emphasized that "homosexuality" was a disease³⁹ and that this was not just his personal attitude, but one of his party.⁴⁰ In one of his "arguments," Miletic insinuated that recognizing homosexuality as a sexual orientation leads towards recognition of paedophilia as a sexual orientation.⁴¹

As part of his arsenal of homophobic manipulation, Miletic suggested that gay parades were "unhealthy" and causing riots and wounded people.⁴² The MP strove to convince the other MP's that by supporting the constitutional initiative they prevent conflicts and a gay parade in Macedonia.

³⁸ "As far as I can remember, during socialism this category was criminalized ... and with good reasons." (Dragisha Miletic).

³⁹ "In my opinion this is a disease, but you go ahead and follow the fashion, only beware and walk pressed with your back to the walls." (Dragisha Miletic)

⁴⁰ "Before this issue was initiated, the board held a session and was authorized to state that homosexuality is a disease for me and the Serbian Progressive Party in Macedonia."

⁴¹ "Does this mean that in 20 years pedophiles will also be a specific category, or a sexual orientation? In 20 years we might be discussing this as well."

⁴² "This is the problem. You can see that every time a gay parade is held in the world there are protests, injured, police forces engaged for an abnormal occurrence."

Furthermore, he suggested that the “gay parade” be opposed with force by him and the “normal citizens”.⁴³

3.2. The Coalition publicly reacted at the hate speech and discrimination of LGBTI people during the Assembly discussion for constitutional changes

A day before the conclusive debate and the voting, the Coalition condemned in the most serious manner the hate speech and discrimination towards LGBTIQ people expressed in the Assembly in a public announcement “Stop the homophobic campaign which prompts to hate, discrimination and violence!”⁴⁴

---

43 “I myself heard calls for protests against this parade from the normal citizens. And? Should there be a conflict? There are no parties here in this matter, you are either on this or the opposite side. When the people speaks up there are no parties. This gives the opportunity to avoid such conflicts.” (Miletic)

44 “Why does the ruling party constantly insist on holding public discussions regarding “same-sex marriages,” when the LGBTIQ people are constantly exposed to unpunished violence and threats and discrimination in all social spheres, when the police still has not found the bullies who violently attacked the activists and LGBTIQ human rights organizations

The Coalition appealed to the ruling party to stop the permanent propaganda campaign against same-sex marriages which prompts to discrimination and violence on the basis of sexual orientation.

The Constitutional Initiative did not receive the mandatory majority of two thirds. From total of 85 MP’s voting, 47 voted for, 26 against, and 12 were reserved regarding the Constitutional Initiative.

4. Pathologization of homosexuality by medical professionals

The Coalition sent a demand for information regarding the article “At the crossroad of life,” published in the section “Psychiatry” (24 hour Health, on 10.06.2013) by d-r Aleksandar Marcicic, a psychiatrist.

In the article “At the crossroad of life,” the author suggests that homosexuality is a life

---

and when not one NGO in Macedonia raised the issue of redefinition of marriage?”

style and a personal choice.⁴⁵ Furthermore, the psychiatrist suggests “psycho-therapeutic treatment” to a female who openly stated to have affinity towards the female sex: “In case of psycho-therapeutic treatment, a detailed analysis of the experienced early childhood fears and separations and the influence this has on you today is necessary.” In the article, the psychiatrist suggests that the woman seek his help and reconsider her affinity towards the female sex (quoted as “your life style”), “because homosexuality in our surrounding can cause confrontations with the closest and general environment, already present in your relationship with your mother.”⁴⁶

In a written demand for information, the Coalition asked the psychiatrist the following questions:

1. On the ground of which diagnostic guide-books do you determine sexual orientation as a “life style” liable to change by simply

---

⁴⁵ “In my opinion when you say “my love for the gentle sex still exists” this further deepens the conflict between your consciousness and your emotional orientation, which might place you on a life crossroad – in which direction are you going to make your choices, whether towards socially acceptable models, at least for our society, or you are going to continue with your life style.”

redirecting someone’s choice?

2. On the ground of which recommendations of the World Health Organization do you suggest a “psycho-therapeutic treatment” to a woman who openly discloses her affinity towards the female sex?

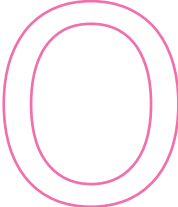
3. On the ground of which professional and ethical norms do you consider homosexual orientation to cause “conflict with the closest and general surrounding?”

Bearing in mind that the psychiatrist did not respond to our questions, considering the indications that homosexuality is treated as a disorder (contrary to WHO’s directions), the Coalition sent a letter to the Macedonian Doctors’ Chamber, with the request to examine whether the Code of medical deontology of the Macedonian Doctors’ Chamber has been violated. According to the Code, the directions of the WHO and the WMA are mandatory for every doctor in Macedonia.

The Coalition demanded that the Macedonian Doctors’ Chamber translate and publicly announce in a special announcement to all medical professionals the directions of DSM

IV-TR⁴⁶ according to which “heterosexual, homosexual and bisexual orientation are normal aspects of the human sexual orientation” and the opinion expressed in ICD-10 revision⁴⁷ that “Sexual orientation, by itself is not to be regarded as a disorder.”

5. Amendments of the Criminal Code to ignore sexual orientation as a discriminatory basis

 On 5 December 2013, the Assembly adopted the governmental proposal for amendments of the Criminal Code, above else, prescribing amendments in several criminal acts regarding discriminatory grounds. The prescribed amendments in the Criminal Code contained the following discriminatory grounds: “sex, race, colour of skin, gender, belonging to a marginalized group, ethnicity, citizenship, social origin, religion or religious belief, other beliefs, education, political affiliation,

46 “Diagnostic and Statistic Guidebook for Mental Disorders” – revision text from 2000. (DSM IV- TR)

47 “International Classification of Diseases and Related Health Problems” of the World Health Organization.

personal or social status, mental or physical disability, age, family or marital status, property, health condition, or any other ground proscribed by law or ratified with an international agreement.”

None of the cases prescribes for inclusion of sexual orientation and gender identity as discriminatory grounds, not even the amendment of “Violation of the Equality of Citizens” (Article. 137 paragraph 1), nor “Endangering Safety” (paragraph 4 from Article 144), “Spreading Racial and Xenophobic Material by Way of Computer Systems” (Article 394), “Racial and Other Discrimination” (Article 417, paragraph 1). These sections were amended with the inclusion of 19 different grounds, however not sexual orientation and gender identity.

The amendments of the Criminal Code allowed for broadening the section “Causing National, Racial and Religious Hatred, Discord and Intolerance” (Article 319)⁴⁸ in

48 „(1) A person who by force, mistreatment, endangering the security, ridicule of the national, ethnic or religious symbols, by damaging other people’s objects, by desecration of monuments, graves, or in some other manner causes or excites national, racial or religious hate, discord or intolerance, shall be punished with imprisonment of one to five years.”

(2) “A person, who commits the crime from item 1 by misusing his position or authorization, or if because of these

“Causing hatred, discord or intolerance on national, racial, religious and other discriminatory ground.”⁴⁹

The Coalition welcomes the changes of sections of the Criminal Code, however protests that the ground “sexual orientation” has not been included in all articles where amendments regarding the discriminatory grounds were prescribed, contrary to the recommendation of the European Commission, UN bodies and the Council of Europe.

---

crimes, riots and violence were caused among people, or a property damage with a large extent was caused, shall be punished with imprisonment of one to ten years.”

49 (1) “A person who by force, mistreatment, endangering the security, ridicule of the national, ethnic or religious symbols, by burning, destroying or in any other way damaging the flag of the Republic of Macedonia, flags of other states, by damaging other people’s objects, by desecration of monuments, graves, or in some other discriminatory manner, directly or indirectly causes or excites national, racial or religious hate, discord or intolerance on the ground of sex, race, colour of skin, gender, affiliation of marginalized group, ethnicity, social origin, citizenship, religion or religious belief, other beliefs, education, political affiliation, personal or social status, mental or bodily disability, age, family or marital status, property status, health condition, or any other ground prescribed by law or ratified with an international agreement shall be punished with imprisonment of one to five years.”

6. Health Rights of Trans People

In cooperation with activists for trans’ rights, the Coalition issued a “Guidebook for Health Rights of Trans People,” promoted at the opening of the “Pride Week.”⁵⁰

The Ministry of Health has not elaborated and adopted standards and protocols for health protection of transsexuals and intersexuals, i.e. clearly assigning the health institutions where these people can provide a specific health care.

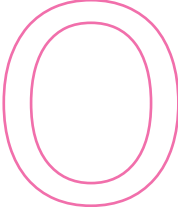
Macedonia has no surgeons specialized in gender confirmation surgeries, while the state will not recognize the expenses for intervention abroad. This operation is considered to be esthetical for trans people, thus the Fund for Health Insurance does not cover it, along with hormonal therapy, breast implants, uro or vaginal plastics surgery.⁵¹

50 The publication of the “Guidebook on the Health Rights of Trans People” was a product of the urgent need for promotion of the health rights and standards not only of the trans community, but also the medical community and the civil society.

51 “Trans people in Macedonia do not exist in Macedonia. The only definition for people from one sex, but with opposite gender identity, for the Health Insurance Fund of Macedonia is a hermaphrodite.” Trans people in Macedonia have no health rights,“ <http://aktiv.mk/index.php/mk/resursi/>

The Coalition demands that the Ministry of Health and the Ministry of Justice prepare legislative regulation for health and human rights of trans people, in accordance with the decisions of the European Court for Human Rights.

7. Promotion of principles for equal opportunities and non-discrimination in higher education

 On 29 November 2013, the Coalition in cooperation with the Youth Educational Forum (MOF) organized a public tribune titled "Students and the Academic Community against Discrimination – Anti-discriminatory Politics at St. Cyril and Methodius University in Skopje." A joint publication "Analysis of Documents and the Politics at St. Cyril and Methodius University in Skopje regarding the degree to which the principle of equal possibility and non-discrimination has been included."

The research presented within the analysis

[istrazuvacaki-storii/270-transseksualcite-vo-makedonijamaat-zdravstveni-prava?showall=&limitstart=](#)

confirms the presence of discrimination on the basis of sexual orientation at the university.⁵² The only document where sexual orientation as a discriminatory basis is quoted in the anti-discriminatory provisions is "Rulebook on the Conditions, Criteria and Rules for Enrolment of Students at the First and Second Cycle of University Studies."

One of the recommendations is to prepare specific documents for fight against discrimination, in cooperation with certain faculties and institutes, for instance, "Directions for Fighting Discrimination on the Ground of Disability," in cooperation with the Institute of Defectology, "Directions for Fighting Discrimination on the ground of sex, gender, sexual orientation and gender expression," in cooperation with the Institute for Gender Studies, "Directions for Fighting Discrimination of HIV Students and Students Vulnerable to HIV," in cooperation with the Faculty of Medicine etc.

The Coalition shall continue to promote principles of equal opportunities and non-

⁵² Thus, 36.9% of the respondents have heard of someone being discriminated on the basis of sexual orientation.

discrimination in higher education.

II. Health Rights of Drug Users, Sex Workers and People Living with HIV

1. Criminalization of individuals possessing even the smallest amount of drugs

Drug Users are victims of numerous violations of their human and health rights. They are under constant threat of being deprived of freedom by the police which treats them as criminals, rather than individuals in need of health care. MOI's practice demonstrates that the "Units for Fighting Crime" deprive of freedom larger and larger number of people for possessing even the smallest amount of "unidentified grass-like substance."

2. Indications for illegal apprehension of individuals for "possession of narcotics"

In MOI's reports on the "Activities of the Units for Fighting Crime" (the "Alphas"), the public was informed on the number of apprehended people and the "total number of people detained for possession of narcotics." The largest number of apprehended people is constantly found in the paragraph "Total number of people apprehended for possession of narcotics."

For instance, in the "Annual Report on the Activities of the Police Unit- the Alphas" the public is informed that from totally apprehended 3,582 individuals (on different grounds), 608 "have been apprehended for the possession of narcotics."⁵³ An increase is noticeable in the number of "Total apprehended people for possessions of narcotics," in comparison to the previous year, when this number was 460 (from total number of 3,434 individuals apprehended).⁵⁴ There-

⁵³ 524 were apprehended for possession of "unidentified grass-like substance," 58 за „HH powder substance," 8 for "unidentified pills," 4 for "unidentified substance," and 14 for "unidentified liquid." (Annual report on the activities of the police unit "alphas," <http://www.mvr.gov.mk/ShowAnnouncements.aspx?ItemID=13042&mid=1094&tabId=201&tabindex=0>)

⁵⁴ "Last year the Alphas detained 3,443 individuals on different grounds," <http://www.mvr.gov.mk/ShowAnnouncements.aspx?ItemID=11941&mid=1094&tabId=201&tabindex=0>

fore, for possession of “unidentified grass-like substance in 2012, 387 individuals were deprived of freedom, while in 2013 this number was 524.

Bearing in mind that “possession of narcotics” is not defined as a violation, nor a criminal act pursuant to any law, the Coalition sent a request for free access to MOI’s information, with the purpose to receive an answer regarding the following questions:

1. How many of these individuals were apprehended “on the ground of a written order issued by a competent court or a warrant pursuant to law” (Article 46, paragraph 1⁵⁵ from the Law on Police, refined text from MOI)?
2. How many of these individuals were apprehended without a written order on the ground of Article 46-b⁵⁶ from the Law on Police, refined text from MOI?
3. How many of the detained individuals were held for longer than 12 hours, on the ground of Article 46-b⁵⁷ from the

---

55 “A person can be apprehended on the basis of a written order issued by a competent court or a warrant pursuant to law”

56 “The police officer may apprehend without a court order a person who is caught in the course of conducting a misdemeanor, if the person has no abode or if by leaving abroad might avoid the responsibility for the misdemeanor or in case of circumstance that make valid the assessment that the perpetrator would continue doing the misdemeanor or repeat it.”

57 “If in the case of paragraph 1 of the Article the perpetrator is caught in the course of conducting a misdemeanor at the time when the courts are closed or there are circumstances that indicate to the danger of the perpetrator escaping or

Law on Police, refined text from MOI?
4. How many of the apprehended individuals were held on the ground of Article 50-a⁵⁸ from the Law on Police, refined text from MOI?

5. Against how many of the individuals apprehended for possession of narcotics a misdemeanour procedure has been initiated and pursuant to which legal provisions?
6. Against how many of the individuals apprehended for possession of narcotics a criminal procedure was initiated and pursuant to which legal provisions?

We received no information from MOI regarding the request for free access to information to the closing of the report.

The Coalition requests that MOI clarifies on the ground of which legal provisions they apprehend individuals for “possession of narcotics” and the procedures instigated against them.

The Coalition demands that MOI keeps clearly separate statistics on the individuals invited, detained and kept for misdemeanours and

---

shall continue with the misdemeanor or repeat it, the police officer can detain him/her. The detention shall continue until the perpetrator is taken to the competent court, but not longer than 12 hours.”

58 “The police officer may detain a person who is under the influence of alcohol or other psychoactive substances under the terms and manner determined by a separate Law when the detention may last maximum 8 hours.”

criminal acts related to drugs.

3. Health protection of patients treated from drug dependency

The Republic of Macedonia has yet to fulfil the minimum standards for treatment of dependency, i.e. providing methadone and buprenorphine for individuals in need of dependency treatment. The greatest deficiency in treatment programs is in Skopje, where over 50% of the drug users are concentrated. According to the Institute for Public Health 3,600 people inject drugs, while “over 3,000 people are not being treated and have no possibility for treatment in Skopje.”⁵⁹ In other words, a large number of drug dependent individuals cannot enjoy one of the fundamental human rights – the right to treatment.

Instead of providing new drug dependency treatment programs, which could help the application of the right to treatment in all municipalities, not one new program was opened in 2013, while part of the existing programs were faced with requests for “relocation.”

⁵⁹ Natasha Boshkova, “Availability of Treatments for Drug Addiction,” *Drugs – Politics and Practices*, no.1, 2013, p. 13.

3.1. Enigmas and dilemmas regarding the introduced “relocation” of the Centre for Drug Addiction Prevention and Treatment in Kisela Voda; Municipality Kisela Voda takes no responsibility and competence

The mayor of Municipality Kisela Voda, when still a candidate at the local elections, in her election program promised before the elections “a relocation of the Centre for Drug Addiction Prevention and Treatment in the vicinity of the industrial zone.” The Coalition sent a request for information to the Municipality Kisela Voda (01.11.2013) regarding these questions:

1. What part of the industrial zone is planned for the relocation?
2. Is the announced project “for hospitalizing and rehabilitation of individuals dependent from narcotics on the territory of Municipality Kisela Voda” (in cooperation with the Government of the Republic of Macedonia) planned to be realized and when if so?
3. In which phase is the realization of the announced project for opening a polyclinic on the place where the Centre for Drug

Addition Prevention and Treatment is at the moment, and will drug addicts be treated in this polyclinic?

From the Municipality of Kisela Voda we received an answer that “the Municipality Kisela Voda, in cooperation with the Ministry of Health, is still in the process of considering locations suitable for re-assigning it into a daily centre for treatment of users, while abiding by the legal and social normatives which prescribe that the centre is in a remote location from the urban environment, in particular public objects such as schools and kinder gardens.”⁶⁰ In addition, the Municipality Kisela Voda denied of having any obligation and competence in making the decision for relocation.⁶¹

Regarding the first reply, the Coalition sent a request to the municipality for “the legal and social normative which prescribe that the centre is in a remote location from the urban environment, in particular public objects such as schools and kinder gardens.”⁶²

---

60 “In the choice of the location we will consider the opinion of the citizens who use these services and will practically be using the Daily Centre, however, we must stress that the choice of the location will be publically discussed by the citizens of the municipality, i.e. the citizens who can directly contribute with their suggestions in order to determine the most suitable location for this purpose.”

61 “The Municipality of Kisela Voda, i.e. the Council has no obligation and competence in making the decision regarding the relocation of the Centre for Addictions, rather the Ministry of Health has this competence. For all detailed information, you should address the Ministry of Health.”

62 Furthermore, we requested information regarding the manner in which they plan to include the opinion of the

Regarding the information that the Municipality Kisela Voda has no obligations and competence to make the decision for relocating the Centre for addictions, rather the Ministry of Health, we asked additional information regarding the ground of the legal competences pursuant to which the Council of Municipality of Kisela Voda made the “Decision for relocation of the Centre for Drug Addiction Prevention and Treatment and re-assignment of the existing object of the Municipality Polyclinic” at the 11th Plenary Session held on 16 November 2009.⁶³

The Coalition appeals to all political actors to stop using patients on treatment and dependency treatment programs for collecting political points, particularly before and during elections. The inconsiderate political promises often create fear and uncertainty in patients for the future of treatment programs, while the pre-electoral announcements for “relocation” contribute

---

citizens who use these services and will practically be using the Daily Centre,” and whether public discussions were practiced with the citizens of the Municipality regarding the locations of the medical centres as well?

63 As the information says “Verified Documents Council 2009-2013” (<http://www.kiselavoda.gov.mk/index.php/2012-12-25-11-11-01/2012-11-09-12-03-34/2009-2013>). The Coalition requested information on the other acts and procedures undertaken by the Municipality of Kisela Voda for the realization of the “Conclusion for relocation of the Centre for Drug Addiction and the re-assignment of the existing object of the Polyclinic in the Municipality” from 2009 onwards.

to the stigma and social exclusion of drug dependents.

The Coalition will continue to research the case of the announced “relocation” of the Centre for Drug Addiction Prevention and Treatment.

3.2. The Ministry of Health is not opening new Centres for Drug Addiction Prevention and Treatment

The Coalition sent a request for free access to information to the Ministry of Health, reminding the Minister of Health of the pre-electoral promise of the mayor-candidate of Kisela Voda for “relocation of the Centre for Drug Addicts in the vicinity of the industrial zone.”

On 5 December 2013, the Ministry of Health sent an answer that “the relocation of the Centre for Drug Addiction Prevention and Treatment in Kisela Voda is not final due to the lack of suitable conditions for the relocation of the Centre, despite the considered possible locations, therefore, the Project for opening a polyclinic in the premises of the Centre has not been realized.”

The Coalition also requested information re-

garding the names of towns (or municipalities) where Services for Drug Addiction Prevention and Treatment have been opened or are planned to be open in 2013, as well as for the finances realized within the program for that purpose.⁶⁴ The Ministry of Health replied that “New Centres for Drug Addiction Prevention and Treatment have not been opened in 2013.”

The Coalition appeals to the Ministry of Health to dedicate itself to opening new centres for drug addiction prevention and treatment, instead of “relocating” the existing ones.

The Coalition recommends that the local authorities support the process of opening new programs for dependency treatment in their municipalities by providing the suitable space and campaigns for raising the awareness among the local population.

---

64 The “Program for Health Protection of Individuals with Addiction Diseases for 2013” (Official Gazette of RM, no. 4-9906/1-12, 3 January 2013, Skopje) – states: “Should new Services for drug abuse prevention and treatment in the Republic of Macedonia be opened (Veles, Prilep or other towns) within the public and private health, they will be financed from the Program for Health Protection for Individuals with Addiction Diseases for 2013.”

3.3. An announcement from the Minister and a request from a party for “relocation” of the Centre for Drug Addiction Prevention and Treatment in Kumanovo

In the midst of the local elections campaign, the Minister Nikola Todorov, accompanied by the mayor-candidate of Kumanovo, visited the Centre for Drug Addiction Prevention and Treatment in the neighbourhood “Goce Delcev”, announcing its relocation.⁶⁵ Bearing in mind the pre-electoral announcement for relocation of the Centre for Drug Addiction Prevention and Treatment in Kumanovo, the Coalition requested information from the Minister regarding when and where the relocation of the Centre is foreseen. In the response, the Ministry of Health (5.12.2013) states that “a certain location is being considered for the relocation of the Dependency Centre in Kumanovo, however they still have to examine

---

65 “Todorov explained that more locations are being considered and added that there is a possibility that the Centre be located within the General Hospital. – The Centre is located in the vicinity of a kindergarden and a school, and a residential area. We will make an effort to find another location, but at the same time the Centre for Addictions must continue with its activities, and we must work on promoting the conditions because 100 patients receive therapy in the Centre, said Todorov.” (Gjorgjievski and Todorov visited neighbourhoods Goce Delcev and Pero Cico, Curir, Monday, 18 March 2013 17:59, <http://kurir.mk/makedonija/partii/108215-Gorgjievski-i-Todorov-gi-posetija-naselbite-Goce-Delcev-i-Pero-Cico>).

whether it offers the suitable requirements for the appropriate use.”

In the meantime, on 27 September 2013, the Municipal organization and the youth forces of SDSM from Kumanovo initiated a petition for the relocation of the Centre for Methadone Therapy in the neighbourhood “Goce Delcev,” for the reason that it was located in the vicinity of a school and a kindergarden. The announcement for the petition was followed by a discriminatory speech which stigmatized against patients on treatment in the Centre.⁶⁶

The Coalition appeals to the Ministry of Health and the Mayor of Municipality Kumanovo to undertake all measures necessary for the protection of discrimination and social exclusion of the patients on treatment in the Centre for Drug Addiction Prevention and Treatment in Kumanovo.

---

66 “Being a young man and a citizen living in this part of the town I am afraid. Every day I encounter a terrible sight, needles and syringes, a potential source of infectious diseases. The parents are outraged and afraid to let the children go to school, while the people from the surrounding block of flats complain to be victims of thugs and thieves.” (the president of the youth forces of SDSM from Kumanovo, Mladen Davidovic, in Kumanovo: SDSM demands relocation of the Centre for methadone therapy,” <http://a1on.mk/wordpress/archives/211842>)

4. (Un)Availability of medicaments in cases of drug overdose

On the occasion of 31 August, the International Overdose Awareness Day, HOPS issued information that the service for emergency medical help and home visits within the Health Home Skopje and the Clinic for Toxicology from 2009 to 2012, only in Skopje, had 865 interventions in cases of narcotic overdose.⁶⁷ In addition, HOPS indicated that “There is no broader availability of medicaments, such as “naloxone” used in cases of narcotic overdose in the country.”⁶⁸

On a different occasion, HOPS indicated to cases when “people died on the street in some towns because the medical team did not carry naloxone” and recommended that every health institution carries this medication, “while, if it is not used, it would be better to discard it than to lose the life of a young person.”⁶⁹ According to HOPS’s re-

67 We don’t have data on the entire country because there is no modern and efficient system for keeping records of cases of narcotic overdose. According to the latest HOPS’s research, 198 (88.8%) out of 223 respondent stated to have witnessed at least once a narcotic overdose of another person. The larger number of them (n=158, 70.9%) were witnesses to narcotic overdose.

68 “It is not registered and it is procured through a procedure for intervention import. It is available only in a small number of health institutions.” (“International Awareness Day: every 40 hours a drug addict from Skopje is overdosed,” Dnevnik, 30.08.2013, <http://dnevnik.mk/?ItemID=3522C859E3D2EB4D8D8682E09BE94E77>)

69 Hristijan Jankulovski, HOPS’s executive director,

search, professionals and individuals using narcotics testify of death cases caused by a delayed intervention. The Clinic for Toxicology also publicly confirmed that there were cases when the emergency medical help brought a patient to them who had not been given “naloxone.”⁷⁰

An additional problem is that despite the large number of overdose cases, drug users do not have trust in the health institutions and rarely decide to ask for professional medical help.⁷¹ Furthermore, HOPS’s field research showed that “many health institutions competent for the urgent medical help and treatment of individuals with narcotic overdose do not carry naloxone, or know how to administer it, and some of them have no knowledge of this medicine at all.”

The Coalition supports HOPS in their efforts to introduce clear procedures and protocols

“they don’t carry medicine for cases of overdose in the clinics,” NOVA, 23-11-2013, <http://novatv.mk/index.php?navig=12&writer=4&vest=9640>

70 “The common explanation is that they were in a hurry and did not administer antidote therapy or they could not find a vein to administer the medicine in the patient’s muscles, for NOVA stated Andon Chibishiev, the director of the University Clinic for Toxicology.” (NOVA, 23-11-2013, <http://novatv.mk/index.php?navig=12&writer=4&vest=9640>)

71 The key reasons for avoiding professional medical help in the cases of narcotic overdose according to HOPS’s researchers are fear of being incriminated and stigmatized, the fear of being reported to the police and related to illegal actions, and the doubt that health workers avoid administering medical help to individuals using narcotics, particularly in the case of narcotic overdose.

for joint coordination in the reception, redirecting, offering medical care and keeping records of individuals overdosed with narcotics on the territory of Macedonia.

Furthermore, the Coalition appeals to the Ministry of Health to register "naloxone" as a medicine and to introduce it on the positive list of medicaments subsidized by the Fond for Health Insurance of the Republic of Macedonia.

The Coalition appeals to the Ministry of Health to carry out the appropriate training for the use of naloxone in all competent health institutions.

5. Unavailability of buprenorphine treatment

The state covers the expenses from the buprenorphine program only at the University Clinic of Toxicology, which prescribed for finances for providing buprenorphine for 210 individuals with dependency illnesses for 2013.⁷²

⁷² "In practice, individuals on buprenorphin treatment cover the hospital treatment themselves, approximately five to seven days, as well as the therapy prescribed by the Clinic for Toxicology in the following one to two months after receiving the treatment. The free buprenorphin is given only to individuals who were abstaining successfully in the period

Patients complain of unavailability of buprenorphine therapy, available only at one clinic in the entire country. Buprenorphine is still not on the list of basic medicaments in Macedonia, contrary to the WHO standards for essential medicines.⁷³

The Coalition appeals to the Ministry of Health to fulfil the minimum standards for addiction treatment, which calls for provision of buprenorphine for all individuals in the need of treating an addiction.

The Coalition requests that the Ministry of Health publishes the Buprenorphine Treatment Protocol.⁷⁴

No drug treatment for children

In 2013, on several occasions HOPS also alarmed to the increase in the number of

---

after receiving the treatment which is proved with control urine tests every week." (Vanja Dimitrievski, Natasha Boshkova, "Improving the quality of the programs for drug dependency treatment on Skopje: assessment of the quality of programs for drug dependency treatment based on monitoring of in the community of individuals being treated from drug dependency," HOPS – Healthy Options Project Skopje, the Coalition for Sexual and Health Rights of Marginalized Communities, Skopje, 2012)

⁷³ "Many patients stop the buprenorphin therapy immediately after the first week of being released from hospital for lack of financial means." "Buprenorphine treatment in Macedonia," *Drugs – Politics and Practices*, no. 1, 2013, p. 15.

⁷⁴ Simonovska N, Chibishev A, Babulovska A, Pereska Z, Jurukov I, Glasnovic M, „Program of the university clinic of toxicology, Skopje, Republic of Macedonia in treatment of drug addiction (buprenorphin treatment protocol)", University Clinic of Toxicology, Skopje, Republic of Macedonia, *Materia Socio-medica* [2011, 23(4):232-234]

minors-drug users,⁷⁵ advocating for adoption and implementation of programs for treatment and rehabilitation of children under the age of 16.

HOPS is in the phase of issuing a "Guidebook for reception and direction children who use drugs," which will help define the steps to be undertaken by every institution in order to provide a safe and timely treatment and rehabilitation of children using drugs.

In 2013, HOPS organized a study visit to Vienna, in a Centre for Treatment and Rehabilitation of Children and Adolescents using drugs, with representatives from the Clinic for Children's Diseases, Clinic of Toxicology, Ministry of Labour and Social Politics etc.

The Coalition requests that the Ministry of Health prepares and issues a protocol for treatment and rehabilitation of children using drugs.

The Coalition requests active participation of the other competent ministries in order to provide full support for the children using drugs, not merely to provide the medical treatment, rather rehabilitation and re-

---

⁷⁵ "The fact that nine and ten-year old children, with cases of 8 year old children, use drugs in Macedonia is alarming. The number of minors to the age of 14 only in Skopje is 40, and their treatment is very difficult" ("Macedonia: Junkies younger than 10!?" 26.06.2013, <http://www.dw.de>

socialization, as well as trained staff with the necessary knowledge and abilities for treatment of children.

6. No protection from discrimination in cases of mandatory testing of patients who are being treated from addictions (HIV tests and other infective diseases by the University Dental Clinical Centre)

According to the Commission for Protection against Discrimination, there is no discrimination when the medical personnel at the Dental Clinic demands that individuals diagnosed as drug addicts do a test for Hepatitis C and B and HIV at the Clinic for Infective Diseases, before doing any dental examinations. In other words, there is no discrimination when individuals with a positive result are isolated in a separate office where other patients are not being treated, while the dentist and the other medical personnel use special protection during the medical intervention (two pairs of gloves, special costumes with masks and cover the chair and all machines with a special see-through foil).

In August 2013, the Commission for Protection against Discrimination issued a decision, claiming that "Discrimination cannot be established on the ground of health condition regarding provision of dental services among patients who have been diagnosed with Hepatitis B, C and HIV virus and other patients with infective diseases by the PHI University Dental Clinic Centre St. Pantelejmon – Skopje."

Furthermore, the Commission for Protection against Discrimination determined, "direct discrimination on the ground of health condition regarding different financial procedures and criteria in the use of dental services among patients who have been diagnosed with Hepatitis B, C and HIV virus and other patients with a negative result for infective diseases by the PHI University Dental Clinic Centre St. Pantelejmon – Skopje." Namely, the Commission determined that charging for the special protection used by the medical personnel during the intervention is considered a discriminatory action, placing these individuals in an unequal position.⁷⁶

The Anti-Discrimination Network pointed

---

⁷⁶ The Commission for Protection against Discrimination issued a suggestion to the PHI University Dental Clinic St. Pantelejmon – Skopje "to provide a broader implementation of the prohibition for discrimination in the realization of the access for patients, pursuant to the current anti-discriminatory regulations in the Republic of Macedonia and to create an equal and proper treatment for enjoying the rights to health dental services, whereupon no different financial procedures and criteria among patients using the services shall be used."

that the Commission should reconsider its practice for it does not recognize discrimination towards individuals treated from narcotic addiction.⁷⁷

The Coalition expresses concern that by avoiding undertaking measures for protection against discrimination for drug users, the Commission for Protection against Discrimination becomes an accomplice in the violation of their health rights. The mandatory request for additional examination of Hepatitis C and B and HIV only for drug users not only makes more difficult their access to health services (a form of discrimination in itself), rather it directly opposes the recommendations of the World Health Organization. Namely, according to WHO, "Mandatory or compulsory (coerced) testing is never appropriate, regardless of where that coercion comes from: health-care providers, partners, family members, employers, or others."

The WHO explicitly pointed that mandatory testing of HIV risk groups should not exist: "There should be no compulsory or mandatory testing of members of key populations at higher risk of HIV infection and other vulnerable populations, including pregnant

---

⁷⁷ "In the opinion issued regarding the petition from HOPS – Healthy Options Program, the Commission does not consider as discriminatory or alarming the humiliating treatment of these individuals while receiving health services at the PHI University Dental Clinic" (<http://coalition.org.mk/2013/11/plusinfo-godina-i-tri-meseci-cekaat-postapkiteprotiv-ministerot-ristovski-i-latas-vo-komisijata-za-zastita-od-diskriminacija/>)

women, people who inject drugs and their sexual partners, men who have sex with men, sex workers, prisoners, migrants, refugees and internally displaced persons, and transgender people.”⁷⁸

The Coalition reminds that “WHO and UNAIDS do not support mandatory or compulsory testing of individuals on public health grounds.”⁷⁹

7. Discrimination of patients treated from addictions when choosing a family doctor

HOPS – Healthy Options Program Skopje submitted a petition to the Commission for Protection against Discrimination of the Republic of Macedonia against the Health Institution in Shuto Orizari – Skopje.

⁷⁸ “Statement on HIV testing and counseling: WHO, UNAIDS re-affirm opposition to mandatory HIV testing”, http://www.who.int/hiv/events/2012/world_aids_day/hiv_testing_counselling/en/index.html

⁷⁹ “The only mandatory testing that WHO and UNAIDS support are: screening for HIV and other blood-borne infections of all blood destined for transfusion or for manufacture of blood products; screening of donors prior to all procedures involving transfer of bodily fluids or body parts, such as artificial insemination, corneal grafts, and organ transplant.” (Statement on HIV testing and counseling: WHO, UNAIDS re-affirm opposition to mandatory HIV testing, http://www.who.int/hiv/events/2012/world_aids_day/hiv_testing_counselling/en/index.html)

At the first meeting with a patient and the social worker who accompanied him, the doctor accepted to be the family doctor. However, after finding out that the patient is addicted to narcotics and he is in urgent need of referral to treatment for addiction to narcotics, the doctor refused to be his family doctor, with the explanation that she refuses to be a family doctor to a person addicted to drugs.

By refusing the choice (which occurred after the patient provided accurate information on his health condition), the doctor violated the dignity of the patient and the social worker with the following statements: “I refuse to deal with junkies, you will constantly demand for me to prescribe medicaments;” “I don’t want the police here;” “I know the organizations working with addicts, they pretend to help them, when in fact they sell them drugs.”

Bearing in mind that the legally prescribed 90-days period for making a decision has passed, as in other cases,⁸⁰ the Coalition appeals to the Commission for Protection against Discrimination to deliver an opinion

⁸⁰ The anti-discrimination network reminded that the deadlines for establishing discrimination are long over due in the cases for which the network took legal action against four health institutions. Four people were unable to enjoy their health rights, whereupon they suffered violation of their personal integrity on account of ethnicity, narcotic addiction and health condition – carriers of the HIV virus.

as soon as possible regarding the petition for direct discrimination on the ground of belonging to a marginalized group and disturbance and humiliating behaviour. The Coalition demands from the Commission for Protection against Discrimination to apply the international standards regarding each case individually while making a decision.

8. Lawsuits submitted by sex workers – victims of the action “Street Prostitution”

8.1. A lawsuit against MOI and Primary Court Skopje 1 Skopje

For five years now the sex workers who sued the Republic of Macedonia (MOI and Primary Court Skopje 1 Skopje) cannot receive an effective court decision. After appealing the first-instance decision from 25.07.2011 (which determined violation of their rights and compensation for non-material damages), the Court of Appeals issued a decision on 24.10.2013. In its decision, the

Court of Appeals revoked the first-instance decision and returned the subject to the first-instance court for a re-trial.

The Coalition plans to issue a detailed analysis of the court case once the procedure in front of the domestic courts is finished.

8.2. The lawsuit against the media rejected by the Court of Appeals as well

On 6 November 2013, the Court of Appeals Skopje rejected as unfounded the lawsuit of the sex workers who sued few media claiming non-material damages for suffered emotional distress due to violation of their right to privacy and personal and family life, during the media coverage of the action “Street Prostitution.” (21.11.2008)

Although the Directorate for Personal Data Protection made a decision in 2009 determining violation of the protection of the plaintiff’s personal data, the Court determined that “the aforementioned decision quoted by

the plaintiffs cannot be a ground for claiming the right to non-material damages.”⁸¹ In the process of establishing the factual situation, the first-instance court refused to allow the video evidence to be shown (despite initially deciding for this), but solely relied on the expertise results, a method that was disputed by the plaintiffs’ representatives. The Court of Appeals considers that the plaintiffs “could have suggested another expertise in order to determine the disputed fact” (but they did not do so), although the plaintiffs disputed the expertise as such, i.e. as a method for determining the facts of the specific case.

Not satisfied with the ruling, the plaintiffs submitted a request for revision to the Supreme Court.

The Coalition shall issue a detailed analysis of the court case once the procedure in front of the domestic courts is finished

81 Because “the decision does not refer to the fact that the plaintiffs’ identity was revealed, rather to the personal information, even more so that there is no proof that decision 09-272/37 from 8.06.2009 is effective.”

9. Marking the International Day to End Violence against Sex Workers

The International Day to End Violence against Sex Workers was marked in Skopje with the traditional protest “March of the Red Umbrellas.”⁸² The protest march attracted big media publicity and was the main story in the media.

Most of the media supported the arguments of the organizers, while part of them expressed open support for the requests of sex workers or emphasized the citizens’ support.⁸³ Part of the journalists provided statements from sex workers, which were presented without negative stereotypization.⁸⁴

82 Apart from Skopje, actions on the occasion of the International day were held in Tetovo, Ohrid and Strumica.

83 For instance, the article “Red Umbrella Protest in Skopje: Sex workers demand that the violence against them stops” has a subtitle “Support from the citizens” which points to the following statement: “This is the first time that I have ever seen someone to state in public that of being a prostitute. Honestly, I understand them. I am for legalization of prostitution, says the retired Milka Stojanovic from Skopje.” (Dnevnik, 18.12.2013, <http://www.dnevnik.mk/default.asp?ltemID=8A3F346A13CD6542BE18C81507067132>)

84 For instance, the article “March for Raising the Public Awareness of the Existence of Sex Workers:” “I like my job. I earn sufficiently. I used to have other jobs, but because of the

Larger part of the media helped hear the voice of the representative of STAR-STAR Skopje,⁸⁵ as well as the messages sent by the Coalition.⁸⁶

The Coalition is grateful to all the media that helped “hear the voiceless voice” and to increase the awareness of the problem with violence against sex workers.

---

way I was treated by the employers I decided to do this instead. My friends respect me, but there is a need for increasing the awareness for our job, said one of the women-participants in the March.” (Nova Makedonia, 17.12.2013). Further more, in the text, “March of the sellers of sex services: I sell sex because it is a job I enjoy.” “Every day I suffer different types of violence – psychological, physical, sexual and financial, however on account of the criminalization I cannot report the cases of violence, and I am on the other side of the law. The blows I receive do not pain the state, they hurt me.” (Dnevnik, 17.12.2013, <http://www.dnevnik.mk/default.asp?ItemID=FD BBDEE2D3F64A4A874690F7D4822E5E>)

85 “Macedonia has repressive measures targeted at sex workers, measures which additionally throw sex workers on the margins of society, exposing them to torture, discrimination and stigma not only from bad clients and pimps, rather from state institutions, centers for social politics and health institutions,” said Borce Bozinov from the civil Initiative for Promotion of Rights of Sex Workers STAR-STAR Skopje, the organizer of the event.” ((VIDEO) March of the red umbrellas: sex workers said stop to violence, <http://a1on.mk/wordpress/archives/254036>)

86 Irena Cvetkovic from the Coalition “Sexual and Health Rights of Marginalized Communities” said that by addressing the public and the relevant institutions they hope that all possible measures will be undertaken for the protection and safety of sex workers and that the institutions will change their attitude and respect their human rights and dignity. ((VIDEO) March of the red umbrellas: sex workers said stop to violence,” <http://a1on.mk/wordpress/archives/254036>)

10. It is important to make a difference between sex work and human trafficking

The organizers of the “Red Umbrella March” also pointed to the violence against sex workers and the “hysteria related to human trafficking.”⁸⁷ In this

context, it is important to mention the support from the citizens’ association Open Gate-Macedonia, a signatory to the statement issued on 17 December on “LSI NGO Platform - United against human trafficking in Europe.” According to this statement criminalisation does not solve any of the problems that our clients face, nor does it prevent or stop human trafficking.

According to the signatories of the statement, “to end violence against sex workers is hard to put into practise if sex work itself

---

87 “In the past few years, the worst and most common violence against sex workers derive from the hysteria related to human trafficking, propaganda causing moral panic, feared by the sex workers themselves, stated Borce Bozinov from the civil Initiative for Promotion of the Rights of Sex Workers STAR.” (March of sex workers in the centre of Skopje, <http://www.radiomof.mk/marsh-na-seksualnite-rabotnitsi-vo-tsentarot-na-skopje/>)

is considered as violence against women.” Furthermore, as a consequence of equalizing sex work with violence against women, “sex workers are not recognised as rights holders and are deprived of the tools to protect themselves from violence and seek redress.”

The signatories of the statements point to the harmful consequences of their health and human rights with the criminalization of sex work.⁸⁸ Among other, they reminded of the Declaration of UN Women that not making a difference between consensual sex work and human trafficking “leads to inappropriate responses that fail to assist sex workers and trafficked women in realising their rights.”⁸⁹

---

88 “Criminalization deprives them of their income without offering an alternative and it stigmatizes and marginalizes both domestic and migrant sex workers. It drives the sex industry even more underground, which results in less access to health, social and legal assistance for sex workers, and significantly lower chances to identify individuals who have been trafficked.”

89 As UN Women declared in their ‘Note on sex work, sexual exploitation and trafficking (9 October 2013): ‘...failing to distinguish between these groups infringes on sex workers’ right to health and self-determination and can impede efforts to prevent and prosecute trafficking.’ (UN Women, Note on sex work, sexual exploitation and trafficking”, 9 October) 2013. <http://www.nswp.org/sites/nswp.org/files/UN%20Women's%20note%20on%20sex%20work%20sexual%20exploitation%20and%20trafficking.pdf>

The Coalition appeals to all women’s non-governmental organizations to act pursuant to the direction that “Sex workers are right holders like all other women and men and should be recognized as such.”⁹⁰

The Coalition supports the decriminalization of sex work in order to ensure the access of sex workers to all services, including HIV care and treatment.”⁹¹

The Coalition appeals to the Government to prepare changes in legislation in order to depenalize prostitution.

The Coalition appeals to the Government to undertake measures in the direction of “the regulation of sex work in order to protect sex workers from abuse and violence.”⁹²

---

90 As UN Women declared in their ‘Note on sex work, sexual exploitation and trafficking (9 October 2013)

91 As well as UNAIDS and UN Women, ‘Note on sex work, sexual exploitation and trafficking (9 October 2013)

92 “UN Women, Note on sex work, sexual exploitation and trafficking”, 9 October 2013.

11. Insufficiency of medicine for patients treated from HIV

In 2013, the group “Stronger Together”⁹³ once more warned against the serious problem regarding the insufficiency of certain medicaments for patients on anti-retroviral therapy.⁹⁴ Furthermore, it warned that most of the necessary medicaments are not registered in the Republic of Macedonia and they are provided by internal imports, not a long-term solution.

The group “Stronger Together” greeted the first “partly successful public procurement of anti-retroviral medicaments implemented on a local level, with the participation of local pharmacies, without the help of UNICEF’s mechanisms, procured at satisfying prices.”⁹⁵ Furthermore, “Stronger Together” welcomed

93 Now, “Working Group for Support of People Living With HIV – STRONGER TOGETHER Skopje”

94 The representative of “Stronger Together” stressed to the Assembly Commission that in the first half of 2013 there was insufficiency of certain medicine on two occasions “in a period of 2 months from December last year to February 2013 and for a month in June this year.”

95 The partial success is due to the fact that “the public procurement failed to provide all medicine, since 6 products were not offered on the tender at all, and there weren’t finances for their procurement.”

with great pleasure the prescribed increase in the budget for the HIV Program for 2014 for procurement of medicaments.

The Coalition welcomes the significant increase in the budget and the other finances for the realization of the Program for Protection of the population from HIV/AIDS in the Republic of Macedonia for 2014.⁹⁶

12. “How to achieve better care and treatment for people living with HIV in the Republic of Macedonia”

On 14 November 2013, the Assembly of the Republic of Macedonia held another public discussion on the topic: “How to achieve better care and treatment for people living with HIV in

96 Namely, for the realization of the 2014 Program 128,485,000 MKD are planned (20,000,000 from the general budget, 2,000,000 from the budget of self-financing activities and 106,485,000 from the Global Fund for HIV/AIDS, tuberculosis and malaria), not foreseen in 2013. There is a significant increase in the budget from 8,000,000 MKD (2013) to 20,000,000 MKD (2014), out of which 16,000,000 are foreseen for procurement of anti-retroviral therapy, contrary to 2013, when 5,000,000 MKD were foreseen for this.

the Republic of Macedonia.”⁹⁷ In some of the conclusions, the competent institutions recommended paying “more attention to good planning for the needs and to improve the system for monitoring the medicaments reserves with the purpose to prevent insufficiency and possible interruption of the continuous therapy.” Furthermore, it was proposed that “The Government, the Ministry of Health and the Fond for Health Insurance look into the possibility of resolving the issue of HIV-infection treatment by placing the medicaments on the positive list.”

The Coalition supports the demand of “Stronger Together” for including the anti-retroviral therapy on the Fund’s List of Medicine, by introducing an HIV allotted budget.

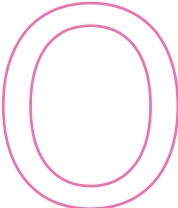
The Coalition demands that the Ministry of Health publishes the new protocol on HIV treatment as soon as possible and defines the specific mechanisms for inclusion of

---

97 By the Health Commission, the Commission for Equal Opportunities of Women and Men of the Assembly of the Republic of Macedonia and the Inter-party parliamentary group for HIV in cooperation with the Association for Health Education and Research HERA, the working group of people living with HIV “Stronger Together” and the National Institute of Democracy.

citizen’s associations in the consultations regarding the HIV prevention programs.

13. “Let’s change prejudices” towards people living with HIV

 On the occasion of 1 December, the International Day for Fighting AIDS, “Stronger Together – a support group for people living with HIV in Macedonia,” in cooperation with people from the public life organized a debate accompanied by a projection entitled “Positive Conversations”. Previously, the national HIV campaign for fight against HIV “Let’s Remove Prejudices,” was launched.⁹⁸ A charity concert was organized for the third time and the money gathered from this was used as additional finances for the needs of people living with HIV in Macedonia in unfavorable social conditions.

At the public appearances, the Stronger To-

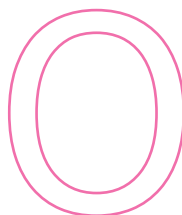
98 The campaign aimed to deliver the message that today, due to therapy, people living with HIV can plan a family and their offspring without a significant risk from HIV, they can live long, healthy and quality life and not be a threat to their environment.

gether coordinator pointed that people living with HIV in Macedonia very rarely decide to reveal their HIV status to someone because of the fear of stigma and social exclusion. People living with HIV face numerous prejudices: sympathy from health workers, being avoided by colleagues, being offended in public institutions, exclusion from the family, etc. The coordinator also pointed that “measures for protection” are often undertaken in cases when people declare their HIV status: “airing rooms, disinfecting objects touched by the patient etc.”⁹⁹

On 12 February 2013, the Coalition and the American Corner in Skopje together with Stronger Together – Support group for people living with HIV and HOPS – Healthy Options Program Skopje organized a public discussion “HIV: states and politics” during which a short documentary was presented and the HIV national campaign for 2013 entitled “Let’s remove prejudices” was promoted.

99 “Discrimination: They disinfect objects that were in contact with HIV people,” *Telegraf*, 01.12.2013, <http://www.telegraf.mk/aktuelno/71750-diskriminacija-gi-dezinficiraaat-predmetite-sto-gi-doprele-lica-so-hiv>.

14. Limitation of the right to termination of pregnancy

On 10 June 2013, the Assembly of the Republic of Macedonia adopted the Law on Termination of Pregnancy, adopted in a brief procedure, in the period of two weeks, thus preventing any consultation and public debate with medical experts, women’s organizations and the civil society.

This was made known to the public for the first time on 29 May 2013, when in a brief procedure the Assembly went through the government’s proposal for the Law on Termination of Pregnancy, defended by the Minister of Health as a law with “identical provisions” as the previous one,¹⁰⁰ with “only few ideological changes.”¹⁰¹

On 2 June 2013, H.E.R.A. issued a detailed

100 “A law with almost similar provisions existed in our legal system in 1976, explained Todorov.” (“The Minister of Health to decide regarding the women’s right to abortion!”, *Telma*, 29.05.2013, <http://www.telma.com.mk/index.php?task=content&cat=1&rub=15&item=27467>)

101 “Todorov: Abortion is not prohibited, rather some ideological provisions have been changed,” *Sitel*, 29 May 2013, <http://sitel.com.mk/mk/todorov-abortusot-ne-se-zabranuva-samo-se-menuvaat-nekoi-ideoloshki-odredbi>.

review of the degree to which the new law limits women's right with its more restrictive sections.¹⁰² After a large number of domestic and foreign organizations demanded that the law be withdrawn, the Minister of Health tried to disqualify them in front of the Assembly Health Commission by calling them LGBT organizations with no legitimacy in the discussion of this question.¹⁰³ H.E.R.A. issued a public reaction to the Minister Todorov's speech at the Assembly Health Commission regarding the Law on Termination of Pregnancy.¹⁰⁴ The Minister continued to manipulate the public by expressing his personal prejudices.¹⁰⁵

102 "[infographic] Why does the new law on abortion limit women's rights?", <http://www.radiomof.mk/infografik-zoshto-noviot-zakon-za-abortus-gi-ogranichuva-pravata-nazhenata/>

103 "An organization protecting the rights of the LGBT community cannot decide for the issue of abortion." (Todorov: I won't accept opinions regarding the abortion from the LGBT community, <http://zdravstvo24.mk/2013/06/06/todorov-neprifakam-stavovi-za-abortus-na-lgbt-zaednicata/>)

104 "In a moment of weakness, the Minister passes the ball from the field of women's rights to freedom and choice to have an abortion to the LGBT issues, convinced to have already won, however, he does not seem to understand that he merely continues the already established homophobic speech of the ruling party." ("HERA: Todorov is powerless in the fight for the law on abortion," 07.06.2013, <http://www.plusinfo.mk/vest/94887/HERA-Todorov-e-nemokjen-vo-bitkata-za-zakonot-za-abortus>)

105 "I won't fight for homosexual marriages, for sex change, these issues are contrary to my beliefs and I see nothing

Despite the requests for withdrawing the Law, followed by protests, the Law was voted on 10 June 2013 by 62 MP's.¹⁰⁶ Just before the law was voted, H.E.R.A. sent a letter to the President of the Republic of Macedonia requesting him not to ratify the law due to the limitations it imposes on women's right when making a decision to terminate pregnancy.¹⁰⁷ Twenty MP's of the Parliament of the Council of Europe signed a declaration, indicating that "The new law on abortion of the Republic of Macedonia violates international standards."¹⁰⁸ In addition, 109 citizen's associations from across the world sent a request to the President and the Prime Minister

controversial here. They are free to continue to fight for their rights." ("Changes in the draft-law on abortion," Kurir, 07.06.2013, <http://www.kurir.mk/makedonija/vesti/118844-Niza-izmeni-vo-predlog--zakonot-za-abortus>)

106 None of the MP's were reserved in their votes, while the MP Ivon Velickovski from the oppositional Liberal Party was the only to vote against. The other MP's from the opposition did not participate in the vote.

107 H.E.R.A. also organized a meeting with the President's cabinet from where it received a response claiming there is nothing disputable in the Law and that upon a consultation with the Ministry of Health they were reassured that the new legal framework is merely a pro forma and does not make any essential changes towards the application of the right to abortion.

108 "The mandatory sonogram, period of waiting and the written request are degrading and humiliating for a woman, contrary to human dignity and the fundamental rights of privacy and confidentiality indication of the Republic of Macedonia."

of the Republic of Macedonia asking them not to adopt the new law and to provide broader and more transparent consultation with the concerned parties in the development of the new legislative solution.

The Coalition participated in the procedure for re-examining several provisions from the Law on Termination of Pregnancy in front of the Constitutional Court¹⁰⁹ and is planning to give a detailed analysis after the decision is being elaborated.

---

109 On 27.09.2013, the Helsinki Committee for Human Rights in cooperation with doc. D-r Karolina Ristova-Asterud, H.E.R.A. – Association for Health Education and Research, the Coalition “Sexual and Health Rights of Marginalized Communities” and Reactor – Research in Action submitted an Initiative to the Constitutional Court of the Republic of Macedonia to initiate a procedure for evaluation of the constitutionality of the Law for Termination of Pregnancy (“Official Gazette of the Republic of Macedonia” no. 87/2013).

15. Declaration for comprehensive sexual education

The Coalition signed the “NGO Declaration for Comprehensive Sexual Education” (26.06.2013)¹¹⁰ which demanded that the Ministry of Education

elaborates a national action plan for systematic introduction of comprehensive sexual education by the end of 2013, while the Bureau for Education Development provides training and adopts the prepared guidebook to the end of 2013,¹¹¹ as well as provide the application of this subject in all elementary and secondary schools in Macedonia.

H.E.R.A.’s petition¹¹² regarding this demands had no effect, once the Minister of Education rejected the demands with the explanation that the chapter on sexual education with-

---

110 “NGO Declaration for Comprehensive Sexual Education,” signed by 48 organizations, http://hera.org.mk/wp-content/uploads/2012/02/deklaracija_sso.pdf.

111 Guidebook for teaching staff (in charge of the subject – education in life skills) on topics from the field of sexual and reproductive health and rights.

112 2,801 Macedonian citizens signed the petition for comprehensive sexual education, conducted by H.E.R.A. Apart from this, the Minister of Education and Science was sent 1,862 cards with a demand for specific measures regarding the petition.

in the subject for life skills is sufficient for appropriate sexual education of the young population.¹¹³ Furthermore, the Minister pointed that no initiative of pressure could motivate or force them to accept “textbooks or guidebooks which level the relations between a man and a woman with same-sex relations.”

The Coalition would like to remind the Minister that in the existing GUIDEBOOK on Education in Life/living skills for 7th to 9th grade, “Sexual intercourse is not considered to be simply the intercourse between two people from different sex, i.e. heterosexual relations, rather the homosexual, lesbian, bisexual relations as well as sex with more people.”¹¹⁴

The Coalition would like to remind that the “Action Plan for Decreasing Maternal, Perinatal and Infant Morbidity for 2013-2014” prescribes “Revision of the existing

teaching program “Life Skills” regarding the topics for sexual and reproductive health for primary and secondary schools,” on account of “Improving the teaching programs for sexual and reproductive health in the formal educational system.”

The Coalition demanded that the Ministry of Education translate and publish the UNESCO’s International Technical Guidance on Sexuality Education and to prepare an elaborate revision of the existing textbook contents, in accordance with UNESCO’s directions.

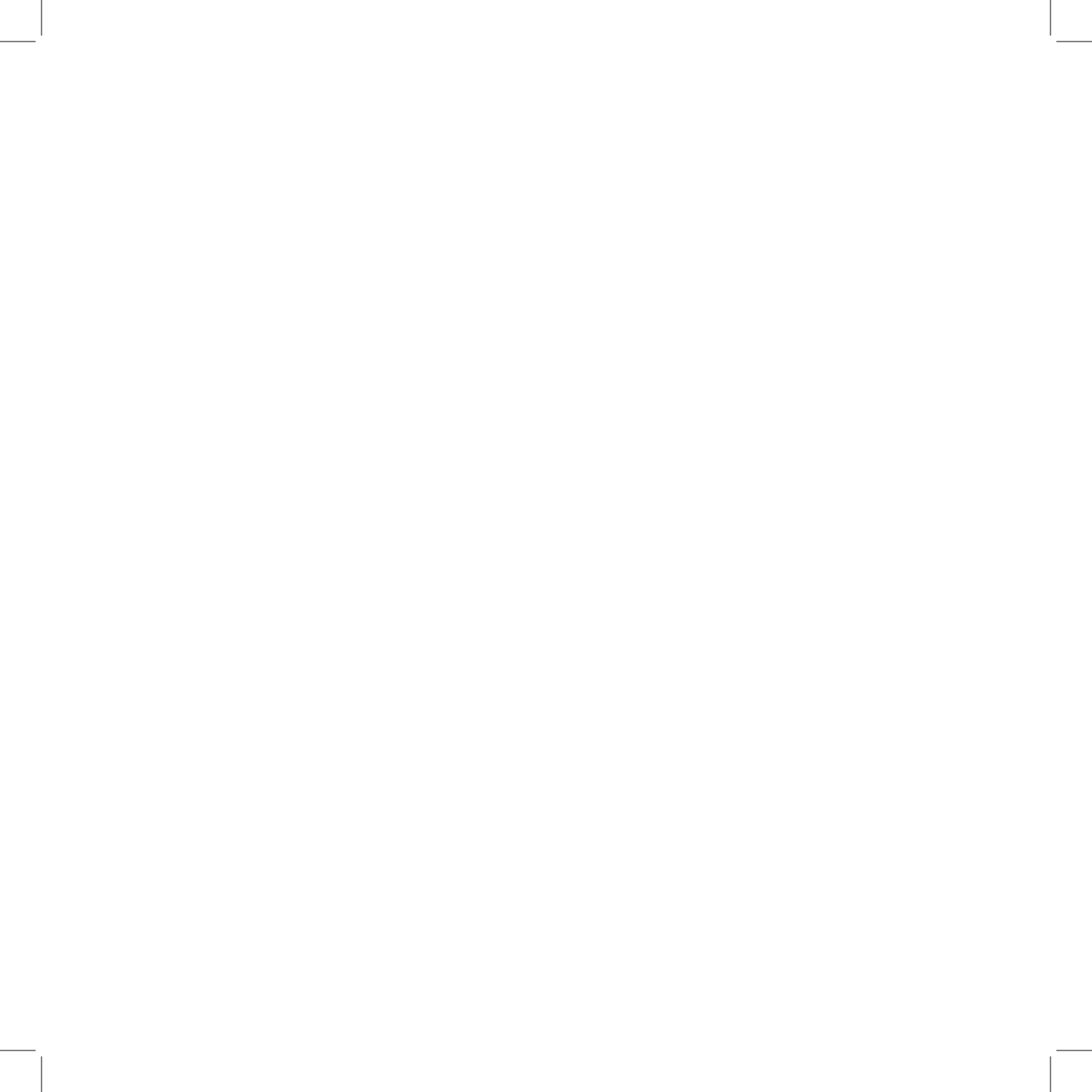
The Coalition demands that the Ministry of Health translates and publishes the Standards for sexuality education in Europe (2010) and Guidance for implementation (2013) of the World Health Organization.

The Coalition demands that the Ministry of Health applies the directions from the Framework for Comprehensive Education (2011), in whose creation process it participated, as well as the recommendations of several national strategies for improving the health of the citizens of the Republic of Macedonia.

---

113 “Ristovski: The educational system contains sufficient contents about appropriate sexual education,” Dnevnik, 03.10.2013, <http://www.dnevnik.mk/default.asp?ItemID=45E184594EAE0248B86241DDD552A63E>

114 “Manual for Education in Life Skills for VII-IX grade,” (editors Mitko Cheshlarov, Zaneta Chonteva), Skopje: Bureau of Education Development, 2009, p. 242, <http://umd.gov.mk/wp-content/uploads/2013/10/Priracnik-za-obrazovanie-za-zivotni-vestini-od-VII-do-IX-oddelenie.pdf>

Издавач:
Коалиција `Сексуални и здравствени права
на маргинализираните заедници`
Дизајн:
Велимир Жерновски
Ангела Маневска
Превод:
Јулија Мицова
Печати:
Датапонс Д.О.Е.Л.
Бр. на копии:
300

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиоте-
ка "Св. Климент Охридски", Скопје

342.726-056.83(497.7)"2013"(047)
342.726-176.5-055.2(497.7)"2013"(047)

СЕКСУАЛНИ и здравствени права на
ЛГБТИ : (корисници на дрога,
сексуални работници и лица што живеат
со ХИВ) : годишен извештај
2013. - Скопје : Коалиција "Сексуални и
здравствени права на
маргинализираните заедници", 2014. -

109 стр. ; 20 см

Фусноти кон текстот. - Содржи и: Sexual
and health rights of LGBTI,
drug users, sex workers and people living
with HIV : annual report
2013

ISBN 978-608-65660-2-9

а) Човекови права и слободи - Маргина-
лизирани лица - Македонија -
2013 - Извештаи
COBISS.MK-ID 96085514